

Inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde

Et kvalitativt studie af psykisk sårbares aktive deltagelse i frivilligt arbejde

Maiken Nørtoft Pedersen

Speciale
10. Semester - Forår 2019

Aalborg Universitet
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde

Vejleder: Lars Skov Henriksen

Antal anslag: 179.922

Summary

This master thesis is specifically concerned with the inclusion potential of volunteering for people with a mental vulnerability. The subjects of this study are based on three different volunteer forms, where the mentally vulnerable are often included. These three forms are *user volunteering*, *common volunteering* and *peer-to-peer volunteering*, respectively. The aim of the thesis is to investigate the characteristics of inclusion regarding people with a mental vulnerability in these three mentioned settings. This involves a focus on the potentials and challenges of inclusion within the three volunteer forms, and additionally, which necessary requirements exist in order to accommodate a more successful inclusion. An essential point here is to take the organizational context and frameworks of the volunteer sites into account, which has a large impact on the conditions of inclusion.

Methodically, this thesis has used qualitative interviews, where the interviews have been collected with the leaders of the volunteer places and with mentally vulnerable, who are included as volunteers. In total, I have interviewed 10 leaders of voluntary places and 9 mentally vulnerable volunteers across the three different volunteer forms. The theoretical foundation of the thesis is composed of several different theoretical concepts, all of which contribute to supporting an answer to the thesis. These theoretical concepts are inclusion, empowerment, recognition and recovery.

In outline, this thesis concludes that the three volunteer forms, at some points, differ from each other when it comes to what opportunities the inclusion holds. The *user volunteering* holds the possibility to give the mentally vulnerable a strong sense of community with close social bonds, whereas the *common volunteering* on the other hand is more capable of giving them a sense of substantial contribution and meaningfulness. *Peer-to-peer volunteering* is both capable of offering the vulnerable volunteers close social bonds and a sense of substantial contribution. Furthermore, the thesis finds some general features across the three volunteer forms. Firstly, there appears to be some necessary conditions in producing a more successful inclusion. This concerns the necessity to create structure and predictability around the mentally vulnerable volunteer role, but also to create a safe environment around the vulnerable, which in particular is achieved through the leaders' relation work with the mentally vulnerable. In addition, the empirical data shows that it is essential to create an adapted degree of expectations and responsibilities regarding the vulnerables' volunteer tasks, so that they do not experience defeat in the volunteer role. Secondly, there are some general challenges associated with the inclusion across the volunteer forms. This concerns challenges of drawing separate boundaries between the responsibility of the employees and vulnerable volunteers. In that connection, it is difficult for the user

volunteers to escape the role of solely being a user, because of their relationship with the employees, while it is difficult to avoid hierarchy between employees and volunteers in the *common volunteering*. Additionally, the unstable participation of the mentally vulnerable is a demanding resource for the volunteer places. Thirdly, positive outcomes across the volunteer forms have been identified. Based on the contexts and conditions that frame the volunteer places, it is concluded that the mentally vulnerable volunteers are experiencing a more positive self-image, as well as a greater control and responsibility over their own lives. The active participation in volunteer work, within the context of this thesis' volunteer places, thus provides the opportunity to achieve a degree of recognition, empowerment and recovery for the mentally vulnerable volunteers.

Forord

Dette speciale er udarbejdet i perioden februar 2019 til primo juni 2019. I store træk, dykker specialet ned i den frivillige sektors inklusionspotentiale af psykisk sårbare borgere ved at tage udgangspunkt i tre frivilligformer, hvori psykisk sårbare ofte inkluderes som aktive frivillige. Min interesse for denne problemstilling udspringer af min praktikperiode i De Frivilliges Hus i Aalborg, hvor vi satte fokus på gevinsterne og udfordringerne ved at skabe en mere mangfoldig og ligeværdig frivillighed. Særligt ved at give sårbare borgere en aktiv rolle gennem brugerfrivillighed i frivillige sociale foreninger. I forlængelse heraf var det nærliggende at bruge dette speciale til at skabe et større indblik i frivillighedens inklusionspotentiale for mennesker med psykisk sårbarhed.

Jeg vil gerne benytte dette forord til at sende en stor tak til min vejleder Lars Skov Henriksen for den meget engagerende og konstruktive vejledning gennem specialeforløbet. Jeg vil også gerne rette en stor tak til de ledere og frivilligkoordinatorer, der med åbne arme har sat tid af til at præsentere mig for deres frivilligsted og tilbud, og samtidig lade sig interviewe om deres erfaringer med inklusionen. Derudover vil jeg også sende en stor tak til de psykisk sårbare frivillige, som ville dele ud af deres oplevelser med at være frivillig i form af interviews. Sidst men ikke mindst vil jeg gerne takke min kæreste, familie og venner for den opbakning og støtte de har givet mig under specialeforløbet.

Indholdsfortegnelse

Summary	1
Forord	3
1. Indledning.....	6
2. Problemfelt.....	8
2.1 Indgange til det frivillige arbejde for psykisk sårbare	8
2.2 Kravet om aktivt medborgerskab	9
2.3 Psykisk sårbarhed.....	11
3. Litteratur-review.....	13
3.1 Socialt udsatte og handicappede i frivilligt arbejde	13
3.2 Brugerinddragelse og empowerment	15
3.3 Peer-to-peer støtte	16
3.4 Specialets bidrag til forskningen.....	17
4. Metode.....	19
4.1 Kvalitativ metode med en adaptiv tilgang	19
4.2 Empiriindsamling.....	20
4.2.1 Rekruttering af informanter og kontakt med feltet	21
4.2.2 Interviewform og interviewguide	22
4.2.3 Diskussion af det empiriske design	23
4.3 Det videnskabsteoretiske afsæt	25
4.4 Analysestrategi og kodning.....	26
5. Teori.....	27
5.1 Inklusion.....	27
5.2 Empowerment	29
5.3 Anerkendelse	32
5.4 Recovery	33
6. Analyse	35
6.1 Frivilligområdernes forskellige karakterer.....	35
6.1.1 Fællesskabsfølelse over for bidragsfølelse	35
6.1.1.1 Brugerfrivillighedens nære sociale bånd.....	36
6.1.1.2 Den almene frivilligheds stærke bidragsfølelse	38

6.1.1.3 Peer-to-peer frivillighedens stærke fællesskabsfølelse og meningsfuldhed.....	40
6.1.2 Frivilligformernes kapacitetskrav	43
6.1.2.1 Peer-to-peer frivillighed – Forudsætter psykisk stabilitet og styrke	44
6.1.2.2 Brugerfrivillighed – Et sted hvor du både kan få hjælp og bidrage	45
6.1.2.3 Almen frivillighed – De frivillige som en nødvendig ressource.....	46
6.1.3 Opsamling.....	47
6.2 Tværgående træk mellem frivilligformerne	49
6.2.1 Nødvendige betingelser for vellykket inklusion.....	49
6.2.1.1 Struktur og forudsigelighed.....	49
6.2.1.2 En tryk og stabil ramme.....	51
6.2.1.3 Graden af forventninger og forpligtelser – En hårfin balance	53
6.2.2 Udfordringer i inklusionen.....	56
6.2.2.1 Ligeværdighed, tilpasning og grænser mellem roller.....	56
6.2.2.2 Ustabil deltagelse.....	59
6.2.3 Positive outcomes ved inklusionen	61
6.2.3.1 Positiv identitetsfølelse	61
6.2.3.2 Større styring og ansvar over eget liv.....	64
6.2.4 Opsamling.....	67
7. Diskussion.....	69
8. Konklusion.....	72
9. Litteraturliste	74
10. Bilag.....	80
Bilag 1: Beskrivelser af de inddragede frivilligsteder	80
Bilag 2: Oversigt over informanter	82
Bilag 3: Interviewguide til ledere (skabelon)	86
Bilag 4: Interviewguide til psykisk sårbare frivillige (skabelon)	90

UPLOADET SOM SÆRSKILT ELEKTRONISK DOKUMENT FINDES:

Bilag 5: Transskriberinger af interviews

1. Indledning

Det danske samfund har tradition for et stærkt foreningsliv præget af en høj andel af frivilligt engagement og deltagelse i frivilligt arbejde (Fridberg & Henriksen 2014, Rambøll 2017). Ud fra et neo-tocquevilleansk perspektiv skaber denne store tilknytning til civilsamfundet grobund for sammenhængskraft og større demokratisk potentiale (Boje 2017, Putnam 2000). Forskning peger blandt andet på, at deltagelse i frivilligt arbejde kan skabe værdi på individniveau. Her fremhæves det, at øget selvværd, større ansvarsfølelse og empatifølelse samt et bedre fysisk og mentalt helbred, kan være mulige effekter af at engagere sig i frivilligt arbejde (Miller et al. 2003; Thoits & Hewitt 2001). Frivilligt arbejde kan således vise sig ikke kun at være til gavn for dem, der modtager støtten, men er dermed også til gavn for dem, der involverer sig i det frivillige arbejde.

Til trods for, at der overordnet set kan tegnes et billede af civilsamfundet som en gavnlig og udbytterig sektor for samfundets sammenhængskraft, kommer man ikke udenom den sociale ulighed, der også præger sektoren. Inden for den frivillige indsats findes en klar overrepræsentation af ressourcestærke, herunder individer med større social og økonomisk status (Hustinx et al. 2010; Fridberg & Henriksen 2014). I forlængelse heraf konkluderer Fællesskabsmålingen (2017), at alvorlige sociale og psykiske problemer er en barriere for aktiv deltagelse i civilsamfundet. Mere konkret opgøres det, at 18 % af de socialt udsatte laver frivilligt arbejde sammenlignet med, at 39 % af gruppen af de ressourcestærke laver frivilligt arbejde (Benjaminsen et al. 2017:138). Der eksisterer således en skævhed i den frivillige indsats, hvilket på den ene side, kan være et udtryk for, at frivillige foreninger og organisationer i højere grad fokuserer på at rekruttere frivillige med stærke sociale og faglige kompetencer (Hustinx et al. 2010:422-423, 427). På den anden side kan underrepræsentationen af socialt udsatte i frivilligt arbejde muligvis være et udtryk for, at deres handicap eller psykiske sårbarhed kan være en hindring for, hvorvidt de har overskuddet og kapaciteten til at tage valget om at engagere sig i den frivillige verden. En anden årsag kan være, at de psykisk sårbare har et begrænset socialt netværk, hvor der findes svage forbindelser til frivillige fællesskaber (Frovin & Johansen 2016:68).

Derudover kan den traditionelle forståelse af, at de ressourcestærke hjælper de mindre ressourcestærke, muligvis spænde ben for at gøre frivilligt arbejde lettere tilgængeligt for de sårbare borgere. Inden for de frivillige sociale foreninger ser man eksempelvis en tendens til en opdeling mellem et "brugerhold" og et "hjelperhold". Men der er efterhånden kommet et øget fokus på at nedbryde grænsen mellem bruger og frivillig, og derigennem gøre brugerne til bidragsydere i foreningernes praksisfællesskab. Med dette kan man muligvis understøtte en mere ligeværdig og mangfoldig deltagelse in-

deholdende forskelligartede evner og kompetencer (Frovin & Johansen 2016). Man kan i det hele taget forestille sig, at civilsamfundets mange frivillige fællesskaber rummer et inklusionspotentiale samt en arena, hvor sårbare borgere kan hente anerkendelse, fællesskab og øgede færdigheder. I forlængelse heraf ser man fra politisk side desuden et øget ønske om at inkludere udsatte borgere i frivilligt arbejde (Børne- og Socialministeriet 2017:4). I den forbindelse kan der dog rejses tvivl ved, om man per definition, kan antage at den frivillige sektor udgør et inklusionspotentiale for udsatte borgere. Det er måske rettere under nogle bestemte betingelser og organisatoriske rammer, at der kan skabes en vellykket inklusion af udsatte borgere i frivilligt arbejde.

I dette speciale vil jeg undersøge inklusionspotentialet i forhold til psykisk sårbares aktive deltagelse i frivilligt arbejde ved at dykke ned i nogle bestemte frivilligformer, hvori de psykisk sårbare inkluderes som frivillige. De frivilligformer som inddrages i specialet, er henholdsvis *brugerfrivillighed*, *almen frivillighed* og *peer-to-peer frivillighed*. Der er fokus på, at inklusionen afhænger af frivilligsteders kontekster og rammer. Dermed, at en vellykket inklusion skabes under nogle bestemte betingelser. Jeg har valgt at fokusere på gruppen af psykisk sårbare, fordi det er en gruppe, der overordnet set er præget af social eksklusion og marginalisering (Benjaminsen et al. 2017). Det er således en gruppe, der fremstår at være i underskud af tilknytning til samfundsmæssige fællesskaber. Her opfatter jeg det frivillige arbejde i foreninger som en mulig arena for et udviklings- og inklusionspotentiale for de psykisk sårbare borgere. Det interessante bliver at undersøge, om frivilligstederne har rammerne, ressourcer og kompetencerne til at lykkedes med inklusionen af de psykisk sårbare frivillige, men også om de psykisk sårbares situation og handlemuligheder er en udfordring for inklusionen.

2. Problemfelt

Dette afsnit har til formål at give et større indblik i specialets genstandsfelt. Først præsenteres hvilke indgange til det frivillige arbejde, som særligt gør sig gældende for psykisk sårbare. Herefter sættes der fokus på det politiske perspektiv på inklusion af udsatte borgere i frivilligt arbejde. Yderligere foreligger der en begrebsafklaring af, hvordan dette projekt forstår psykisk sårbarhed.

2.1 Indgange til det frivillige arbejde for psykisk sårbare

Mange psykisk sårbare borgere befinder sig i en situation, hvor et begrænset socialt netværk og dårligt helbred præger deres tilværelse, hvilket kan være hæmmende for deres muligheder for at tage aktiv del i civilsamfundet. Det er således mindre sandsynligt, at psykisk sårbare bliver frivillige gennem sociale netværk og egen interesse (Frovin & Johansen 2016:68). Man kan derfor spørge, hvordan inklusionen af de psykisk sårbare foregår inden for civilsamfundet, og dermed hvilke indgange der findes til det frivillige arbejde for målgruppen. For det første har man i flere frivillige sociale foreninger opdaget kvaliteterne ved brugerfrivillighed. Her ser man, at grænsen mellem bruger og frivillig udviskes ved at lade brugerne bidrage til foreningens frivillige arbejde (Nørregaard 2017:163). En indgang til det frivillige arbejde for psykisk sårbare kan således være, at de gennem deltagelse i en frivillig forening bevæger sig fra at være bruger til også at tage del i foreningens praksisser og frivilligopgaver. En anden indgang til det frivillige arbejde, kan være gennem peer-to-peer støtte, hvor den psykisk sårbare deler ud af sine erfaringer til en anden psykisk sårbar med formålet om, at de begge kan komme videre i deres recovery-proces. Den psykisk sårbare fungerer her som en mentor for andre sårbare, som befinder sig i en lignende psykisk situation (Ahlmark et al. 2016:6). En tredje indgang til at inkludere sårbare borgere i frivilligt arbejde, kan findes gennem et større samarbejde mellem kommunen, fagprofessionelle og civilsamfund. Flere frivillige sociale foreninger har i den forbindelse gode erfaringer med, at kommunale aktører i socialpsykiatrien eller jobcentret henviser borgere uden for arbejdsfællesskabet til foreningerne (Rambøll 2017:55). Et samarbejde mellem kommunen samt fagprofessionelle og frivillige foreninger i forhold til at inkludere de sårbare borgere, kan således være et led i at åbne nogle muligheder for aktiv frivilligdeltagelse af målgruppen. Denne form for inklusion af de psykisk sårbare kan bruges som en top-down tilgang, hvor det offentlige i samarbejde med civilsamfundet kan gøre et frivilligt arbejde til en del af de sårbare borgeres vej mod job og uddannelse. Denne indgang kan særligt åbne op for at inkludere de sårbare inden for det jeg har kategoriseret som *den almene frivillighed*, hvilket handler om, at de bliver frivillige i en forening, der arbejder for et almennyttigt formål.

2.2 Kravet om aktivt medborgerskab

Fra politisk side er der et øget fokus på at inkludere udsatte borgere uden for arbejdsfællesskabet i frivillige fællesskaber. Regeringen har som en del af deres civilsamfundsstrategi om at skabe et stærkere civilsamfund, blandt andet fremsat en målsætning om; *"at flere udsatte grupper og mennesker med handicap, som ikke er en del af det arbejdende fællesskab, får bedre mulighed for at være aktive medborgere, der bidrager med de ressourcer, de har."* (Børne- og Socialministeriet 2017: 4). Dette imødekommes, i form af regeringens initiativ og afsatte midler til strategiske samarbejder mellem kommuner og frivillige foreninger, om at hjælpe flere udsatte borgere ind i frivilligt arbejde. Konkret afsættes der 24,1 mio. kr. til strategiske partnerskaber mellem kommuner og civilsamfund i perioden 2018-2021 (Børne- og Socialministeriet 2017:8-9). Fra politisk hold ser man således et inklusionspotentiale i at gøre civilsamfundets fællesskaber og frivilligt arbejde mere tilgængeligt for sårbare borgere. En rapport fra KORA (2016) om kommunernes samarbejde med civile aktører viser, at der i forvejen findes et samarbejde mellem kommunale fagforvaltninger og lokale frivillige foreninger. Tre ud af fire fagchefer svarer, at deres fagområde samarbejder med lokale foreninger (Ibsen & Espersen 2016:35-37). Der kan således eksistere et grundlag for et øget samarbejde om at inkludere de sårbare borgere i foreningers frivillige arbejde.

Det offentlige øgede fokus på at inkludere sårbare borgere uden for arbejdsfællesskabet i frivilligt arbejde, kan anses at stemme overens med samfundets høje krav om aktivt medborgerskab, hvilket er påvirket af de neoliberale reformer, herunder new public management. I tilfælde af arbejdsløshed og sygdom fandtes der tidligere et fokus på økonomisk og social tryk. I dag er de økonomiske og sociale rettigheder for de svagere grupper blevet reduceret, og den aktive arbejdsmarkedspolitik har medvirket til strammere betingelser for tildelingen af sociale ydelser. Dette indbefatter eksempelvis, at man som ledig kommer i aktiverings- eller ressourceforløb med henblik på at gøre dem arbejdsparate samt at åbne jobmuligheder. Der findes således et fokus på fastholdelsen af borgernes human-, sociale-, og kulturelle kapital, med formålet om at sikre et højt effektiviseringsniveau i samfundet (Boje 2017:21, 24-26). I forhold til at skabe større aktivt medborgerskab for de svagere grupper i samfundet, foreligger der muligvis et potentiale i at aktivere sårbare borgere i civilsamfundet og frivillige foreninger, og dermed ikke blot have fokus på aktivering i ordinære jobsammenhænge. Aktivering gennem aktiv deltagelse i frivilligt arbejde kan muligvis fremstå som en alternativ arena til at fremme arbejdsparathed samt skabe en meningsfuld aktivitet i hverdagen for særligt sårbare borgere. Modsat eksisterer der et dominerende arbejdssamfund, som kan bevirke, at vi som individer måske aldrig vil føle fuld medborgerskab og deltagelse i samfundet, med mindre, at vi bidrager gennem lønarbejde og tilknytning til arbejdsfællesskabet (Jacobsen & Tonboe 2004). Men nu hvor mange af de psykisk sår-

bare kan have svært ved at skabe en arbejdsidentitet, kan det frivillige arbejde muligvis anses som et alternativt sted til at løfte en følelse af ansvarlighed over for et større fællesskab, samt et sted hvor de kan sætte deres ressourcer og evner i spil.

I Danmark er inklusion af sårbare borgere i frivilligt arbejde ikke en direkte integreret og almen del af beskæftigelses- og aktiveringsindsatsen (Retsinformation), men som det ovenstående indikerer, er der kommet et øget fokus på den frivillige verdens inklusionspotentiale for sårbare grupper. I Holland og Belgien er frivilligt arbejde derimod implementeret i deres social- og arbejdsmarkedspolitik. Her har man med udtrykket "workfare volunteering" et politisk fokus på at aktivere arbejdsløse og sårbare borgere i foreningers frivillige arbejde med henblik på at fremme deres økonomiske og sociale reintegration. De Waele og Hustinx (2018) stiller sig kritisk i forhold til denne statsligt indgribende måde at reintegrere sårbare borgere gennem et frivilligt arbejde. I den forbindelse peger de på, at "workfare volunteering" medfører, at den frie vilje, der er forbundet med at arbejde frivilligt, går tabt. Derudover fremhæver de, at frivilligt arbejde kommer til at fremstå som underlegent og af lavere status end et ordinært arbejde, hvilket bevirker, at de sårbare frivillige i højere grad vil føle sig inkompetente, fordi de ikke har fået tildelt et ordinært arbejde (De Waele & Hustinx 2018). I en artikel der evaluerer det stats-promoverede civile engagement og deltagelse for sårbare grupper i Holland, problematiseres det yderligere, at de politiske tiltag ikke tager højde for de sårbare gruppers forskellige kapaciteter og handlemuligheder. Dertil fremhæves det problematiske ved, at staten prioriterer politiske målsætninger frem for den psykologiske beskyttelse af sårbare klienter (Lub & Uytendaele 2012). Samlet set tyder det således på, at der kan peges på nogle problematiske sider ved en målrettet politisk indsats om at inkludere sårbare grupper i frivilligt arbejde i den belgiske og hollandske kontekst. I dette speciale, vil det ud fra en kontekstnær undersøgelse af forskellige frivilligformer, blive undersøgt under hvilke betingelser, man kan imødegå en vellykket inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde. Dette giver et indblik i, hvilke forhold og rammer, der skal være tilstede for at lykkedes med inklusionen, og dermed også hvor der findes nogle gavnlige matches mellem psykisk sårbare og frivilligsteder.

2.3 Psykisk sårbarhed

I og med, at dette speciale undersøger psykisk sårbares inklusion i frivilligt arbejde, er det på sin plads at begrebsafklare, hvordan specialet forstår psykisk sårbarhed samt afgrænse, hvilken psykisk sårbar målgruppe specialet arbejder med.

Psykisk sårbarhed fremstår som en bred betegnelse, der kan forbindes med mennesker, som har psykiske vanskeligheder eller psykiske lidelser. Mange mennesker kan i perioder i livet opleve at være psykisk sårbar eller have psykiske vanskeligheder, men dette speciale afgrænser sig til de psykisk sårbare som i længerevarende perioder af livet, er præget af sin psykiske lidelse. Det skønnes, at omkring 2 % af befolkningen oplever at have haft en langvarig psykisk lidelse, mens 10 % af befolkningen er præget af psykisk sårbarhed i større eller mindre grad (Sundhedsstyrelsen 2009:9). Når dette speciale taler om psykisk sårbare med psykiske lidelser, indgår eksempelvis lidelser som angst, depression, skizofreni og ADHD. I nogle tilfælde kan der være tale om psykisk sårbare, der har flere psykiske lidelser, det vil sige dobbeltdiagnoser. Udover at målgruppen af psykisk sårbare er en bred gruppe med mange forskellige slags psykiske lidelser, er det også karakteristisk, at der er en stor variation i deres ressourcer og handlemuligheder afhængig af, i hvor høj grad de er præget af deres psykiske lidelse. Det varierer således, hvorvidt der er tale om en mindre eller sværere grad af psykiske problemer. Derudover befinder de psykisk sårbare sig forskellige steder i deres recovery-proces. Det vil sige, at det er forskelligt, hvor langt de er "kommet sig" i sin vej om at få et bedre psykisk helbred (Juliussen et al. 2013). Samlet set er det således væsentligt at pointere, at den gruppe af psykisk sårbare, som medtages i dette projekt, har forskellige grader af sårbarhed.

Det at leve med en psykisk sårbarhed eller psykisk lidelse er statistisk set ofte forbundet med svage netværk, svagere arbejdsmarkedstilknytning og fysiske helbredsproblemer (Juliussen et al. 2013:8). I forhold til problemet med svagere netværk, kan man muligvis anse de psykisk sårbares inklusion i det frivillige arbejde som en måde, hvorpå de kan opnå et større socialt netværk i form af det frivilligfællesskab, de begiver sig i. Med hensyn til de psykisk sårbares svagere arbejdsmarkedstilknytning, konkluderer en undersøgelse, at *"kun 28 procent af de danskere mellem 18 og 65 år, som var i kontakt med et psykiatrisk syge i 2013, var i beskæftigelse eller under uddannelse i hovedparten af året. For befolkningen generelt var andelen næsten tre gange så høj (79 procent)."* (Baes-Jørgensen). Der ses således en stor andel af gruppen af psykisk sårbare, som ikke kan finde plads på arbejdsmarkedet. I den forbindelse kan aktiv deltagelse i et frivilligt arbejde muligvis fungere som et alternativ til et ordinært arbejde. Det vil sige, at frivilligt arbejde muligvis kan være et sted, hvor de psykisk sårbare kan opnå en øget grad af samfundsdeltagelse, samt et sted de kan bidrage med deres evner og kompetencer. I forhold til

psykisk sårbare fysiske helbredsproblemer ses der en overdødelighed blandt mennesker med alvorlig psykisk sygdom. Forskning viser, at mænd med psykisk sygdom i gennemsnit dør 10,4 år tidligere end mænd uden psykisk sygdom, hvorimod der for kvinder er en forskel 7,4 år (Erlangsen et al. 2017). Den Nationale Sundhedsprofil 2010 viser, at mennesker med længerevarende psykisk sygdom, dobbelt så ofte har usunde kostvaner, stillesiddende adfærd og daglig rygning end mennesker uden psykisk sygdom (Sundhedsstyrelsen 2011). Ved at inkludere de psykisk sårbare i frivillige aktiviteter i hverdagen, kan man muligvis på nogle punkter bryde med deres usunde vaner.

Som tallene ovenover viste, findes der selvfølgeligvis en andel af mennesker med psykisk sygdom som har lært at håndtere deres psykiske lidelse og som trives i ordinære jobs. Modsat findes der også en gruppe af psykisk sårbare, der er så tynget af deres psykiske lidelse, at de kan betegnes som socialt udsatte. Denne socialt udsatte position, kan siges at opstå, når flere problemer og sårbarhedstræk spiller ind i den psykisk sårbare liv (Rådet for Socialt Udsatte 2009:9). Faktorer som eksempelvis lav indkomst, dårligt fysisk helbred, ensomhed, misbrug og en opvækst præget af omsorgsvigt, er alle faktorer, der kan forstærke sårbarheden og udsathed hos den psykisk sårbare. Der er således en række risikofaktorer, der kan øge graden af udsathed. Overordnet set kan de psykisk sårbare trivsel og handlemuligheder være påvirket af både deres sociale baggrund, men også deres økonomiske,- helbredsmæssige- og sociale situation (Larsen 2009:20-22). Yderligere har mere strukturelle forhold også en betydning. Det handler om, hvilke muligheder og begrænsninger foreninger, organisationer og offentlige institutioner skaber for sårbare grupper (Larsen 2009:33). I forhold til nærværende problemstilling kan frivillige foreningers ressourcer og kapacitet til at inkludere psykisk sårbare eksempelvis spille en rolle for de sårbare recovery-proces.

3. Litteratur-review

I denne litteraturgennemgang vil jeg berøre en række temaer, der har relevans for specialets fokusområde. Dette gøres med afsæt i at kunne fremvise, hvorledes specialet både har hentet inspiration fra tidligere forskning, men samtidig også hvordan specialet kan bidrage med ny viden inden for feltet.

3.1 Socialt udsatte og handicappede i frivilligt arbejde

Inden for forskningen af sårbare borgeres inklusion i frivilligt arbejde, beskæftiger undersøgelserne og rapporterne sig hovedsageligt med enten gruppen af socialt udsatte eller handicappede. Det betyder, at der er tale om en bred betegnelse, hvor både misbrugere, hjemløse, flygtninge, fysisk handicappede, udviklingshæmmede, men også psykisk sårbare kan indgå i empirien. I en artikel, der på opsummerende vis afdækker det eksisterende litteratur på området, fremhæves det, at der eksisterer meget få studier omhandlende mennesker med psykiske problemer og deres aktive deltagelse i frivilligt arbejde. Det pointeres, at der mangler forskning om fordelene og barriererne i forhold til inklusion af mennesker med psykiske lidelser i frivilligt arbejde (Farrell & Bryant 2009). Der kan dog fremhæves et casestudie, som peger på, at frivilligt arbejde blev opfattet som en værdifuld beskæftigelse, som medvirkede til, at de frivillige med psykiske helbredsproblemer kunne konstruere en socialt acceptabel identitet, samtidig med at de kunne føle sig som et produktivt medlem af samfundet (Rebeiro & Allen 1998). Der er dog behov for yderligere undersøgelser på området. Derfor har dette speciale netop valgt at afgrænse målgruppen til mennesker med psykiske lidelser og psykisk sårbarhed, og derigennem undersøge mulige potentialer og udfordringer for inklusion af netop denne målgruppe, inden for forskellige frivilligformers kontekster og rammer.

Som nævnt eksisterer der en del forskning, som undersøger socialt udsatte og handicappedes inklusion i frivilligt arbejde. Til trods for at dette speciale er afgrænset til gruppen af psykisk sårbare frivillige, findes det dog væsentligt at drage forbindelser og opsummere den eksisterende forskning inden for inklusion af socialt udsatte og handicappede i frivilligt arbejde. I den forbindelse fremhæves det eksempelvis af Fællesskabsundersøgelsen 2017, at der blandt gruppen af socialt udsatte, findes en høj andel af mennesker med et dårligt helbred eller psykisk sygdom, som samtidig føler sig uden for det samfundsmæssige fællesskab (Benjaminsen et al. 2017:14). Nogle få rapporter har i forlængelse heraf betonet, at socialt udsatte kan opnå gevinster ved at engagere sig i frivilligt arbejde (Institute for Volunteering Research 2006; SUMH 2015; Espersen et al. 2018). Institute for Volunteering Research i England konkluderer eksempelvis, at frivilligt arbejde mindsker social eksklusion for de inkluderede socialt udsatte. Gennem aktiv deltagelse i frivilligt arbejde føler de socialt udsatte sig både mindre iso-

lerede og bedre rustede til at indtage et lønnet arbejde (Institute for Volunteering Research 2006:65). Et andet studie peger på, at frivilligt arbejde kan være en måde til at undgå den stigmatisering, der knytter sig til dem, der ikke kan finde et ordinært arbejde enten på grund af alder, handicap eller dårligt helbred. Her bliver involveringen i frivilligt arbejde en måde, hvorpå man kan afhjælpe identitetsproblemer (Baines & Hardill, 2008:313).

I forbindelse med civilsamfundsstrategien har VIVE lavet en undersøgelse om tre forskellige partnerskaber mellem kommuner og frivillige foreninger, der fik midler fra satspuljeaftalen 2015-2018 til at skabe øget inklusion af sårbare borgere i frivilligt arbejde. Partnerskaberne var henholdsvis 'INSP!' og Roskilde Kommune, 'Sager der Samler' og Aarhus Kommune, samt 'Vimby' i Hjørtshøj og Aarhus Kommune. Målet med partnerskaberne var, at borgerne i højere grad skulle bevæge sig fra marginaliserede til ligeværdige deltagere i almene frivillige fællesskaber. Rapporten konkluderer blandt andet, at der skal være forståelse for, at de sårbare borgere kan have en ustabil deltagelse, og at det kan svinge i hvor høj grad de kan bidrage. Derudover har en forskellig sammensætning af aktører i de almene frivillige fællesskaber vist sig at være fordelagtig for de sårbare udvikling. På den måde kan det anses som gavnligt, at målgruppen ikke udelukkende bevæger sig inden for sårbare borgergrupper og professionelle omsorgspersoner. Derudover fremdrages det eksempelvis, at sårbare frivillige i den almene frivillige forening 'Sager der Samler' oplever, at de gennem deres deltagelse tilegner sig at tage større ansvar for sig selv, samtidig med at de får en oplevelse af, at de kan mere end de selv forventede (Espersen et al. 2018).

Inden for forskning om inklusion af handicappede i foreningslivet, peges der på nogle barrierer for inklusion af målgruppen. Jeg vil nu gennemgå fem forskellige barrierer, der er blevet identificeret i den eksisterende forskning. Den første barriere handler om foreningers holdninger til handicappede i frivilligt arbejde. Her tales der om, at det kan være svært for mennesker med handicap at blive involveret i frivilligt arbejde, fordi mange foreninger har en holdning om, at det indebærer nogle vanskeligheder. Resultaterne viser, at det særligt er de foreninger, der ikke har erfaringer med at have handicappede som medlemmer, som forestiller sig, at der findes en række barrierer og vanskeligheder, når man skal inkludere målgruppen. Derfor pointerer Martin Sandø, at man skal forsøge at nedbryde disse fordomme ved at give foreninger større kendskab til mennesker med handicap (Sandø 2009:8-9; Sandø & Gruber 2003). En anden barriere omhandler mange foreningers ønske om homogenitet. Det vil sige, det at have en sammensætning af frivillige, som deler omtrent samme baggrund og interesser. 'Tænk tanken Nye Alliancer' pointerer i den forbindelse, at frivillige foreninger kan have en tendens til at rekruttere frivillige, der ligner og deler livsform med de allerede eksisterende frivillige, hvilket kan gå ud over mangfoldigheden i frivilligsammensætning. Den tredje barriere handler om manglende opfor-

dringer til at blive frivillig for den handicappede og psykisk sårbare gruppe. I den forbindelse har Musick og Wilson (2008) konkluderet, at der er større sandsynlighed for, at individer bliver frivillige, hvis de bliver spurgt. Dog forholder det sig sådan, at det oftest er individer med stærke ressourcer, der bliver spurgt. Den fjerde barriere, der kan modvirke at sårbare borgere bliver frivillige, er den frivillige verdens øgede fokus på performance. Frivillige organisationer har nemlig en tendens til at rekruttere individer med høj deltagelsespotentiale og stærke kompetencer. Derudover peger 'Tænk tanken Nye Alliancer' også på, at man inden for den frivillige verden ser et øget fokus på effekter, slutmål og dokumentation i forhold til at få økonomisk støtte til foreningens formål, hvilket ligeledes skaber krav til performance-niveauet. Dette kan muligvis spænde ben for større mangfoldighed, hvor man i stedet prioriterer at rekruttere frivillige med stærke ressourcer (Tænk tanken Nye Alliancer 2016;5-6, Musick & Wilson 2008). Den femte barriere begår på de handicappede og psykisk sårbare tilgængelighed og mangel på ressourcer til at arbejde frivilligt. International forskning inden for denne tematik peger på, at frivillige med handicap oplever psykosociale fordele, herunder øget selvtillid, anerkendelse, kompetenceudvikling og en følelse af at skabe værdi for andre. Samtidig kunne der dog også identificeres barrierer i forbindelse med fysisk tilgængelighed og mangel på ressourcer (Barlow et al. 2005; Balandin et al. 2006). For handicappede i kørestol kræves det eksempelvis, at den frivillige forening har de praktiske faciliteter til kørestolsbrugere. For psykisk sårbare med angst, kan det eksempelvis være svært at tage bussen ud til den frivillige forening i den anden ende af byen. Samlet set giver disse rapporter om inklusion af handicappede i frivilligt arbejde, en viden om, hvad der kan være af muligheder og barrierer for handicappedes indgang til det frivillige arbejde. I dette speciale har jeg derimod fokus på gruppen af psykisk sårbare, der allerede har fundet indgang til et frivilligt arbejde samt de frivillige foreninger, der inkluderer målgruppen, og herunder undersøge om der eksisterer nogle barrierer og potentialer i inklusionen.

3.2 Brugerinddragelse og empowerment

Inden for forskning i socialt arbejde findes et stort fokus på brugerinddragelse og empowerment i forhold til at fremme borgernes handlekraft og indflydelse på eget liv. Det handler således om brugerens ret til at blive inddraget og have indflydelse på tilrettelæggelsen af de offentlige servicetilbud (Høilund & Juul 2015; Kroghstrup 1999; Andersen 2017; Petersen 2007:177). Denne orientering om at fremkalde aktiv deltagelse hos brugerne, frem for passiv deltagelse og klientgørelse, kan være interessant at overføre til det frivillige sociale arbejde. I den frivillige verden ser man som sagt ofte en opdeling mellem bruger og frivillig, hvilket på nogle områder, kan sidestilles med forholdet mellem klient og professionel. Ved at overføre den empowerment-orienterede tilgang til de frivillige foreninger, i form af aktiv involvering af brugerne i de frivillige arbejdsopgaver, kan det muligvis medvirke til at give de

psykisk sårbare mere styring og ansvar over eget liv. I litteraturen handler empowerment nemlig om, at man gennem øget handlekompetence i højere grad bliver i stand til at tage magten over eget liv (Petersen 2017:188-189; Kroghstrup 1999:128-129). En undersøgelse af velfærdsklienters aktive deltagelse i frivilligt arbejde og deres individuelle følelse af empowerment konkluderer, at de klienter, der arbejder frivilligt, føler sig mere empowered. Undersøgelsen peger således på, at frivilligt arbejde kan være et værktøj til at øge sårbare borgeres følelse af empowerment (Cohen 2009). I dette speciale er det herved interessant at have blik for, hvorvidt man i forbindelse med de frivillige foreningers arbejde med at inkludere psykisk sårbare, kan finde implikationer på en empowerment-orienteret tilgang, der kan øge de sårbares følelse af empowerment.

Når det handler om recovery og psykosocial rehabilitering er der i forlængelse heraf også kommet et øget fokus på, at recovery er afhængig af at indgå i sociale relationer og fællesskaber (Tew et al. 2012). Man kan i den forbindelse tale om, at civilsamfundet og frivillige fællesskaber kan fremstå som værende en del af de psykisk sårbares recovery-proces i form af de sociale relationer, der kan opbygges i foreningerne. I specialet kan det derfor være væsentligt at have et fokuspunkt vedrørende de psykisk sårbares tilknytning til foreningens fællesskab samt opbygningen af venskaber og sociale relationer, da det muligvis kan være en del af deres øgede inklusion og samfundsdeltagelse.

3.3 Peer-to-peer støtte

Både inden for psykiatrien, sundhedsvæsenet og i civilsamfundets frivillige sociale foreninger er man blevet opmærksom på kvaliteterne ved at implementere peer-to-peer støtte, hvilket kan oversættes til bruger-til-bruger støtte. Peer-to-peer støtten kan kort defineres som; *“offering and receiving help, based on shared understanding, respect and mutual empowerment between people in similar situations”* (Mead et al., 2001). Det handler således om, at man som peer-frivillig kan bruge sine personlige erfaringer til at hjælpe andre med at komme videre i deres recovery-proces, samtidig med at man selv kan komme videre ved at tale om situationen. Det essentielle er den ligeværdighed, der opstår i relationen på baggrund af den gensidige forståelse for hinandens situation. I Danmark har man etableret et landsdækkende netværk for mennesker, der arbejder som peers, hvilket hedder 'Peer-Netværket'. Netværket er blevet finansieret af satspuljeaftaler, hvor målet er at udbrede peer-to-peer støtten, både som lønnet arbejde i psykiatrien, men også som frivilligt arbejde i frivillige sociale foreninger (Peer-Netværket Danmark). Til trods for at man ser et relativt stort fokus på peer-to-peer området, er der begrænset forskning om effekterne af fænomenet og udbyttet af peer-indsatser fra deltagernes perspektiver. Den forskning der er lavet på området, forholder sig herunder mest til den lønnede peer-støtte i psykiatrien (Repper et al. 2013; Ahlmark et al. 2016:13). Her viser forskningen, at den lønnede peer føler større magt over egen recovery, får større selvværd, et mere positivt forhold til egen identi-

tet, opnår flere kompetencer og føler sig mere værdifuld (Salzer & Shear 2000; Ratzlaff et al. 2006; Bracke et al. 2008). Jeg har ikke kunnet identificere forskning, der direkte har fokus på effekterne og potentialerne af peer-to-peer støtte inden for frivilligt arbejde og frivillige foreninger. I dette speciale finder jeg det væsentligt også at inddrage psykisk sårbare, der har en peer-frivilligrolle, fordi det er en forholdsvis udbredt frivilligrolle inden for frivillige sociale foreninger, som både kan indebære nogle udfordringer og potentialer. Men som nævnt tidligere inddrages også andre former for frivilligt arbejde, som psykisk sårbare er inkluderet i. En bruger i et frivilligt fællesskab for psykisk sårbare kan eksempelvis ende med at have ansvaret for de sociale aktiviteter eller driften af lejemålet.

3.4 Specialets bidrag til forskningen

Som det blev fremsat i ovenstående gennemgang af den eksisterende forskning på området, er der behov for yderligere viden, om muligheder og udfordringer ved at inkludere mennesker med psykisk sårbarhed i frivilligt arbejde. Dette speciale adskiller sig særligt fra den tidligere forskning ved, at det tager udgangspunkt i tre forskellige frivilligformer, hvori psykisk sårbare inkluderes som frivillige. Frivilligformerne er henholdsvis *brugerfrivillighed*, *almen frivillighed* og *peer-to-peer frivillighed*. Inklusionen undersøges inden for disse tre frivilligformer for at danne en kontekstnær viden om, hvad der kendetegner deres inklusion af psykisk sårbare. Derudover gives der et indblik i, på hvilke måder inklusionen af psykisk sårbare kan lykkedes, men også hvilke udfordringer, der kan eksistere inden for formerne. Der vil således både være fokus på, hvilke muligheder og udfordringer, der findes i forhold til inklusionen af psykisk sårbare inden for frivilligformerne. Med afsæt i foregående refleksioner, udformes følgende forskningsspørgsmål:

Hvad kendetegner inklusionen af psykisk sårbare borgere i frivilligt arbejde på tværs af de tre inddragede frivilligformer, og hvilke muligheder og udfordringer kan herunder identificeres?

Problemstillingen undersøges ved både at tage udgangspunkt i ledernes erfaringer med inklusionen fra frivilligstederne og de psykisk sårbare frivilliges oplevelser med inklusionen. Dermed gives både et indblik i, hvordan foreningens rammer, kompetencer og kapacitet spiller en rolle for de psykisk sårbare inklusionspotentialer, men også hvilke individuelle muligheder og udfordringer de psykisk sårbare finder i inklusionen. Overordnet set handler det således om, at både den organisatoriske kontekst, det vil sige foreningens rammer, ledelsen og fællesskabet, men også de psykisk sårbare individuelle handlemuligheder og motivation i det frivillige arbejde, vægtes at spille en rolle for inklusionen i nærværende speciale.

Den amerikanske sociolog John Wilson har lavet et opsummerende essay over den eksisterende frivilligforskning. I dette essay pointeres det, at forskning om motiver og årsager til frivilligt engagement vinder størst forskningsmæssig opmærksomhed, samtidig med at studier om konsekvenser af at arbejde frivilligt, har fundet øget udbredelse. Det som der ifølge Wilson mangler forskning om, er oplevelsen af det frivillige arbejde inden for den sociale og organisatoriske kontekst (Wilson 2012). I og med at dette speciale har fokus på, de forskellige frivilligformers inklusion af psykisk sårbare, tages der netop et blik ind i, hvad der sker inden for nogle bestemte frivilligmiljøers sociale og organisatoriske rammer. Med andre ord undersøges inklusionspotentialer i et kontekstnært øjemed for at maksimere forståelsen af, hvordan inklusionen, under nogle bestemte betingelser og kontekster, indebærer nogle muligheder og udfordringer.

4. Metode

Dette kapitel har til hensigt at give læseren et indblik i de praktiske overvejelser, der danner baggrunden for empirien. Endvidere reflekteres der over specialets empiriske design samt de videnskabsteoretiske logikker, som specialet tager afsæt i.

4.1 Kvalitativ metode med en adaptiv tilgang

Dette speciale lader sig bære af den kvalitative metode, fordi metodetilgangen muliggør at inddrage aktørernes egne perspektiver på fænomenet for derigennem at belyse de menneskelige oplevelses- og erfaringsprocesser (Brinkmann & Tanggaard 2010:17-18). Specialet har herunder valgt at anvende det semi-strukturerede interview som kvalitativ metode, hvor der både er indsamlet interviews med de ledere, som inkluderer psykisk sårbare i det frivillige fællesskab, men også interviews med de psykisk sårbare, der inkluderes som frivillige. Den kvalitative interviewmetode rummer muligheden for, at jeg kan optage dybdegående perspektiver om inklusionen ud fra både de psykisk sårbare og lederes oplevelser og erfaringer med inklusionen.

Specialet har som udgangspunkt arbejdet ud fra en eksplorativ tilgang. Det vil sige, at jeg med en udforskende indstilling, har været åben over for, hvorledes undersøgelsen ville forløbe, samt hvilke betingelser og forståelser jeg ville møde. Dermed har jeg så vidt muligt forsøgt at undgå forudindtagede forventninger til, hvad de inddragede aktører ville bringe på banen (Harboe 2006:32). Den forudgående indlæsning i den eksisterende forskning på området, har dog betydet, at jeg ikke har kunnet tilgå feltet med en fuldstændig induktiv tilgang. Det skyldes, at litteraturen har givet mig et teoretisk og empirisk vidensgrundlag i forhold til, hvad jeg muligvis kunne finde. Specialet kan hermed siges, at være placeret et sted imellem en induktiv og deduktiv tilgang, hvilket er repræsenteret i den adaptive tilgang. Inden for den adaptive tilgang eksisterer der en vekselvirkning mellem teori og empiri. I nærværende speciale har jeg gennem den eksisterende forskning tilgået feltet med nogle teoretiske overvejelser om, hvad inklusionen kan indebære. Derek Layder, som har lanceret den adaptive teori, taler her om 'orienterede begreber', hvilket betyder, at jeg gennem den eksisterende forskning har fundet nogle teorier, der har været retningsanvisende for min interviewguide og empiriindsamling. Derudover har jeg tidligere i en praktikperiode arbejdet med at undersøge gevinster og udfordringer ved at inddrage socialt udsatte som frivillige, hvilket ligeledes giver et forudindtaget indblik i fænomenet. Det vekselvirkende element opstår idet, at jeg i løbet af specialets empiriindsamling samtidig har fokus på at være åben og fleksibel overfor nye nuancer og skildringer. I mødet med feltet, har jeg fundet flere og nye teoretiske idéer til at tilgå fænomenet om inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde. Der har

således været en kombination af eksisterende idéer, der har vejledt forskningsprocessen, samt en opmærksomhed mod at generere teori og nye skildringer på baggrund af data (Jacobsen 2012:265-267).

4.2 Empiriindsamling

I problemfeltet blev det fremlagt, at der særligt findes tre forskellige indgange til aktiv deltagelse i frivilligt arbejde for mennesker med psykisk sårbarhed. Der er her tale om brugerfrivillighed, peer-to-peer frivillighed samt fagprofessionelle, der viser de psykisk sårbare vej ind i frivilligt arbejde. I spe-cialet har jeg forsøgt at afdække hver af disse områder ved at fokusere på følgende frivilligformer:

- 1) Psykisk sårbare som brugerfrivillige på væresteder og i frivillige sociale foreninger
- 2) Psykisk sårbare som frivillige i almene foreningers frivillige arbejde
- 3) Psykisk sårbare som peer-mentorer i frivillige peer-to-peer projekter

Herunder har jeg inddraget en række frivilligsteder, der hver især er repræsentanter for de forskellige områder, hvori psykisk sårbare inkluderes som frivillige. I de fleste tilfælde har det desuden forholdt sig således, at de psykisk sårbare som er frivillige i almene frivillige foreninger, ofte er blevet vejledt derhen af fagprofessionelle eller kommunale aktører. I nedenstående figur findes en oversigt over, hvilke frivilligsteder jeg har inddraget, samt et overblik over antallet af interviews inden for hver frivilligform. Jeg har givet stederne nye navne for at opfylde en anonymitet. Der er desuden blevet interviewet på tværs af 3 forskellige kommuner.

Brugerfrivillighed	Almen frivillighed	Peer-to-peer frivillighed
Værested A 1 fælles interview med lederen og med et psykisk sårbart medlem	Forening A 1 interview med lederen	Peer-to-peer projekt A 1 fælles interview med lederen og en psykisk sårbar frivillig peer-mentor 1 interview med psykisk sårbar frivillig peer-mentor
Værested B 1 interview med lederen 1 fælles interview med 2 psykisk sårbare medlemmer	Forening B 1 interview med lederen	Peer-to-peer projekt B 1 interview med lederen
Værested C 1 interview med lederen 1 interview med psykisk sårbar medlem	Dyreinternat A 1 interview med lederen 2 interviews med psykisk sårbare frivillige	
Værested D 1 interview med lederen 1 interview med psykisk sårbar frivillig	Dyreinternat B 1 interview med lederen	

Figur 1: Oversigt over inddragede frivilligsteder og interviews

Samlet set har empirien indsamlet oplevelser og erfaringer fra 10 ledere og 9 psykisk sårbare frivillige inden for de forskellige områder. Yderligere har jeg interviewet en leder fra et kommunalt tilbud, der arbejder med at inkludere handicappede og psykisk sårbare i samfundets fællesskaber, herunder både i frivilligt arbejde og i job- og løntilskud. Dette interview fremgår ikke i figuren, men interviewet har givet et indblik i en kommunal aktørs erfaringer med at inkludere sårbare borgere i civilsamfundets frivillige arbejde. Kategorien *brugerfrivillighed* dækker over den form for frivilligt arbejde, hvor frivillige brugerorganisationer og væresteder støtter deres psykisk sårbare brugere i at tage aktiv del i stedets praksisopgaver, således at brugerne får en frivilligrolle i fællesskabet. Kategorien *almen frivillighed* henviser i dette speciale til frivilligt arbejde i en forening, der arbejder for et almennyttigt formål. Det vil sige, at de psykisk sårbare frivillige under kategorien *almen frivillighed* bidrager til et nyttigt formål gennem deres frivillige engagement. Deres frivillige arbejde bidrager således til at forbedre vilkårene for andre, hvorimod brugerfrivillig er et spørgsmål om at bidrage til det enkelte steds praksisfællesskab. Inden for kategorien *peer-to-peer frivillighed*, har de psykisk sårbare frivillige rollen som peer-mentor. De indgår således i et projekt, hvor de på baggrund af deres egne levede erfaringer med psykisk sygdom, kan støtte og rådgive en anden psykisk sårbar.

I forhold til det empiriske materiale skal det endvidere pointeres, at interviewene fra *Værested C*, *Værested D* og *Peer-to-peer projekt B* alle er interviews som jeg har indsamlet under min praktikperiode, hvor jeg undersøgte gevinsterne og udfordringerne ved at inddrage socialt udsatte som brugerfrivillige og peer-mentorer. Dette er således empiri, der er indsamlet ud fra en anden interviewguide, men det indeholder dog viden og data, der er anvendeligt til at understøtte dette speciales genstandsfelt.

4.2.1 Rekruttering af informanter og kontakt med feltet

Med hensyn til at finde informanter til undersøgelsen, lavede jeg en liste med mulige frivillige foreninger, væresteder, projekter og kommunale aktører, der antages at have erfaringer med at inkludere psykisk sårbare som frivillige. Jeg kontaktede lederne hos disse steder over enten mail eller telefon med en beskrivelse af mit speciale og bevæggrunden for at inddrage dem i min undersøgelse. På baggrund af dette mødtes jeg med de ledere, som godkendte at dele ud om deres erfaringer, på frivilligstedernes adresser. Dette startede som regel ud med, at jeg fik en rundvisning og introduktion af stedet. Herefter interviewede jeg lederen om erfaringerne med at inkludere psykisk sårbare som frivillige, hvorefter lederne hjalp med at finde psykisk sårbare frivillige, der var interesserede i at blive interviewet. Hos nogle af foreningerne og projekterne har det dog ikke været muligt at interviewe de psykisk sårbare frivillige. Det overordnede kriterium for rekruttering af informanter har blot været henholdsvis, at lederne i frivilligstederne har erfaringer med at inkludere psykisk sårbare, og at de

psykisk sårbare frivillige informanter er præget af en længerevarende eller kronisk psykisk sårbarhed. Det at jeg i forbindelse med interviewindsamlingen besøgte stederne, har bidraget til en større forståelse af den praksis og det miljø, der indrammer de psykisk sårbare frivillige arbejde. I *Værested A* og *B* blev jeg desuden inddraget i deres aktiviteter i nogle timer, hvilket bidrog til, at jeg på en mere uformel måde kunne interagere med lederne og de psykisk sårbare frivillige.

Dette speciale har inddraget frivilligsteder, som ser en værdi i at inkludere psykisk sårbare i deres frivillige arbejde. Derfor er der tale om en sampling, der er selekteret som *best cases*. Det vil sige, at jeg har samlet de frivilligsteder, som bidrager mest til et nuanceret perspektiv på inklusionen af psykisk sårbare (Antoft & Salomonsen 2012: 44-45). Hensigten med dette er at bidrage med viden, der kan give et bud på, hvordan man under bestemte betingelser og rammer kan skabe en vellykket inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde. Der eksisterer dog samtidig nogle selektionsbias ved denne metodiske strategi, idet specialet dermed, i langt mindre grad, formår at anskue de tilfælde, hvor inklusionen af de sårbare ikke fungerer. Der findes således en skævhed i samplingen, hvor en særlig gruppe af informanter har indvilliget i at lade sig repræsentere, som højest sandsynligt medfører større fokus på succeshistorier med inklusionen. Eksempelvis kan det forestilles, at lederne har udplukket de psykisk sårbare frivillige, som ville fungere bedst i en interviewsituation, og som derfor muligvis har bedre mental styrke til at indtage det frivillige arbejde.

4.2.2 Interviewform og interviewguide

De kvalitative interviews med informanterne er foretaget som semistrukturerede interviews. Det betyder, at jeg har forberedt interviewenes gang i form af interviewguides, samtidig med at jeg under interviewene har gjort plads til at følge op med spørgsmål og gjort deltagerne til medskabere i, hvilke fokusområder interviewet skulle have. Det vil sige, at der har været plads til at gå i dybden med de erfaringer, som informanterne udfolder (Bryman 2012:471). Dette stemmer ligeledes overens med specialets eksplorative tilgang i forhold til åbent at forfølge de oplevelser og fortællinger, der er væsentlige for informanterne. Det handler dermed om ikke at være alt for funderet i fastlagte spørgsmål og teorier, og i stedet åbne op for nye vinkler, som feltet bringer.

I forbindelse med dataindsamlingen har jeg både udarbejdet en interviewguide rettet mod interviews med de ledere, der inkluderer de psykisk sårbare, og en interviewguide rettet mod psykisk sårbare frivillige. I og med, at specialet har inddraget forskellige områder, hvori psykisk sårbare inkluderes som frivillige, har det været nødvendigt at tilpasse de to interviewguides undervejs. Det skyldes eksempelvis, at der er forskel på udformningen af spørgsmål til en leder i en almen frivillig forening over

for en leder på et værested. Ligeså vel er der også forskel på, hvordan spørgsmålene skal udformes til en psykisk sårbar brugerfrivillig over for en psykisk sårbar peer-mentor. Gennemgående er det dog langt de fleste spørgsmål, der går igen i alle interviewene, og de er overordnet set baseret på samme tematiske rækkefølge. I bilaget findes de to konstruerede interviewguides til lederne og de psykisk sårbare frivillige, som interviewene overordnet set har taget udgangspunkt i og løbende har tilpasset (Jf. Bilag 3,4). De to interviewguides består af en række forskellige emner med dertilhørende forskningsspørgsmål og interviewspørgsmål. Forskningsspørgsmålene befinder sig på et abstrakt forklarende niveau, hvorimod interviewspørgsmålene er de konkrete spørgsmål, der skal frembringe fortællinger og oplevelser (Brinkmann & Tanggaard 2010:40).

4.2.3 Diskussion af det empiriske design

Specialets empiriske design er kendetegnet ved at inddrage de tre forskellige områder, hvori psykisk sårbare særligt antages at være en del af et praktiserende frivilligfællesskab. Derudover er en kommunal aktør inddraget for at danne en forståelse for en kommunal indsats og perspektiv på at inkludere sårbare borgere i frivilligt arbejde. Samlet set bevæger specialet sig inden for et bredt område, hvorunder samplingen bærer præg af forskelligartede aktører, foreninger, væresteder og projekter. Fælles for dem alle er dog, at de har erfaringer med at inkludere psykisk sårbare som frivillige inden for hver af deres sociale og organisatoriske kontekst. I forlængelse heraf kan man diskutere hensigtsmæssigheden ved specialets sigte om at favne bredt og valget om inddrage flere forskellige frivilligformer og organisatoriske rammer. På den ene side har specialet, i kraft af valget om at bevæge sig inden for flere forskellige områder, måtte gå på kompromis med den tid og ressourcer, der er blevet lagt i hver enkel frivilligsted. Det har betydet, at jeg blot har fået få interviews hvert sted, hvilket muligvis resulterer i et mindre dybdegående indblik i inklusionen inden for hvert frivilligsted. På den anden side finder specialet det væsentligt at give et bredere indblik i og en forståelse af de måder, hvorpå psykisk sårbare inkluderes i frivilligt arbejde, samt hvilke muligheder og udfordringer, der eksisterer inden for frivilligformerne. Hermed er det essentielt at inddrage flere forskellige sociale og organisatoriske kontekster, hvori de psykisk sårbare er frivillige, med henblik på at finde frem til, under hvilke betingelser, der opstår potentialer og udfordringer i de psykisk sårbares frivilliginklusion. På den måde opnås en bredere forståelse af forskellige frivilligformers inklusionspotentialer for psykisk sårbare. Der opsættes således et komparativt design mellem forskellige frivilligformer, der medvirker til at maksimere forståelsen af, hvad der kendetegner frivilligformerne. Samtidig muliggør designet at anskue inklusionen i forhold til de kontekster, som inklusionen udspiller sig i (Antoft & Salomonsen 2012:46).

I specialet spiller konteksten en stor rolle. Mere konkret betyder det, at jeg har fundet det væsentligt at forstå og beskrive hver enkel frivilligsted, fordi deres organisatoriske rammer, procedurer og fællesskab alt sammen udgør en kontekst, der har betydning for de psykisk sårbare inklusion. Dermed forudsættes det, at de forskellige frivilligformer og steder har forskellige oplevelser af inklusionen. Ydermere er det også relevant at se på de personspecifikke kontekster. Det vil sige, at forholde sig til hver enkel informants situation og baggrund. I forhold til de psykisk sårbare informanter, har specialet at gøre med en bred psykisk sårbar målgruppe (Jf. 2.3 Psykisk sårbarhed), hvilket betyder, at de psykisk sårbare frivillige har forskellige forudsætninger for udviklingspotentiale og bedring gennem deres frivillige arbejde. Det at inddrage både en organisatorisk kontekst og personspecifik kontekst er desuden medvirkende til at skabe en stærkere analytisk generalisering. En analytisk generalisering handler om, i hvor høj grad undersøgelsens resultater kan overføres til lignende situationer (Kvale & Brinkmann 2015:134-135). Ved at lave grundige kontekstuelle beskrivelser forbedrer man herunder transparensen og muligheden for at overføre konklusioner til andre situationer. Specialet kan ikke sige noget om inklusionens rækkevidde i den frivillige sektor som helhed, men det kan bidrage til en viden om, hvilke betingelser og rammer, der skal være tilstede for at hente positive outcomes. I bilaget findes beskrivelserne af frivilligstederne, men også korte beskrivelser af informanterne. Derudover vil konteksterne løbende blive sat under lup i specialets analyse.

4.3 Det videnskabssteoretiske afsæt

Dette speciale har sit udspring i den fænomenologiske og hermeneutiske tankevirksomhed. Udgangspunktet i den fænomenologiske retning gør sig gældende i forhold til specialets sigte om at skabe indsigt i informanternes livsverden. Her indgår både de psykisk sårbare frivilliges livsverden og lederne af frivilligstedernes livsverden. Specialet ønsker et indblik i deres livsverden for at opnå forståelse for, hvad der kendetegner inklusionen af psykisk sårbare i frivilligt arbejde på tværs af frivilligformerne. Livsverdenen er informantens umiddelbare oplevelse af fænomenet, og der er således fokus på subjekternes oplevelser og meningsunivers i forhold til fænomenet (Juul 2012: 65-68).

Specialet tager også afsæt i den hermeneutisk retning, da der ikke udelukkende ønskes indsigt i informanternes livsverden, men dertil også fortolkninger af, hvordan informanterne oplever inklusionen. Udspringet i den hermeneutiske retning kommer således til syne i forbindelse med den fortolkningsproces, der er til stede. Informanterne hos frivilligstederne danner en mening og fortolkning af fænomenet, som jeg videre fortolker på. I projektet forholder jeg mig dermed til en verden, der allerede er fortolket af informanterne selv. Dette betegnes af Anthony Giddens som *den dobbelte hermeneutik*, hvor jeg på baggrund af teoretiske begreber fortolker og rekonstruerer informanternes fortolkninger (Gilje & Grimen 2002: 168-169).

Yderligere tilgår jeg ikke fænomenet helt forudsætningsløst. Gennem specialets problemfelt, litteraturreview og teori har jeg udviklet en forforståelse for den kontekst, der indrammer inklusionen af psykisk sårbare i frivilligt arbejde. Der foreligger dermed et grundigt forarbejde, som anses væsentligt i forhold til at skabe en forståelse for den kontekst, som jeg tolker resultaterne i relation til (Gilje & Grimen 171-172). Dette relaterer sig til den hermeneutiske cirkel, hvor man er optaget af at forstå dele i forhold til helheder i en form for vekselvirkning. Her tilgår jeg fænomenet om inklusionen med en helhedsopfattelse, der videre har betydning for, hvordan jeg betragter de enkelte dele. Omvendt ændres helhedsopfattelsen, når der spores ind på de enkelte dele og den sammenhæng de udgør (Juul 2012: 110-111).

Det er væsentligt at pointere, at specialet ikke giver en fyldestgørende indsigt i fænomenet, men derimod bidrager til en mere nuanceret forståelse af problemstillingen. Der opnås hermed en kontekstnær viden med et blik ind i de oplevelser og erfaringer, der findes i forhold til inklusion af psykisk sårbare inden for frivilligformerne.

4.4 Analysestrategi og kodning

I dette afsnit vil det kort blive opsummeret, hvorledes jeg har arbejdet med det indsamlede empiriske materiale, samt hvad der ligger til grund for valget af analysens opbygning. I forbindelse med kodningen af empirien har jeg både arbejdet ud fra begrebs- og datadrevne koder. De begrebsdrevne koder blev konstrueret på baggrund af specialets inddragede teoretiske begreber, hvilket således bærer præg af en deduktiv tilgang. De konstruerede datadrevne koder er derimod indbefattet af en induktiv tilgang, idet koderne dannes undervejs i gennemlæsningen af empirien. Samlet set har de begrebsdrevne koder bidraget til at anskue empirien ud fra en teoretisk funderet forforståelse, hvorimod de datadrevne koder bidrager til at opfange nye perspektiver gennem en åben indstilling til materialet (Brinkmann & Tanggaard 2010:47). I forhold til at tilvejebringe en anonymisering af informanterne, er der desuden foretaget navneændringer i transskriberingerne og analysen.

Projektets problemstilling kredser om at undersøge muligheder og udfordringer i forbindelse med psykisk sårbare inklusion i frivilligt arbejde. Herunder holdes der fokus på, hvordan frivilligstedets sociale og organisatoriske kontekst spiller en rolle, hvilket danner baggrund for at sammenligne projektets tre frivilligformer. Projektet har herunder til hensigt at give et indblik i, hvordan frivilligformerne adskiller sig fra hinanden i forhold til inklusionens muligheder og udfordringer. I forhold til at imødekomme en besvarelse af problemstillingen, har jeg på baggrund af empiriens format fundet det hensigtsmæssigt at opdele analysen i følgende to overordnede analytiske temaer; 1) Frivilligområdernes forskellige karakterer og 2) Tværgående træk inden for frivilligområderne. Disse analysetemaer er konstrueret ved hjælp af en række analytiske netværk, hvilket tager afsæt i oplistede koder. På baggrund af en række koder har jeg således kunne danne netværk, som samler sig under de to forskellige analysetemaer. Under hvert analysetema eksisterer der herunder en række undertemaer, der er forbundet til de overordnede temaer, hvilket ses udfoldet gennem analysens underafsnit (Attride-Stirling 2001).

5. Teori

I dette kapitel vil jeg præsentere en række teoretiske perspektiver, som alle vil medvirke til en besvarelse af problemformuleringen. Teoriafsnittet sammensættes af flere forskellige teoretiske perspektiver, idet der ikke findes én samlet teori til at forklare psykisk sårbare borgeres inklusion i frivilligt arbejde. Afsnittet indledes med at gennemgå teorien bag inklusion. Denne teori vil udgøre en teoretisk ramme, da selve inklusionen af de psykisk sårbare, fremstår som essensen af projektet. De efterfølgende begreber og teorier, der inddrages, anses i dette projekt at være forbundet til inklusionen af de psykisk sårbare i de frivillige foreninger. Det drejer sig om teoretiske perspektiver om empowerment, anerkendelse og recovery. Som det vil blive vist i de efterfølgende afsnit, kan disse teoretiske perspektiver være med til at forklare, hvad inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde kan indebære og medføre. Mere konkret bidrager teoretiseringerne til at afdække hvilke virkningsmekanismer, der kan udkomme af de psykisk sårbares inklusion i frivilligt arbejde.

5.1 Inklusion

Inklusion er som nævnt det fremtrædende begreb i dette speciale. I nærværende afsnit vil jeg derfor teoretisere begrebet med henblik på at komme med nogle perspektiver på, hvordan man kan forstå psykisk sårbare borgeres aktive deltagelse og medinddragelse inden for frivillige fællesskaber. Inklusion er et flydende og komplekst begreb, der anvendes i flere forskellige sammenhænge og på flere niveauer. I dette afsnit vil jeg inddrage nogle af disse forskellige perspektiver på inklusion, for herefter at sætte det i relation til inklusionen af de psykisk sårbare i civilsamfundets frivillige fællesskaber.

Først og fremmest findes der en ideologisk samfundsmæssig definition af inklusion, der mere præcist benævnes som social inklusion. Det indebærer overordnet set, at alle mennesker har ret til at være ligeværdige deltagere i almene fællesskaber. I den forbindelse har Nationalt Videnscenter for Inklusion og Eksklusion (NVIE) i samarbejde med Socialstyrelsen, udviklet følgende definition af inklusion:

"...hvor en person eller gruppe af personer deltager aktivt og ligeværdigt i gensidigt udviklende fællesskaber uanset forskelle i forudsætninger for funktionsevne... Med ligeværdigt menes gensidig accept af forskellighed. Med fællesskaber forstås de almindelige samfundsmæssige institutioner, hvor mennesker interagerer og påvirker hinanden, som fx arbejde, uddannelse og foreningsliv og lokalsamfundet." (Socialstyrelsen).

Definitionen anses som en ideologisk politisk vision om at skabe et samfund, hvor alle mennesker har

lige muligheder til at deltage i samfundets fællesskaber og institutioner. Denne ideologiske vision er væsentlig at medtænke i dette projekt i forhold til at have øje for, om de frivillige foreninger overordnet set lever op til at skabe et inkluderende og ligeværdigt fællesskab med plads til forskelligheder. Det er således interessant at undersøge om civilsamfundets frivillige foreninger er en arena, hvor man kan rumme det hele menneske til trods for psykiske sårbarhedstræk.

I forhold til at komme nærmere en forståelse af forudsætningen for, hvorvidt et individ er socialt inkluderet, er det væsentligt at inddrage det teoretiske perspektiv på social inklusion som Virginie Cobiogo et al. har udlagt. For at imødekomme en social inklusion handler det for det første om, at individet skal have en følelse af at tilhøre et socialt netværk, hvor man både modtager og bidrager med støtte. For det andet handler det om, at individet oplever at have en værdig social rolle og for det tredje, at individet oplever en tillid til at udføre sin sociale rolle i fællesskabet (Cobiogo et al. 2012). Med disse tre punkter for, hvad en persons sociale inklusion indebærer, er det interessant at undersøge om dette gør sig gældende i forhold til de psykisk sårbare inklusion i foreningernes frivillige arbejde. Ydermere fremhæver Federica Marino-Francis og Anne Worrall-Davies i en artikel, at social inklusion handler om, at individet har kontrol over sine egne ressourcer, når de deltager i fællesskaber. Dertil handler det også om, at det enkelte fællesskab bekymrer sig om sine medlemmer, får dem til at føle sig velkommen og er villig til at justere sig for at tilpasse sig de forskellige behov (Marino-Francis & Worrall-Davies 2010:38). Ifølge dem foreligger der således både et ansvar hos det enkelte individ i forhold til at styre egne ressourcer i fællesskabet, men også et ansvar hos fællesskabet eller foreningen om at være opmærksom på de enkelte individer og tilpasse sig efter dem. På den måde bliver det et spørgsmål om relationen mellem individet og fællesskabet.

Inklusionsbegrebet finder stor udbredelse inden for pædagogikken, særligt med fokus på inkluderende folkeskoler. Her fremstår inklusionen som et fagligt mål om at skabe inkluderende læringsmiljøer, hvor alle børn har ret til at deltage (Quvang 2012:5). Uden at gå for meget ind i den inkluderende praksis af elever i folkeskolen, er det værd at fremhæve en teoretisk udlægning fra det pædagogiske felt, som kan være relevant at overføre til inklusion af sårbare i frivillige foreninger. I den forbindelse har Janne Hedegaard Hansen, som er lektor i pædagogisk sociologi, påpeget at et inkluderende miljø, kræver et fokus på relationen mellem individ og fællesskab, og dermed ikke blot på individet. Det er således ikke individet i sig selv, der er problemet i forbindelse med inklusionen, men hvordan vi opfatter og skaber fællesskaber. Hermed er det individet sammen med fællesskabet, der skal udvikle og forandre sig for at finde frem til det fælles bedste (Hansen 2014:221-222). Dette perspektiv med at anskue relationen mellem individ og fællesskab, som essentiel i inklusionsprocessen, er interessant at tage med i dette projekt. Det vil sige, at det er væsentligt at have blik for, hvordan de frivillige foreninger i

interaktion med de psykisk sårbare frivillige, finder en fælles måde at arbejde på og et fælles bedste. En vellykket inklusion handler på den måde om at tilpasse sig hinanden, hvilket vil sige, at omgivelserne skal spille sammen med de enkelte individer.

Som det kan antydes i dette afsnit om inklusion, bevæger teorien om inklusion sig på et mere eller mindre abstrakt og overordnet niveau, når det handler om inklusion i foreninger. Denne gennemgang af inklusion skal derfor mest ses som teoretisk ramme, der udgør udgangspunktet for de efterfølgende teorier i kapitlet. For at dykke dybere ned i hvad inklusionen af de psykisk sårbare i frivilligt arbejde konkret kan indebære og medføre, inddrages nu teorier om empowerment, anerkendelse og recovery. Teoretiseringer af disse begreber bidrager til at komme nærmere en forståelse af, hvad der kan findes af muligheder og begrænsninger i forbindelse med inklusionen af de psykisk sårbare i foreningernes frivillige arbejde.

5.2 Empowerment

I dette afsnit præsenteres begrebet empowerment i forhold til dette projekts kontekst. Herunder vil det særligt blive udfoldet, hvorledes empowerment af de psykisk sårbare i de frivillige foreninger, kan anses som en væsentlig faktor i forbindelse med at skabe en vellykket inklusion.

Empowerment er et bredt anvendt begreb, der bevæger sig inden for flere forskellige områder. Man ser blandt andet empowerment inden for udviklingsarbejde i den tredje verden, empowerment i forbindelse med kvarterløft af udsatte boligområder, empowerment af medarbejdere i forhold til management, samt empowerment af klienter i det sociale arbejde (Andersen & Vinther-Jensen 2002:56). Til at komme nærmere begrebet vil jeg tage udgangspunkt i det sociale arbejdes forståelse af begrebet. Empowerment er som nævnt i projektets litteratur-review blevet et stort fokuspunkt i det sociale- og sundhedsfremmende arbejde, hvor det overordnet set handler om at fremme borgerens handlekraft og i højere grad gøre dem til arkitekter i eget liv (Jf. 3.2 Brugerinddragelse og empowerment). Til trods for det, har mennesker med psykisk sårbarhed ofte erfaring med at have rollen som enten klient, bruger eller patient, hvor de oplever en lav grad af selvstyre og aktiv deltagelse i egen recovery. Med begrebet empowerment forsøger man at modvirke en passiv klientgørelse ved i stedet at have fokus på at bringe menneskets ressourcer i spil, hvilket indebærer at give mennesket ansvar og styring over egen recovery (Petersen 2007:188-189; Kroghstrup 1999:128-129). Professor i socialt arbejde Lee H. Staples definerer empowerment på følgende måde:

"Empowerment is a proces by which power is developed; facilitated or sanctioned in order that subordinate individuals and groups can increase ressources, strengthen self image, and build capacities to act on their own behalf in psychological, sociocultural, political or economic domains." (Staples 1993:22).

I det sociale arbejde handler empowerment således om at facilitere en proces, hvor udsatte borgere får magt over deres egen udvikling, og derigennem forbedre deres ressourcer, kompetencer og selvbillede. I nærværende projekt anses de psykisk sårbares tilknytning til foreningers frivillige arbejde, som en arena eller et felt, hvor de sårbare muligvis kan opleve at blive 'empowered'. Derudover er det interessant at undersøge om de frivillige foreninger har fokus på at facilitere en form for empowerment af de psykisk sårbare frivillige. Større ansvar og styring over eget liv gennem aktiv deltagelse i frivilligt arbejde, kan muligvis vise sig at være nogle af virkningsmekanismerne for de psykisk sårbare frivillige.

I bogen "Inklusion – et socialpolitisk indspark" (2014), har man samlet en række inklusionsprojekter i Danmark, hvori der sammenfattes erfaringer med inklusion af marginaliserede grupper. Overordnet set er de inkluderede blevet 'empowered' gennem blandt andet fællesskabet, den meningsfulde aktivitet som arbejdet bibringer, men også ved at blive hørt og respekteret (Aagaard et al. 2014). Konkret i forhold til bogens perspektiver på empowerment af gruppen, påpeger specialkonsulent Niels Aagaard, at en forudsætning for at gøre de sårbare mennesker til medskabere af egen udvikling er, at den enkelte selv har et ønske om forandring. Der skal således være et ønske om at skabe resultater for sig selv. Som det blev fremhævet i ovenstående afsnit om inklusion, kræver en vellykket inklusion også et relationsarbejde og en tilpasning mellem individet og fællesskabet. Dette kan også siges at gøre sig gældende i forhold til empowerment, idet empowerment ifølge Aagaard også skabes i mødet mellem mennesker og i relationerne. Det er således under den fælles aktivitet og gennem deltagelse i fællesskabet, at empowerment kan accelerere (Aagaard 2014:296-298). I forlængelse af dette har Hanne Krogstrup ligeledes påpeget, at empowerment sker gennem processer, hvor der er fokus på at styrke og give deltagerne indflydelse i kollektive og handlingsrettede fællesskaber. Dermed er deltagelse i fællesskabet et fremtrædende element i empowerment-udviklingen (Krogstrup 1999:128). Yderligere pointerer Aagaard, at empowerment også handler om medarbejdernes faglige kompetencer og menneskelige engagement, når man skal lykkedes med at 'empower' et sårbart individ (Aagaard 2014:296-298). I dette projekt er det således, samlet set, interessant både at forholde sig til de psykisk sårbares egen motivation og ansvarstagen i forhold til deres frivillige arbejde og deltagelse i fællesskabet, men også de psykisk sårbares relation til ledere og andre frivillige i forhold til at opnå empowerment. Samtidig med at det er væsentligt at anskue lederne og de andre frivilliges faglige kompetencer og medmenneskelighed i forhold til at inddrage og give de psykisk sårbare det ansvar, som de kan magte.

Ydermere finder jeg det væsentligt at inddrage teori om empowerment af medarbejdere på arbejdspladser. Det skyldes, at man inden for dette felt er kommet med nogle konkrete faktorer, der kan medvirke til at udvikle empowerment hos medarbejderne. På den måde kan projektet komme nærmere en forståelse af, hvad empowerment kan indeholde. I den forbindelse har Kenneth W. Thomas og Betty A. Velthouse i artiklen *"Cognitive Elements of Empowerment: An Interpretive Model of Intrinsic Task Motivation"* (1990) skildret, at medarbejderens oplevelse af empowerment opstår på baggrund af fire præmisser: 1) Impact, 2) competence, 3) Meaningfulness og 4) choice. Disse faktorer anses alle at have en betydning for den individuelle oplevelse af empowerment og har en effekt på medarbejderens motivation. *Impact* handler om, i hvor høj grad medarbejderen har indflydelse og er med til at gøre en forskel i forbindelse med sine arbejdsopgaver. Det vil sige, at medarbejderen skal have en følelse af at levere arbejde, som skaber værdi og effekter for arbejdspladsen i forhold til at opnå en grad af empowerment. *Competence* handler om troen på egne evner. Følelsen af empowerment afhænger således af medarbejderens selvopfattelse, og i hvor høj grad man oplever, at ens kompetencer rækker. *Meaningfulness* er et spørgsmål om, i hvor høj grad medarbejderens værdier og idealer stemmer overens med arbejdets formål. Når arbejdet giver mening, vil der opstå en højere grad af dedikation og involvering. Slutteligt refererer *choice* til medarbejderens oplevelse af medbestemmelse og autonomi i forbindelse med arbejdsopgaver og arbejdets udførelse. Der argumenteres for man ved at give medarbejderen en større stemme, kan skabe øget kreativitet og initiativ, og dermed også en højere grad af empowerment (Thomas & Velthouse 1990:672-673). Disse fire præmisser for at skabe større empowerment hos medarbejdere, er interessant at overføre til de psykisk sårbare deltagelse i det frivillige arbejde. Ved at tage fat i disse præmisser kan der gives et mere konkret blik på, om de psykisk sårbare oplever empowerment i forbindelse med deres frivillige arbejde.

Samlet set kan begrebet empowerment medvirke til at forklare, om de psykisk sårbare i samarbejde med de frivillige foreninger, formår at frembringe motivation og sætte deres ressourcer og kompetencer i spil. Alt sammen med henblik på at give de psykisk sårbare frivillige en følelse af ansvar og styring over eget liv.

5.3 Anerkendelse

I dette teoretiske afsnit inddrager jeg Axel Honneth's teori om behovet for anerkendelse. Formålet med at inddrage denne teori er at skabe et fundament for at kunne identificere mulige anerkendelsesrelationer i forbindelse med de psykisk sårbare involvering i frivilligt arbejde. En følelse af anerkendelse gennem aktiv deltagelse i frivilligt arbejde, kan muligvis vise sig at være en positiv oplevet konsekvens hos de psykisk sårbare.

Anerkendelse er ifølge Honneth et grundlæggende behov hos ethvert individ, og vindingen af anerkendelse har stor betydning for individets identitet og selvrealisering. Gennem anerkendelse opnår individet overordnet set et mere positivt forhold til sig selv (Willig 2003:7-9). I takt med senmodernitetens altomspændende individualisering, kan behovet for anerkendelse desuden opfattes forøget. Det skyldes, at man i højere grad har løsrevet sig fra det før-moderne samfunds mere traditionelle og på forhånd givne identitetskategorier. Nu befinder vi os i en individualiserings tidsalder, hvor det er op til individet selv at konstruere en autentisk og unik identitet. Det at opbygge en individuel, unik og særegen identitet, der både stemmer overens med individets eget refleksive projekt og som samtidig skiller sig ud fra mængden, fordrer hertil, at individet i højere grad er afhængig af anerkendelse fra andre mennesker og omgivelserne (Jørgensen 2008:164-165). De psykisk sårbare deltagelse i frivilligt arbejde kan i forlængelse heraf muligvis anses som et led i at skabe en mere betydningsfuld og unik individuel identitet. Det vil sige, at det frivillige arbejde muligvis kan anses som en vigtig del af de sårbare selvidentitet.

Til at konkretisere hvorledes individet og samfundet kan indvinde anerkendelse, er det væsentligt at opsummere de tre forskellige anerkendelsessfærer, som ifølge Honneth er betingelserne for, hvorvidt individets kan opnå anerkendelse og det gode liv. Honneth opererer først og fremmest med *anerkendelse i privatsfæren*, som handler om, at individet gennem kærlighed og emotionel opmærksomhed, kan opbygge sin fundamentale selvtillid, hvilket gør individet i stand til at indgå i andre relationer og fællesskaber. Dette opnår individet gennem emotionelle bånd i familien og i venskaber (Honneth 2006:130). For det andet skildres *anerkendelse i den retslige sfære*, der handler om at opnå en følelse af at være et ligeværdigt medlem af samfundet. Det handler således ideelt set om, at man gennem ligebehandling skaber lige rettigheder for alle, hvilket styrker individets selvagtelse. For det tredje handler *anerkendelse i den solidariske sfære* om, at individet i form af deltagelse i samfundets kulturelle og arbejdsmæssige fællesskaber, bidrager til samfundets hele, gennem sine unikke præstationer og kompetencer. Individet indgår her i et fælles norm- og værdisæt, hvor det både kan føle sig som en del af en helhed, men også udfolde sin særegne individualitet ved at byde ind med sine individuelle evner og

kompetencer i fællesskabet. Denne form for anerkendelse giver overordnet set individet selvværdsættelse (Willig 2003:9-13; Honneth 2003:144). På baggrund af disse forskellige anerkendelsessfærer, opfatter jeg særligt anerkendelse i den solidariske sfære som fremtrædende i forhold til psykisk sårbare inklusion i frivilligt arbejde. Det skyldes, at det frivillige fællesskab kan anses som et solidarisk fællesskab, hvor de psykisk sårbare kan udfolde deres evner og kompetencer og derigennem hente værdsættelse fra de andre involverede og fra deres eget engagement i et værdifuldt fællesskab.

Hver af de tre anerkendelsessfærer kan ifølge Honneth indeholde en række krænkelserformer, som er destruktive for individets identitetsdannelse. I privatsfæren kan der eksempelvis knytte sig krænkelser som tortur, voldtægt og omsorgssvigt, hvilket kan resultere i dybe psykiske ar, skam og tab af tillid. Krænkelser i den retslige sfære kan handle om udelukkelse fra bestemte universelle rettigheder, der kan bevirke, at individet undermineres og mister selvagtelse og handlefrihed. Dette kan blandt andet forbindes til samfundets eksklusionsproblematikker i forbindelse med udsatte og marginaliserede individer. Krænkelser i den solidariske sfære kan ske, når individets sociale status degraderes, eller når dets evner og præstationer udsættes for kritik i fællesskaber (Honneth 2003:175-179; Willig 2003:13-14). De psykisk sårbare kan gennem deres livsforløb muligvis have oplevet krænkelser på disse sfærer, hvilket skaber et stort behov for at opnå anerkendelse i forhold til at genvinde eller etablere et positivt forhold til sig selv. Aktiv deltagelse i frivilligt arbejde kan anses som en mulig måde, hvorpå de psykisk sårbare kan indvinde anerkendelse, hvilket vil være et af fokuspunkterne i projektets analyse.

5.4 Recovery

I dette afsnit præsenteres begrebet *recovery* i forbindelse med mennesker med psykisk sårbarhed. Dette med særligt fokus på, hvordan deltagelse i fællesskaber og opbygning af sociale relationer er fremmende for recovery-processen. Ligesom *empowerment* og *anerkendelse*, anses *recovery* ligeledes som værende en væsentlig medspillende mekanisme i forhold til de psykisk sårbare inklusion i frivilligt arbejde. Oversat til dansk betyder *recovery* 'at komme sig', hvilket henviser til troen på, at mennesker med psykisk lidelse kan komme sig helt eller delvist. Recovery er både knyttet til det enkelte individs aktive indsats for at få det bedre, men er også et spørgsmål om, hvorvidt de ydre faktorer i form af familie, netværk, professionelle og behandling kan fremme den enkeltes mulighed for recovery (Jensen et al. 2004: 17,22). Recovery kan kort defineres på følgende måde:

"Recovery can be defined as a process of learning to approach each day's challenges, overcome our disabilities, learn skills, live independently and contribute to society. This process is supported by those who believe in us and give us hope." (Ralph 2000:27).

I denne definition står det klart, at den enkeltes recovery er betinget af andre menneskers tro og håb på, at den enkelte kan komme videre. I løbet af de seneste år, har man desuden set et øget forskningsmæssigt fokus på, at recovery-processen er influeret af muligheden for at være en del af fællesskaber samt at indgå i betydningsfulde sociale relationer. Betydningen af sociale relationer er derfor blevet sat i centrum (Tew et al. 2011; Topor et al. 2011). I den forbindelse har Jerry Tew et al. peget på fire væsentlige sociale aspekter af recovery. Det første aspekt i recovery-processen, knytter sig til empowerment og det at genvinde styring over eget liv gennem en social proces. Som nævnt i teoriafsnittet om empowerment, er det netop i mødet med andre mennesker og gennem fælles aktiviteter, at empowerment opstår. Ifølge Tew et al. opnår de psykisk sårbare den øgede kontrol i hverdagslivet ved at indgå i støttende og ligesindede relationer, både i form af familien, venskaber og deltagelse i samfundets fællesskaber. Det andet aspekt der kan fremme recovery, er opbyggelse af en positiv social identitet. Det handler således om at modvirke diskrimination og stigma, der kan være forbundet med at være psykisk syg, og i stedet finde en positiv social rolle i et netværk og fællesskab. I dette projekt kan man hertil forstå de psykisk sårbares frivillige rolle som et muligt indpas til at skabe en positiv social identitet. Det tredje aspekt omhandler de sociale relationers afgørende betydning, idet recovery og vejen til trivsel, sker i kraft af værdifulde relationer til andre. Her pointeres det gunstige ved, at professionelle understøtter og hjælper den sårbare med adgangen til nye sociale relationer i tilfælde af isolation. Slutteligt henviser det fjerde aspekt til en styrkelse af social inklusion og social kapital i forhold til at fremme de sårbares recovery. Den sociale inklusion indebærer ifølge Tew et al. både en aktiv form for deltagelse i samfundsmæssige fællesskaber og en individuel følelse af at høre til. Dette kan udfolde sig ved at engagere sig i meningsfulde sociale eller arbejdsrelaterede aktiviteter i lokalfællesskaber, hvortil dette kan medvirke til udvidelse af sociale netværk og relationer.

Samlet set formulerer Tew et al. hermed en social tilgang til recovery, hvor den psykisk sårbares bedring overordnet set er afhængig af sociale relationer og deltagelse i samfundets fællesskaber. I specialet er det interessant at inddrage dette perspektiv på recovery, eftersom de psykisk sårbares deltagelse i frivilligt arbejde muligvis har potentiale til at etablere stærke og betydningsfulde sociale relationer og netværk. Det skaber måske et fundament for at styrke den enkeltes trivsel og vejen mod psykisk bedring.

6. Analyse

På baggrund af en række forskellige tematiske punkter, vil denne analyse præsentere, hvilke muligheder, udfordringer og nødvendige betingelser for vellykket inklusion, der eksisterer, når psykisk sårbare inkluderes inden for specialets inddragede frivilligformer; *brugerfrivillighed*, *peer-to-peer frivillighed* og *almen frivillighed*. Ud fra informanternes oplevelser og erfaringer skabes der her en forståelse for, hvad der kendetegner inklusionen. I forhold til projektets fokus på de forskellige frivilligformer vil det første analytiske hovedtema centrere sig omkring frivilligformernes forskellige karakteristika. Mere konkret vil der være fokus på at sammenligne de tre områder med henblik på at skabe et indblik i, hvordan områderne adskiller sig fra hinanden i forhold til inklusionens muligheder og begrænsninger. I det andet analytiske hovedtema vil det blive gennemgået, hvilke tværgående træk der findes inden for frivilligformerne i forbindelse med inklusionen af de psykisk sårbare. Afsnittet har således til formål at præsentere inklusionens overordnede og gennemgående muligheder og udfordringer på tværs af frivilligformerne.

6.1 Frivilligområdernes forskellige karakterer

I dette afsnit foreligger der en analyse af, hvorledes frivilligformerne adskiller sig fra hinanden i forhold til de muligheder og begrænsninger, som områderne kan frembringe. Disse muligheder og begrænsninger er herunder særligt påvirket af den kontekst, der indrammer frivilligformerne. Overordnet set beskrives det først og fremmest, hvordan frivilligformerne er forskellige fra hinanden i forhold til muligheden for at skabe fællesskabsfølelse og meningsfuld bidragsfølelse hos de psykisk sårbare frivillige. Derudover vil det blive præsenteret, på hvilke måder frivilligformerne stiller forskellige krav til de psykisk sårbare kapacitetsniveau og ydeevne.

6.1.1 Fællesskabsfølelse over for bidragsfølelse

Aktiv deltagelse i frivilligt arbejde rummer ikke kun muligheden for at opnå en følelse af at gøre en forskel for andre mennesker og bidrage til et nyttigt formål. En af de fordele man også kan drage gennem sit frivillige arbejde, er følelsen af at tilhøre og indgå i et værdifuldt fællesskab. På tværs af de forskellige frivilligformer, tegner der sig et billede af, at nogle af formerne i højere grad har potentiale for at skabe fællesskabsfølelse for de psykisk sårbare frivillige, mens andre former i højere grad udfylder muligheden for at generere bidragsfølelse og meningsfuld frivilligindsats.

6.1.1.1 Brugerfrivillighedens nære sociale bånd

Når det handler om potentialet for at opnå fællesskabsfølelse og bidragsfølelse, adskiller brugerfrivilligheden sig fra den almene frivillighed og peer-to-peer frivilligheden. Gennemgående peger min empiri på, at de psykisk sårbare og lederne inden for brugerfrivilligheden fremhæver det stærke og nære fællesskab mellem de brugerfrivillige. Lederne fra alle værestederne påpeger eksempelvis, at stedets fællesskab har status som en ekstra familie (Jf. Bilag:15, 23, 33, 44), samtidig med at de brugerfrivillige selv lægger vægt på, at de har opbygget nære venskaber og tæt tilknytning til stedets fællesskab. Det psykisk sårbare medlem Dagmar fra *Værested A* er eksempelvis glad for, at hun både kan holde jul og nytår i huset (Jf. Bilag:16), mens Kenneth og Bjørn fra *Værested B* tilbringer næsten alle ugens dage på stedet. I interviewet med de to brugerfrivillige Kenneth og Bjørn nævnte de mere konkret følgende:

“B: Man opbygger jo nogle venskaber med de personer der kommer her. Også venskaber der går udover værestedet her. Jeg synes i hvert fald, at det har været virkelig dejligt for mig.

K: Jeg havde et kæmpe alkoholproblem, men ved at være her, er jeg kommet igennem det. Jeg har nogle gode venner at snakke med her. Vi tager også i biografen i weekenden og ud at spise.”

(Jf. Bilag:25).

Citatet tegner et billede af frivilligstedets stærke sociale bånd. Der findes herigennem indikationer på, at brugerfrivilligheden kan indebære det man med Honneth's teori kalder anerkendelse i den private sfære, eftersom det skildres, at de brugerfrivillige oplever emotionelle og nære sociale bånd gennem deres tilknytning til fællesskabet (Jf. 5.3 Anerkendelse).

I og med, at fællesskabet inden for brugerfrivilligheden bærer præg af en privatsfære indeholdende familiære og venskabelige bånd, kan der henvises til Robert Putnams teori om afgrænsende social kapital. Det skyldes, at der er tale om et fællesskab bestående af stærke sociale relationer, der medfører, at de psykisk sårbare kan opnå følelsesmæssig støtte (Putnam 2000:22-23). Til trods for at der er tale om en sammensætning af psykisk sårbare brugere med vidt forskellige sociale baggrunde, fremgår deres psykiske sårbarhed at være en fællesnævner og et forbindelsesled. Dette danner baggrund for den gensidige følelsesmæssige støtte mellem deltagerne. Den frivillige leder af *Værested D* Mille har i forlængelse heraf erfaringer med, at de brugerfrivillige har en stor forståelse for hinandens situation, fordi de alle har psykiske udfordringer inde på livet (Jf. Bilag:48). Den brugerfrivillige Kenneth fra *Værested B* nævner desuden følgende, da jeg spurgte til, hvad det særligt positive er ved at komme på værestedet: *“Det er at man kan se på folk, hvordan de har det. Altså jeg kan se på Bjørn, når han er lidt ked af det eller lidt nede. Det plejer jeg at kunne fornemme.”* (Jf. Bilag:29). Gennem den gensidige forstå-

else for hinanden, opstår nogle stærke og nære sociale bånd. Det afgrænsende netværk skaber således grobund for en social støtte og tryghed. Yderligere beskrev det psykisk sårbare medlem Dagmar i *Værested A*, at hun har opbygget en selvtillid gennem deltagelsen i stedets arbejdsfællesskab, der har givet hende mod på at starte i et flexjob (Jf. Bilag:15). Det tyder således på, at de nære og stærke sociale relationer, hun har fået i *Værested A*, har opbygget en selvtillid, der gør hende i stand til at indgå i nye fællesskaber. Dette kan ligeledes perspektiveres til anerkendelse i den private sfære, som opfattes at være til stede i brugerfrivilligheden. Det skyldes, at anerkendelse i den private sfære ifølge Honneth, medfører en fundamental selvtillid og tryghed hos den enkelte, der videre forbereder individet på at begive sig ud i andre fællesskaber.

Når det handler om de brugerfrivilliges frivilligrolle, fremgår det, at bidragsfølelsen har et svagere udtryk. Det kan skyldes, at der er tale om frivilligopgaver, som ikke direkte bidrager til en forbedring af et almennyttigt formål. Det er derimod et spørgsmål om at bidrage til at opretholde det fællesskab, som den psykisk sårbare selv er en del af. De brugerfrivillige bidrager dermed til at få det samlede fællesskab til at fungere, men har samtidig en svagere følelse af at bidrage i en samfundsmæssig og solidarisk forstand. I forlængelse af dette er det interessant at perspektivere til Rikke Jørgensens og Silla Sievers artikel "Mellem arbejde og 'off-day' – tvetydighedens muligheder i sociale virksomheder" (2015), da de ud fra observationer og interviews i to sociale virksomheder påpeger, at de udsattes arbejdsfortællinger er forbundet med bemærkninger om, at arbejdet "ikke er et rigtigt arbejde". Det fremhæves, at arbejdet er forbundet med en stor fleksibilitet og frihed, hvor der er plads til, at de udsatte kan have en 'off-day' og være mindre deltagende, hvilket ikke accepteres i ordinære jobsammenhænge. I henhold til dette, kan man muligvis tale om, at brugernes frivillige rolle i værestederne opleves som værende mindre betydelige og bidragende, fordi de ikke direkte yder støtte til et almennyttigt formål. I tråd med artiklen er der måske ikke tale om "et rigtigt frivilligt arbejde" i den ordinære forstand. Man skal dog ikke underkende det vigtige ved følelsen af at bidrage til opretholdelsen af brugerfællesskabet. I den forbindelse har den brugerfrivillige Morten fra *Værested D* beskrevet følgende om sin position som frivillig; "*Hold da op, jeg elsker at være hernede og jeg vil gerne være med til at holde det oppe. Og det er jeg jo med til at gøre ved for eksempel at tage nye møbler ind.*" (Jf. Bilag:52). Fra hans side, foreligger der således en stolthed i at kunne bidrage til det fællesskab han har kært gennem sine praktiske frivilligopgaver. Dagmar udviser ligeledes en stolthed over at have medansvar for husets madlavning, da hun ser det som et væsentligt led i husets overordnede funktion og virke. I den forbindelse fortæller hun følgende: "*Men man tager også et ansvar, når man er her. Når man eksempelvis står i køkkenet tager man ansvaret for, at der kommer det mad på bordet, som der skal.*" (Jf. Bilag:6).

6.1.1.2 Den almene frivilligheds stærke bidragsfølelse

Inden for den almene frivillighed er det i højere grad bidragsfølelsen, der er fremtrædende, mens det kan være svært for de psykisk sårbare at etablere et nært forhold til frivilligfællesskabet. Som frivillig i en almen frivillig forening, bidrager den psykisk sårbare til et almennyttigt formål, hvilket lederen af *Forening A*, finder særligt fordelagtigt for de psykisk sårbare frivillige:

"Min opfattelse er indtil videre, at der sker en udvikling, når man får lov til at være en del af noget og ikke bare bliver klienten som alles øjne hviler på. Det her med at man får lov til at bidrage. Man kan også sige, at baggrundshistorien for det her sted er, at overskuddet fra cyklerne går til varmestuen for hjemløse som også har det svært. Så det er den der forståelse af, at når jeg er færdig med den her cykel, så har man solgt for x antal kroner, som rent faktisk kan hjælpe til at nogle får aftensmad. Det er sådan meget nært på en eller anden måde, nu hvor varmestuen ligger lige inde ved siden af. Det tænker jeg, at der gør i en stor forskel for de sårbares udvikling – at de synes det giver mening og kan bidrage."

(Jf. Bilag:66).

Benjamin fremhæver hermed værdien i at give psykisk sårbare en bidragende rolle, som er medvirkende til at give de psykisk sårbare frivilligindsats en større mening. I henhold til empowerment-begrebet sættes den enkeltes ressourcer her aktivt i spil for et meningsfuldt formål, hvilket skaber en følelse af medansvar og indflydelse (Jf. 5.2 Empowerment). Den psykisk sårbare frivillige Julie fra *Dyreinternat A* fremhæver ligeledes vigtigheden af at gøre en forskel:

...Jeg ved at der er nogle katte, som gerne vil snakke med mig. Man bliver bare glad i bolden af at gå rundt og gøre andre glade. Jeg er blevet meget gladere. Min depression er blevet rigtig godt efter at jeg begyndte herude. Det er fordi jeg tilsidesætter mine egne behov for at tage mig af andre. Så glemmer man lidt de dårlige ting, fordi du går og bliver glad her. Det er jo rigtig godt."

(Jf. Bilag:85).

I citatet fremgår det, at Julie oplever en stor glæde ved at tilsidesætte egne behov for formålet. I forlængelse af Thomas og Velthouse' teoretiske skildring af empowerment, opnår Julie både at have indflydelse gennem sine arbejdsopgaver, men også en følelse af meningsfuldhed i forhold til, at hun arbejder for et formål, der er værdifuldt for hende på grund af hendes kærlighed for dyr. Denne følelse af indflydelse og medansvar er ifølge Thomas og Velthouse essentielt for opnåelsen af empowerment (Jf.

5.2 Empowerment). Den psykisk sårbare frivillige Merete fra *Dyreinternat A* oplever ligeledes en stor meningsfuldhed og bidragsfølelse gennem sit frivillige engagement:

"Når jeg går hjem efter et par timer ved Kattens værn... jeg siger dig, det er bedre end at tage stoffer. Jeg er helt høj på en naturlig måde. Jeg tænker "yes, du gjorde en forskel for de katte". Det gør så meget ved mig psykisk. Kattene stiller ikke spørgsmålstejn ved dig. De tager dig som du er. Hvad kattene giver mig, kan jeg slet ikke beskrive. Det er bedre end en pille."

(Jf. Bilag:88).

Inden for de almene frivillige foreninger findes der gennemgående en stærk grad af meningsfuldhed, hvor handlingsrettede frivilligopgaver for et bestemt formål, skaber en høj grad af bidragsfølelse, som samtidig fjerner fokus fra den enkeltes psykiske tilstand. Overordnet set er der større fokus på den enkeltes nyttige kapaciteter og ressourcer og mindre fokus på psykiske begrænsninger.

I forbindelse med de psykisk sårbares tilknytning til de almene frivilligsteders fællesskab, findes der en række indikationer på, at den nære fællesskabsfølelse og de sociale bånd til medfrivillige er langt svagere end hos stederne med brugerfrivillighed. Der gives ikke udtryk for, at de psykisk sårbare frivillige knytter venskaber og nære sociale relationer i de almene frivillige foreninger. Der er snarere tale om et mere kollegialt forhold til de andre frivillige og ansatte, hvorimod de brugerfrivilliges fællesskabsfølelse var præget af mere familiære og venskabelige relationer. Den almene frivilligheds fravær af nære fællesskabsrelationer skal dog ikke ses som ensbetydende med, at fællesskabet er ubetydeligt og ikke-eksisterende. Fællesskabet har derimod en anden karakter, der mere konkret læner sig op af anerkendelse i den solidariske sfære. Til at indkapsle denne skildring inddrages følgende interviewpassage med den psykisk sårbare frivillige Merete fra *Dyreinternat A*:

"I:... Vil du sige at du har fået nogle venner eller bekendte ved at være her?"

M: Nej.

I: Okay det er måske mest... kan man sige professionelt?"

M: Ja. Men dem der er i huset den dag, snakker jeg selvfølgelig med. Vi smalltalker og ryger måske en smøg sammen. Ellers har jeg faktisk ikke noget med dyreinternatet at gøre, når jeg går herfra. Så har jeg ikke noget at gøre med nogle herfra, og det synes jeg egentlig, at der er rart nok. Det er ligesom en almindelig arbejdsplads, hvor man heller ikke har så meget kontakt med kollegaer efter arbejde. Jeg har en god kontakt med folk, når jeg er her, og ellers ikke."

(Jf. Bilag:91).

Merete finder således en tilfredshed i at være en del af et handlingsrettet fællesskab, hvor der skabes sociale relationer omkring en fælles aktivitet, og hun tydeliggør samtidig, at relationerne ikke får status som venskaber, men blot kollegiale forhold. Hos begge dyreinternater fremgår det desuden, at de psykisk sårbare frivillige opbygger nogle sociale færdigheder ved at interagere med andre frivillige og personalet. Gennem deltagelse i kaffe- og spisepauser og samarbejde omkring arbejdsmæssige opgaver styrker de psykisk sårbare deres sociale og faglige evner. Flere fremhæver, at de i starten var meget tilbageholdende, men at de med tiden øger deres sociale interaktion. I *Forening A* har de dog haft vanskeligheder ved at inkludere de psykisk sårbare i frivilligfællesskabet, hvilket bunder i, at de fleste af dem lider af svær social angst, der besværliggør dem i at indgå i et større fællesskab (Jf. Bilag:65).

På baggrund af, at de psykisk sårbare inklusion i den almene frivillighed rummer en høj grad af meningsfuldhed og bidragsfølelse, mens der findes en svagere opnåelse af nære og stærke sociale bånd, kan deres frivilligrolle relateres til Honneth's begreb om anerkendelse i den solidariske sfære. Gennem de psykisk sårbare aktive deltagelse i et frivilligt arbejdsmæssigt fællesskab, kan de opnå en anerkendelse og værdsættelse ved at se sine evner og kompetencer være til gavn for et nyttigt formål. Der til er det gennem relationen til de andre frivillige og ansatte, at de opdager deres særlige bidrag. Her påpeger de frivillige Julie og Merete, at de særligt bidrager ved at påtage sig de opgaver som personalet ikke har ressourcer nok til at nå. De forklarer, at stedet ikke kunne løbe rundt uden alle de frivillige hænder (Jf. Bilag:82,89).

6.1.1.3 Peer-to-peer frivillighedens stærke fællesskabsfølelse og meningsfuldhed

Inden for peer-to-peer frivilligheden findes en række indikationer på, at de peer-frivillige både opnår en følelse af nært og stærkt fællesskab, men også en høj grad af bidragsfølelse og meningsfuldhed. I forhold til bidragsfølelsen beskriver den frivillige peer-mentor Katrine fra *Peer-to-peer projekt A* eksempelvis, at hun medvirker til at skabe en tryghed, rummelighed og en lyttende skulder for sin peer, samtidig med at hun hjælper sin peer til udvikle sig gennem blandt andet angsteksponering (Jf. Bilag:105). Den frivillige peer-mentor Jacob fortæller i forlængelse heraf følgende:

"Jeg ved, at der er mennesker derude, som har brug for hjælp, og har brug for et håb om, at man nok skal få det bedre. Så det er hele tanken om, at der er nogle som har haft det ligeså dårligt som mig eller værre, der ikke kan få den hjælp til at få det bedre. Det er det som driver mig til at være peer-mentor. Det er glæden ved at vide, at jeg kan hjælpe dem ud af det (...) Jeg vil gerne hjælpe dem til et andet syn på livet."

(Jf. Bilag:111).

De to psykisk sårbare peer-frivillige er således ikke i tvivl om, at de bidrager med en nyttig hjælp for deres peers. Ud fra Jacobs beskrivelse ses det særligt, at hans værdier stemmer overens med frivilligrollens formål, hvilket ifølge Thomas og Velhouse er en af de væsentlige komponenter i forhold til at føle empowerment (Jf. 5.2 Empowerment). Han har således fundet et reelt behov hos andre mennesker, som han gerne vil bidrage til at understøtte gennem en frivillig indsats. I forhold til opnåelsen af fællesskabsfølelse, oplever både Katrine og Jacob et nært og stærkt fællesskab til de andre peer-mentorer og deres peers. Her pointerer Katrine eksempelvis, at; *“Vi kan mødes på et helt andet plan. Et meget dybere plan”* (Jf. Bilag:103). Derudover har de begge opbygget venskaber gennem peer-netværket, som de også mødes med i private sammenhænge. De er fælles om at have psykisk sårbarhed inde på livet, og danner derigennem en gensidig og stærk forståelse for hinanden. Den daglige leder fra *Peer-to-peer projekt B* Janni forklarer ligeledes de frugtbare sociale bånd mellem peer-mentorer og peers:

“Jamen jeg kan jo se, hvordan der er nogle, der bare blomstrer op, når de møder andre med lignende erfaringer. Man kan se, hvordan de laver relationer på kryds og tværs. Ikke kun dem de er blevet matchet med, men også internt i gruppen og i støttegruppen. Efterfølgende får de nogle venskaber, som går udover projektets regi, hvor de mødes selv. De holder måske fødselsdage, hyggeaftener og spiser sammen. Jeg har også hørt om nogle, der holder jul og nytår sammen.”
(Jf. Bilag:120-121).

På baggrund af citatet og de øvrige eksempler vidner det om, at peer-frivilligheden rummer muligheden for at skabe stærke nære bånd, der videre tager form af anerkendelse i den private sfære. Yderligere opstår bidragsfølelsen ved, at de peer-frivilliges levede erfaringer anvendes i en handlingsorienteret sammenhæng, hvor de direkte hjælper en peer til bedre trivsel gennem deres kompetencer og evner.

Til trods for at peer-frivilligheden rummer et nært og stærkt fællesskab mellem både peer-mentorer og peers, som bærer i retningen af afgrænsende netværk, findes der også tegn på hvad Putnam kalder brobyggende netværk i peer-frivilligheden. I følgende citat af den frivillige peer-mentor Jacob fremgår det, at hans frivillige arbejde har åbnet op for et udvidet netværk af brobyggende karakter:

“Der er jo også andre studerende, og det er tit man lige får at vide, at nogle har brug for hjælp. Også deres venner. Og så spørger de “kan du ikke lige hjælpe med det her?”. De mangler for eksempel nogle til et projekt. Man møder flere mennesker, og får et større netværk. Jeg har mødt

mange mennesker, som jeg ikke ville have mødt, hvis jeg ikke var en del af det her. Det åbner helt sikkert for et netværk.”

(Jf. Bilag:114).

Jacob nævner desuden efterfølgende, at han gennem de mange nye bekendtskaber er blevet bedre til at acceptere mennesker. Med andre ord, har han ved at lære mange forskellige mennesker at kende, optaget forskellige tilgange til livet, som har udvidet hans horisont (Jf. Bilag:115). De psykisk sårbare peer-frivillige opnår i det hele taget en række nye bekendtskaber, blandt andet gennem den frivillige peer-uddannelse de skal gennemgå, men også i forbindelse med de åbne møder og aktiviteter, der afholdes, hvor nye også kan komme til. Det afgrænsede og nære fællesskab kommer derimod til udtryk i forhold til den gensidige forståelse, der opstår mellem deltagerne i form af deres lignende erfaringer. Ligesom i brugerfrivilligheden har de også en fællesnævner omkring deres psykiske problemstillinger, som gør, at der kan knyttes tætte bånd.

Samlet set tyder det på, at peer-to-peer frivilligheden både formår at opbygge nære sociale bånd og en stærk fællesskabsfølelse i form af afgrænsende netværk, samtidig med at peer-frivilligheden kan udvide netværk og åbne op for nye tilgange og syn på livet i form af brobyggende netværk. I forlængelse af dette finder jeg det væsentligt at perspektivere til de sociale aspekter ved recovery-processen, som Tew et al. har udlagt. I den forbindelse tegnes der et billede af, at de psykisk sårbare peer-frivillige opnår støttende, ligesindede og værdifulde sociale relationer gennem deres frivilligdeltagelse, idet de opbygger venskaber gennem den fælles aktivitet, hvilket ifølge Tew et. al er essentiel for recovery-processen. Derudover opnår de en følelse af at tilhøre et fællesskab, hvor de udvider deres sociale netværk, som ligeledes er berigende for deres recovery (Jf. 5.4 Recovery).

6.1.2 Frivilligformernes kapacitetskrav

Blandt projektets inddragede frivilligsteder findes der gennemgående et fokus og en opmærksomhed på at tilpasse frivilligopgaver efter den enkelte psykisk sårbares ressourcer og kompetencer. Der tages således udgangspunkt i den enkeltes kapacitet, hvorefter man finder den sårbares rette rolle i det frivillige fællesskab. Dette kan perspektiveres til Janne Hedegaard Hansens teoretiske skildring om inklusion, som netop handler om, at det er individet sammen med fællesskabet, der skal finde frem til det fælles bedste (Jf. 5.1 Inklusion). I *Dyreinternat A* påpeger den psykisk sårbare frivillige Merete eksempelvis, at hun fik tilpasset sin frivilligrolle efter hendes formåen og behov. Her fandt hun sammen med de ansatte frem til, at hun blot skulle arbejde med socialisering af kattene og undgå rengøring. Samtidigt blev det aftalt, at hun kun skal være på vagt én dag om ugen i nogle timer (Jf. Bilag:92). Et andet eksempel på tilpasning mellem individ og fællesskabet findes i *Forening A*, hvor man har givet de psykisk sårbare frivillige en mentor og muligheden for at være på vagt uden for mange mennesker omkring sig, hvilket de kalder "rød vagt" (Jf. Bilag:63). Derudover finder mentoren sammen med den sårbare frivillig de opgaver, der passer til den sårbares niveau og handlemuligheder. Endvidere ser lederen af det kommunale tilbud Kirsten et inklusionspotentiale for sårbare i frivilligt arbejde, hvilket fremgår i følgende citat, hvor jeg spurgte til, hvorfor frivilligt arbejde er en del af det som de tilbyder og inkluderer psykisk sårbare borgere i:

"Det er fordi man i det frivillige arbejde i høj grad kan bidrage med det man kan. Man er sammen om et fælles tredje, og man kan egentlig sige, at de handicap og sårbarheder man kommer med, ikke er i fokus. Mange frivillige organisationer og foreninger er på en eller anden måde bare mere åbne og mere rummelige. De ser menneskers potentialer som forskellige, og at vi alle sammen kan noget forskelligt, og at der er brug for alle (...) Man kan meget mere specifikt gå ind i de frivillige organisationer og arbejde med det man nu brænder for."

(Jf. Bilag:124).

Kirsten rammer her ind i inklusionsbegrebets essens, idet hun påpeger de frivillige fællesskabers rummelighed over for forskellige kapaciteter og evner (Jf. 5.1 Inklusion). På baggrund af de forskellige frivilligsteders tilpasning efter psykisk sårbares behov og kapaciteter, samt det kommunale tilbuds erfaring med frivillige foreningers inklusionsevne, finder man som udgangspunkt et potentiale i at sætte de sårbares forskellige kapaciteter aktivt i spil i frivilligt arbejde. Når man dykker ned i specialtets tre frivilligformer, findes der dog en række indikationer på, at der stilles forskellige grader af krav til de frivilliges kapacitet ud fra den kontekst stederne arbejder inden for. Her udledes det overordnet set, at peer-to-peer frivilligheden kræver den højeste grad af kapacitet fra deres psykisk sårbare frivil-

lige, mens brugerfrivilligheden forudsætter den laveste grad af kapacitet og ressourceevner fra de sårbare frivillige. Derudover stiller den almene frivillighed højere krav til de frivilliges kapacitetsniveau end hos brugerfrivilligheden. I det følgende vil jeg gennemgå, hvorledes de tre frivilligformer differentierer sig fra hinanden i forhold til kapacitetskrav og forventninger.

6.1.2.1 Peer-to-peer frivillighed – Forudsætter psykisk stabilitet og styrke

Inden for peer-to-peer frivilligheden fremgår det, at der eksisterer høje krav til de psykisk sårbare peer-mentorer. Det skyldes særligt, at frivilligrollen indebærer en stor grad af autonomi, fordi man som peer-mentor selv råder over at aftale mødetidspunkter og planlægge aktiviteter med sin peer. Frivilligrollen medfører således en vis form for initiativtagning og planlægning. I forbindelse med dette har de hos *Peer-to-peer projekt B* erfaret, at deres peer-mentorer har vanskeligheder ved selv at tage initiativ til at opretholde en relation til deres peers. Det har betydet, at de ansatte i højere grad har været facilitator i at aftale møder og aktiviteter mellem de frivillige peer-mentorer og deres peers. De har således oplevet, at peer-mentorerne ikke har kunnet leve op til den frivilligrolle, som det egentlig indebærer at være frivillig peer-mentor, og har derfor måtte skabe nogle andre rammer for peer-projektet, hvor flere mødes i grupper (Jf. Bilag:119).

I *Peer-to-peer projekt A* har de derimod fundet frivillige peer-mentorer, der har det nødvendige høje kapacitetsniveau og stabilitet til at indtage frivilligrollen og dermed udviklingsarbejdet med sin peer. I og med, at man som peer-mentor skal dele ud af sine levede erfaringer med sin psykiske sårbarhed, skal de ligeledes være nået til et punkt i deres recovery-proces, hvor de kan drage nytte af deres levede erfaringer og have et mere distanceret forhold til sin psykiske lidelse. I forlængelse af dette fremhæver den psykisk sårbare peer-mentor Jacob følgende:

“Der er nogle der har været inde over projektet, hvor de har stødt på, at de gerne vil hjælpe, men at de egentlig selv måske har mere brug for hjælpen. Man skal være kommet til et sted, hvor man har så meget styr på sit shit, at man er stabil og har noget at give videre i forhold til den stabilitet man har fået og det man har lært. At man kan holde sig stabil i forhold til sin følelsesmæssige situation. Man skal helt sikkert være kommet til et sted i sin recovery-proces for at kunne arbejde med det.”

(Jf. Bilag:116).

Det tyder således på, at man som frivillig peer-mentor skal have styrke og kapacitet til at tage initiativ til aktiviteter, samt befinde sig på et niveau, hvor ens levede erfaringer kan omsættes til en positiv og

meningsgivende hjælp for andre psykisk sårbare. I takt med at peer-mentorerne har en autonomi og en frihed i forbindelse med planlægningen af aktiviteter og samtaler med sin peer, kan det frivillige arbejde desuden siges at medføre en stor grad af empowerment. Det skyldes, at frivilligrollen medfører en selvstyre og et ansvar, som giver den frivillige en større magt over egen udvikling. Man træder her helt ud af klientrollen og bliver i stedet en værdifuld ressource og hjælp for andre mennesker (Jf. 5.2 Empowerment).

6.1.2.2 Brugerfrivillighed – Et sted hvor du både kan få hjælp og bidrage

Hos frivilligstederne med brugerfrivillighed, som er sat i verden for brugernes egen trivsel og udvikling, findes langt lavere krav til de brugerfrivilliges kapacitet og ydeevne. Disse steder arbejder ikke direkte for et almennyttigt formål, men inddrager derimod deres brugere i praktiske opgaver for at styrke deres deltagelse i fællesskabet, samt for at give dem en større ansvarsfølelse. Her handler det ikke om at arbejde for et bestemt mål, men derimod om at skabe rum for aktiv deltagelse ud fra brugernes egne præmisser. Brugerstederne er både et sted, hvor man som psykisk sårbar kan få hjælp, og et sted hvor man kan bidrage med de evner og kapaciteter, man besidder. I nedenstående citat fra lederen Bettina af *Værested A*, tegnes et billede af stedets rummelighed i forhold til kapacitetsniveau:

“Man bestemmer selv hvornår man kommer, hvor tit man kommer, hvilke opgaver man vil tage, og hvem man gerne vil arbejde sammen med. Man må gerne sige nej, og det er også helt i orden (...) Man må gerne bare være her. Det er der også nogle, der siger, når de kommer her, ‘I dag magter jeg bare ikke andet’. Det har været et stykke arbejde i sig selv at komme ud af døren. Lige så stille kommer det.”

(Jf. Bilag:4,7).

Denne skildring indikerer en høj grad af rummelighed over for de psykisk sårbares deltagelse og ydeevne. Det samme gør sig gældende i *Værested B* og *C*, hvor den enkelte også kan deltage på sine helt egne præmisser og trække sig efter behov. Der kan her igen perspektiveres til den tidligere nævnte artikel ”Mellem arbejde og ‘off-day’ – tvetydighedens muligheder i sociale virksomheder”, som påpeger at man også i sociale virksomheder har skabt et rum, hvor de udsatte kan være mere eller mindre deltagende, og deltage ud fra individuelle handlemuligheder (Jørgensen & Sievers 2015:58). Samlet set vidnes der om, at brugerfrivilligheden i høj grad rummer frivilligdeltagelse af de mere svage psykisk sårbare borgere, idet der er mulighed for at bidrage ud fra den kapacitet og de ressourcer, man har til rådighed. Der er både plads til de mindre frivilligroller, som tager sig af oprydning og opvask efter måltider, men også større ansvarsområder som kontorarbejde og planlægning af aktiviteter.

6.1.2.3 Almen frivillighed – De frivillige som en nødvendig ressource

På baggrund af, at de almene frivillige foreninger arbejder for et bestemt almennyttigt formål, stilles der overordnet set nogle større krav til de psykisk sårbare frivilliges kapacitet end hos brugerfrivilligheden. Som psykisk sårbar frivillig i en almen forening, bliver du en nødvendig ressource i formålets øjemed. Der foreligger nogle forventninger om, at du som medfrivillig udfylder de opgaver, som du har aftalt med foreningen. Det betyder dog ikke, at der ikke er plads til ustabilitet og dårlige dage, men at du skal melde ud til lederen, hvis du ikke deltager, da man så skal have andre til at dække opgaverne. På den måde er den psykisk sårbare frivilligrolle en mere nødvendig ressource end hos brugerfrivilligheden. Denne forventning om deltagelse fremgår i følgende citering fra lederen Karen af *Dyreinternat B*:

“Der er nogle som rent faktisk står og forventer at de kommer og at man kan bruge deres evner til noget. Vi har én som fast er kommet for at tømme vores trailer, og pludselig kom han ikke. Og det med at vi ringede og spurgte, hvordan han havde det, gjorde at han hev sig selv op til at tage afsted igen. Vi sagde til ham, at “vi mangler dig jo.””

(Jf. Bilag:98).

I den almene frivillighed udfylder man således som frivillig nogle opgaver, der i det store hele bidrager til formålet, samtidig med at der eksisterer en forventning om, at man bidrager ud fra aftalte opgaver og handlemuligheder. Kravene om kapacitetsniveau er dog ikke på højde med peer-to-peer frivilligheden, idet der inden for den almene frivillighed findes en stor mængde af forskellige opgaver, som den psykisk sårbare kan vælge imellem. Det vil sige, at man kan finde den opgave som stemmer overens med den enkeltes ressourcer og evner. Derudover er enhver hjælp behjælpelig, stor som lille, og man kan derfor vælge blot at være engageret sig frivilligt et par timer om ugen omkring et bestemt ansvarsområde. Den frivillige peer-mentorrolle er derimod i sin helhed et større og mere omfangsrigt frivilligt arbejde, som stiller krav til et vist niveau af sociale og menneskelige færdigheder både i forbindelse med at gennemgå en peer-uddannelse og dybe samtaler med peers.

6.1.3 Opsamling

I dette analysekapital har jeg præsenteret en række punkter, hvorpå de tre forskellige frivilligformer adskiller sig fra hinanden. Til at opsummere denne gennemgang har jeg udarbejdet nedenstående idealtypiske model, som viser, hvad der særligt karakteriserer de tre frivilligformer.

	Brugerfrivillighed	Almen frivillighed	Peer-to-peer frivillighed
Fællesskabsfølelse og sociale bånd	Stærk	Svag	Stærk
Bidragfølelse og meningsfuldhed	Svag	Stærk	Stærk
Anerkendelse i den private sfære	Stærk	Svag	Stærk
Anerkendelse i den solidariske sfære	Svag	Stærk	Stærk
Kapacitetskrav	Lav	Middel	Høj

Figur 2: Idealtypisk inddeling af frivilligformernes karakterer

Som figur 2 viser, konkluderes brugerfrivilligheden at være særligt karakteriseret ved at generere nære sociale bånd og en stærk fællesskabsfølelse, mens den almene frivillighed i højere grad indeholder muligheden for at skabe en stærk bidragfølelse og meningsfuldhed hos den psykisk sårbare frivillige. I og med, at brugerfrivilligheden består af nære og emotionelle sociale bånd, får den karakter af anerkendelse i den private sfære, samtidig med at der også opstår mere afgrænsende former for netværk. Overordnet set bærer brugerfrivilligheden præg af familiære og venskabelige bånd, hvilket medfører en stor grad af tryghed i forhold til deltagelsen. Den almene frivillighed har derimod større potentiale for at skabe anerkendelse i den solidariske sfære, idet der i højere grad er fokus på det særlige bidrag og de ressourcer som den frivillige tilfører det nyttige formål. Yderligere eksisterer der lavere krav til de brugerfrivilliges kapacitet og ydeevne, mens de almene frivillige fremstår som en mere

nødvendig ressource i forhold til at arbejde for det almennyttige formål, hvilket medfører nogle højere forventninger og krav.

Som det blev fremsat i analysen formår peer-to-peer frivilligheden både at skabe nære og stærke sociale relationer mellem deltagere, samtidig med at frivilligrollen er forbundet med en høj grad bidragsfølelse og meningsfuldhed. Der er således både mulighed for at opnå anerkendelse i en form for privat-sfære, men også anerkendelse i den solidariske sfære gennem et handlingsorienteret og bidragende arbejdsfællesskab. Det der særligt adskiller peer-to-peer frivilligheden fra de andre to områder, er de høje kapacitetskrav, der stilles til den psykisk sårbare frivillige, hvilket særligt afstedkommes af den autonomi og initiativtagning, der ligger i frivilligrollen.

6.2 Tværgående træk mellem frivilligformerne

På tværs af de tre forskellige frivilligformer findes en række gennemgående træk, som vil blive præsenteret i dette analytiske hovedtema. Omdrejningspunktet for det første afsnit er at gennemgå, hvad der er nødvendige betingelser for at få inklusionen til at lykkes inden for frivilligformerne. På baggrund af empirien peges der nemlig på nogle gennemgående nødvendige betingelser, der går på tværs af frivilligformerne. Det næste afsnit handler om, hvad der udfordrer inklusionspotentialt på tværs af frivilligformerne. Det sidste afsnit præsenterer de positive outcomes ved de psykisk sårbare aktive deltagelse i frivilligformernes frivillige arbejde. Ligesom forrige analytiske hovedtema bidrager denne gennemgang til at give et indblik i, hvad der kendetegner inklusionen af de psykisk sårbare inden for frivilligformernes rammer og kontekster.

6.2.1 Nødvendige betingelser for vellykket inklusion

I afsnittet vil det blive analyseret, hvad der er nødvendige betingelser og forudsætninger for at skabe en vellykket inklusion af psykisk sårbare som frivillige. Afsnittet berører således, hvad det kræver af frivilligstederne at organisere en vellykket inklusion af psykisk sårbare, og giver dermed et blik ind i frivilligformernes inklusionsarbejde.

6.2.1.1 Struktur og forudsigelighed

Et gennemgående træk i det empiriske materiale, er frivilligstedernes opmærksomhed på at skabe strukturerede og forudsigelige rammer for de psykisk sårbare frivillige, da det er et væsentligt element i forhold til deres deltagelse og trivsel. Hos frivilligstederne anvender de tavler og sedler, som giver et overblik over de arbejdsopgaver, som de sårbare frivillige kan deltage i. I *Forening A* arbejder de eksempelvis ud fra et afkrydsningsskema med 33 forskellige punkter for hvad, der skal tjekkes og fikses på en cykel. I *Værested A* har de en tavle inden for hvert af husets arbejdsområder, det vil sige køkken, kontor, hus og have, hvilket ligesom med *Forenings A's* afkrydsningsskema er et godt redskab til at inkludere de frivillige i arbejdsopgaver (Jf. Bilag:9,61). Det giver den enkelte et overblik og lettere adgang til at se, hvor man kan give en hånd med.

Udover tavlesystem og skemalægning, ses det yderligere, at lederne har fokus på at kommunikere tydeligt og konkret ud i forhold til tildeling af arbejdsopgaver til de psykisk sårbare frivillige. I den forbindelse har lederen Rasmus af *Dyreinternat A* formuleret følgende omkring arbejdstildeling:

“Afhængig af hvad jeg har fået at vide om dem inden de kommer, handler det om at være meget specifik i forhold til opgaver. Rigtig mange har svært ved at overskue en åben opgave. Man kan ikke sige, at de bare skal gå ud at snakke med én af de 7 katte, som står på tavlen. Det skal man ikke sige til én, der har det svært. Der skal man sige, ”du skal gå ned at snakke med Maren, og der skal du være i en time. Når du har været inde ved Maren, går du over til Bambus og bruger en halv time hos ham, og derefter er du færdig og kan tage hjem” (...) Opgaverne skal oftere være klart definerede for de sårbare.”

(Jf. Bilag:76).

Samlet set udledes det, at nærværet af struktur, overblik og forudsigelighed i form af tavler, skemaer og klart definerede opgaver, er et vigtigt inklusionsredskab. Det vil sige, at de strukturerede rammer omkring de sårbares frivilligrolle, er medvirkende til at muliggøre en mere vellykket inklusion. Da jeg eksempelvis spurgte den psykisk sårbare frivillige Julie om, hvorfor hun er frivillig i *Dyreinternat A*, svarede hun følgende: *“Det er også strukturen i det. At der står en fin liste derude, hvor man krydser i. Det står meget konkret, hvad man skal gøre, og så lærer man det jo også.”* (Jf. Bilag:81). Strukturen bidrager således til, at Julie finder sig mere tilpas i sin frivilligrolle, og fremmer dermed hendes inklusion i foreningen. I *Værested A* og *Dyreinternat B* blev der også lagt vægt på, at opskrivningen af opgaver på tavler, muliggør at de psykisk sårbare har lettere ved at tage del i opgaver, når de møder ind (Jf. Bilag:8-9,69).

Peer-to-peer frivilligheden skiller sig lidt ud, eftersom der eksisterer en højere grad af autonomi og selvstyre i den frivillige mentorrolle. Det vil sige, at den frivillige i højere grad selv er med til at lægge strukturen omkring sit frivillige arbejde. Der foreligger dog en grad af struktur og forudsigelighed i forbindelse med deres støtte fra lederne og koordinatorene i projektet. I *Peer-to-peer projekt A* faciliterer frivilligkoordinatoren Christina eksempelvis en ugentlig mødecafé i form af samvær og sparring mellem frivillige mentorer. Derudover kan de frivillige altid henvende sig til hende, hvis de gerne vil have råd og sparring omkring deres frivilligrolle. Dette skaber en form for forudsigelighed og struktur omkring en frivilligrolle, der ellers som udgangspunkt er selvstyret. I det efterfølgende afsnit om en tryk og stabil ramme, vil det desuden blive udfoldet, hvorledes projektets frivilligkoordinator ligeledes er medvirkende til at skabe en tryk hos de frivillige peer-mentorer.

Samlet set giver de psykisk sårbares deltagelse i frivilligt arbejde dem mulighed for at opnå en hverdag indeholdende en højere grad af struktur og fastlagte opgaver. De fleste af de inddragede psykisk sårbare informanter er arbejdsløse, og deres frivillige arbejde bliver hermed et sted, hvor de kan tilegne sig en rutine og udførelse af opgaver i et praksisfællesskab. Derudover udledes det på tværs af frivillig-

formerne, at struktur og forudsigelighed er nødvendige betingelser i forhold til at imødegå en mere vellykket inklusion.

6.2.1.2 En tryk og stabil ramme

Gennemgående findes der en række indikationer på, at lederne og de ansatte på frivilligstederne spiller en væsentlig rolle i forhold til at skabe en trykhed omkring de psykisk sårbare deltagelse og frivilligrolle. De udgør overordnet set en form for støttefunktion for de psykisk sårbare og bidrager samtidig til at understøtte frivilligstedets stabilitet. I *Værested D* pointerer både formanden og den psykisk sårbare frivillige Morten, at den frivillige forening har brug for en psykisk stabil og velfungerende formand, da det medfører en trykhed hos de sårbare om, at stedet løber videre til trods for, at de psykisk sårbare har svingende og til tider ustabil deltagelse. Derudover ved de frivillige, at de altid kan gå til formanden Mille, hvis de oplever problemer i forbindelse med deres frivilligrolle (Jf. Bilag:45,49,50). I *Peer-to-peer projekt A* fremgår det ligeledes, at koordinatoren er en vigtig støttefunktion for mentorerne. Den frivillige peer-mentor Katrine nævner eksempelvis om koordinatoren at; "Hun er vores allesammens trykke klippe" (Jf. Bilag:103), mens den frivillige Jacob udtaler følgende, da jeg spørger til, hvilken rolle frivilligkoordinatoren har i forhold til de frivillige mentorer:

"Jamen hun er tovholder (...) hun er der hele tiden. Vi kan altid spørge hende om noget og have en dialog med hende. Hun er ikke bleg for at sige, at vi lige tager et møde på en time i morgen, hvor vi kan snakke tingene igennem. Så vi har altid mulighed for en sparringspartner. Hun er ligesom ryggraden, men vi får selv lov til at eksperimentere med tingene. Så det er ikke fordi, at hun lægger et net over de forskellige ting. Det kører vi egentlig selv. Men hun er den som man kan gå tilbage til og spørge hvis jeg nu gør sådan og sådan, hvad siger du så til det."
(Jf. Bilag:113).

I citatet fremgår det, at mentorrollen som nævnt tidligere rummer en vis grad af frihed og selvstyring. Denne frihed viser sig at være understøttet af frivilligkoordinatorens tilstedeværende støtte. Frivilligkoordinatoren Christina forklarer i forlængelse heraf, at hendes opgave er at fjerne forhindringer af vejen for de frivillige peer-mentorer, således at de i højere grad trives i deres rolle og kan lave det, som de allerhelst vil (Jf. Bilag:103). Overordnet set kan det udledes, at koordinatoren skaber en tryk ramme om deres frivillige arbejde.

Endvidere ses det på tværs af frivilligstederne, at lederne og de ansatte skal besidde nogle stærke faglige og menneskelige kompetencer med hensyn til at inkludere og tilpasse de psykisk sårbare i det

frivillige arbejde. I den forbindelse er de opmærksomme på at skabe en god relation til de psykisk sårbare, således at de kan inddrage dem i frivilligrollen på bedst mulig vis. Gennem den gode relation opnås en forståelse for den psykisk sårbare situation og handlemuligheder. Da jeg spurgte lederen John i Værested C om, hvad der virker for dem, når de inddrager medlemmerne, fremhævede han følgende:

"...Det er noget med at kende hinanden rigtig godt, sådan at man kan få folk til at lave noget som de næsten gerne ville, men som de ikke lige ville sige, at de ville. Det tænker jeg, at det er rigtig vigtigt. Med lidt mere følsomme og tilbageholdende mennesker, der skal man være god til det (...) Altså jeg har én, der gerne vil lave referat af vores medlemsmøder, men hun går ikke selv hen og stjæler papiret og siger, nu gør jeg det lige. Så vil du ikke lige... jeg kunne godt tænke mig at du gør sådan."

(Jf. Bilag:32).

Her fremgår det, at lederen gennem et relationelt arbejde med medlemmerne, kan opdage og engagere dem i klubbens praktiske opgaver. I forlængelse heraf pointerer lederen Lene af Værested A, at de har fokus på at finde ud af, hvad den enkelte er god til og dertil fremhæve de ting som den enkelte lykkes med ud fra en anerkendende og recovery-orienteret tilgang (Jf. Bilag:22). Samlet set tyder det på, at det er væsentligt, at lederne har en god forståelse for de psykisk sårbare behov og ressourcer, hvilket opnås gennem et relationsarbejde. I forlængelse heraf blev det i teoriafsnittet om empowerment adresseret, at medarbejderes faglige kompetencer og menneskelige engagement, er en vigtig komponent, når man skal "empower" et sårbart individ (Jf. 5.2 Empowerment). Det er således helt afgørende at frivilligstederne har ledere eller ansatte, der kan opbygge en tryk og medmenneskelig relation til de sårbare frivillige. Ved at lederne og de ansatte udviser en interesse og forståelse over for de sårbare situation, kan de sårbare siges at befinde sig mere trygt i frivilligrollen. Hertil nævner den frivillige Julie fra Dyreinternat A følgende:

"Hvis jeg for eksempel en dag skriver, at jeg simpelthen ikke kan overskue at komme, er det okay. Og så skriver de, at vi ses i morgen i stedet for. Så det er jo den der forståelse og gensidige tolerance jeg oplever, og det er jeg meget glad for."

(Jf. Bilag:84).

I Forening A har de gode erfaringer med at samarbejde med fagpersoner fra kommunen i forhold til at opnå viden om de psykisk sårbare frivillige, de får ind. Lederen Benjamin forklarer, at de får information om den psykisk sårbare situation og problematikker gennem en rådgiver, som er tilknyttet den

sårbare unge i uddannelseshuset eller jobcentret. Denne viden om den enkelte unge, forbereder dem på at håndtere inklusionen af den unge. Med andre ord bidrager det til en større forståelse for den sårbare unge, der gør, at man kan skabe nogle tilpassede trygge rammer omkring den frivillige deltagelse (Jf. Bilag:63-64). I forlængelse af dette er det væsentligt at henvise til det kommunale tilbuds rolle. Det skyldes, at de er et kommunalt tilbud, som arbejder med at støtte og inkludere sårbare borgere i samfundets fællesskaber, herunder blandt andet i frivilligt arbejde. Gennem samtaler med borgerne opnår de et indgående kendskab til deres situation, og de følger og støtter dem, både i vejen til det frivillige arbejde og under frivilligdeltagelsen. De udgør på den måde et konkret eksempel på et kommunalt tilbud, der er medvirkende til at skabe trygge rammer omkring de psykisk sårbare inklusion i frivilligstederne. Lederen Kirsten fortæller, at de løbende følger op på borgernes frivillige deltagelse i forhold til, hvorvidt den sårbare trives i frivilligrollen (Jf. Bilag:128-129). Det kommunale tilbud fremgår således som en støtte i selve inklusionen, der medvirker til større tryghed.

Dette afsnit har synliggjort, at en tryk og stabil ramme omkring de psykisk sårbare frivillige deltagelse er en nødvendig betingelse for at skabe en mere vellykket inklusion. De inddragede frivilligsteder rummer muligheden for at skabe tryghed og støtte for de psykisk sårbare frivillige, der videre understøtter deres empowerment. Denne tryghed skabes både gennem ledernes stabile og støttende funktion, men også gennem ledernes relationsarbejde med de sårbare frivillige, hvor der opnås en forståelse for deres situation og handlemuligheder. Derudover kan kommunale tilbud og fagpersoner anses som et bindeled i at fordre tryghedsskabende inklusion, da de kan videregive nyttig viden til frivilligstederne om de sårbare, der skal inkluderes.

6.2.1.3 Graden af forventninger og forpligtelser – En hårfin balance

Empirien peger overordnet set på væsentligheden ved ikke at have for høje forventninger til de psykisk sårbare frivilligdeltagelse og ydeevne, da det kan presse deres psykiske tilstand. Samtidig lægges der også vægt på, at forventningerne og forpligtelserne ikke skal være for lave, idet der skal eksistere en følelse af at være nødvendig og ventet i det frivillige praksisfællesskabet. Det handler således om at finde en god balance i graden af forventninger og de opgaver den enkelte skal have, således at de sårbare frivillige befinder sig i en rolle, hvor de føler, at de kan leve op til forventningerne. Den psykisk sårbare frivillige Merete fra *Dyreinternat A* oplevede, at hun havde fået for store opgaver på sine skuldre, men fik i samarbejde med de ansatte tilpasset den rette frivilligrolle for hende. Efter denne tilpasning trives hun i frivilligrollen, og forklarer i den forbindelse:

“Det er meget vigtigt for mig at have noget at stå op til, og at der er nogle som forventer, at du kommer. Du er ventet og ønsket på stedet (...) Mit et og alt er, at jeg kan komme herud om onsdagen og gøre en forskel. Der er nogle der venter mig, og der er nogle der faktisk glæder sig til, at jeg kommer. Det gør altså alt. Det bliver lettere at komme afsted, når jeg ved, at de sidder og venter på mig. Så må jeg lige tage mig sammen og komme afsted. Jeg skylder nogle katte nogle kram, så jeg må hellere få fingeren ud og komme afsted.”
(Jf. Bilag:93).

Det er således helt essentielt for Merete, at hun føler sig nødvendig og ventet i foreningen, da det er en motivation for hendes frivillige deltagelse. I forlængelse af dette er det væsentlig at perspektivere til det teoretiske perspektiv på social inklusion, som Cobigo et al. har udarbejdet. Det skyldes, at der gives udtryk for, at Merete har en værdig og bidragende rolle i fællesskabet, samtidig med at de ansatte har en forventning og en tillid til, at hun udfører sin rolle og opgaver i fællesskabet (Jf. 5.1 Inklusion). Denne følelse af nødvendighed medfører samlet set, at hun i højere grad føler sig inkluderet i fællesskabet.

I *Værested B* har lederen erfaringer med at nogle af deres brugerfrivillige medlemmer har påtaget sig opgaver, som de ikke kan magte i længden. Derfor er de ansatte opmærksomme på at tilpasse mængden og graden af opgaverne i forhold til den enkeltes ressourcer og kapacitet. Derudover har de i forhold til tilrettelæggelsen af arbejdsopgaver til de brugerfrivillige erfaret, at det fungerer bedst, hvis brugerne selv skriver sig på opgaver løbende. Lederen har erfaret, at forventningspresset bliver for stort, hvis de ansatte uddelegerer opgaverne til dem (Jf. Bilag:20). Dette stemmer overens med, hvad den brugerfrivillige Benny fra et *Værested C* oplever:

“...jeg vil ikke ind i et forløb, hvor det er uge efter uge, så ville jeg føle mig alt forpligtet. De løse aftaler er fint, men jeg skal ikke ind i noget skemalagt, fordi så føler jeg mig alt for forpligtet. Jeg har det nogle gange træls, og jeg har prøvet på arbejdspladser, hvor jeg bliver nødt til at møde op og ikke kan sige fra. Så for mig fungerer det bedst med en aftale fra tid til anden.”
(Jf. Bilag:38).

I forhold til Honneth's teori om krænkelse i den solidariske sfære, handler det samlet set om så vidt muligt at forhindre, at de sårbare frivillige oplever nederlag i deres frivillige deltagelse. Forventninger skal således justeres efter den enkeltes formåen og ydeevne, så de bidrager til fællesskabet inden for opnåelige og realistiske rammer. I *Værested D* er de ligeledes opmærksomme på ikke at have for høje forventninger til de psykisk sårbare frivillige. Den brugerfrivillige Morten forklarer i den forbindelse; *“Hvis jeg nu ikke har lavet en opgave en dag, så er det ikke fordi, at Mille (formand) peger fingre. Hun*

siger; "Tag det i dit tempo, og så gør det, når du er klar og har overskud." Det er jo ikke noget der haster." (Jf. Bilag:54). Morten finder dermed en tilfredshed i at deltage på egne præmisser og forudsætninger.

I *Peer-to-peer projekt A* er koordinatoren Christina endvidere opmærksom på at minde de frivillige peer-mentorer om, at de ikke skal være supermennesker, der kender den sande og direkte vej til at forbedre den psykiske trivsel hos deres peers. Hun fortæller i den forbindelse følgende:

"...jeg lægger enormt meget vægt på, at det ikke skal være sådan nogle supermennesker. Vi havde engang en gruppe i byen. Noget brugernært (...) men der var nogle, der blev hævet meget op på en piedestal. Der var nogle af de her mennesker med levede erfaringer, som blev så idealiseret i bymiljøet, at det for den ene havde en meget ulykkelig udgang. Hun endte med at tage sit eget liv. Om det er derfor, ved jeg ikke. Men da jeg startede det her projekt, var der én som sagde til mig, at jeg skulle huske ikke at hive de her mennesker op på en piedestal. Det kæmper jeg med, fordi jeg nogle gange har nogle som er så dygtige til det her, at omverdenen kan hæve dem op på en piedestal."

(Jf. Bilag:107).

I og med, at man som frivillig peer-mentor anvender sine egne levede erfaringer som et værktøj til at hjælpe andre videre, er det i høj grad mentorens personlige kunnen, der sættes i spil. Dermed kan de i højere grad komme til at ophøje sig selv, hvilket Christina forsøger at nedtone ved at minde dem om, at de blot er mennesker, der kan begå fejl og som nogle gange har brug for hjælp. I henhold til dette fortæller den frivillige peer-mentor Katrine:

"Ja det er vigtigt, også i forhold til præstationsangst på min egen skulder. Sådan noget med at jeg skal kunne alt muligt og vide alt – nej jeg er også bare et menneske, og der er nogle ting jeg ikke ved og der er nogle ting jeg ikke aner, hvordan jeg skal håndtere. Der er nogle ting, som jeg ikke kan svare på. Men så er det godt at jeg har nogle, som jeg kan sparre med i peer-netværket."

(Jf. Bilag:106).

Det er på den måde vigtigt, at der ikke eksisterer for høje forventninger til de frivilliges indsats, da det kan skabe en unødvendig præstationsangst.

På baggrund af dette afsnit udledes det, at frivilligstederne er opmærksomme på at skabe en tilpas grad af forventninger til de psykisk sårbare frivillige. På den ene side skal de sårbare frivillige ikke have for meget på deres skuldre i forhold til kapacitet og ressourcer, da man vil forhindre at krænke

deres personlige evner. På den anden side skal der foreligge en vis grad forventninger og forpligtelser, sådan at de sårbare føler sig nødvendige og bidragende i fællesskabet. Det er således en hårfn balance at etablere graden af forventninger, men også en nødvendig betingelse for i højere grad at lykkedes med inklusionen af de psykisk sårbare frivillige.

6.2.2 Udfordringer i inklusionen

I de følgende afsnit vil jeg analysere, hvilke udfordringer, der findes på tværs af frivilligformerne i forhold til inklusionen af psykisk sårbare frivillige. Dette handler overordnet set om udfordringer i forbindelse med ligeværdighed og adskilte grænser mellem roller i frivilligstederne. Derudover bliver det præsenteret, at ustabil deltagelse blandt de psykisk sårbare frivillige er en gennemgående udfordring inden for frivilligformerne.

6.2.2.1 Ligeværdighed, tilpasning og grænser mellem roller

Et af kernepunkterne i at skabe vellykkede inkluderende fællesskaber er, som det blev fremvist i teori-afsnittet, at generere en ligeværdig aktiv deltagelse med accept af forskelligheder mellem de involverede individer (Jf. 5.1 Inklusion). I specialets inddragede frivilligsteder samles individer med forskellige sociale baggrunde og livssituationer under ét tag, hvor man til trods for forskelligheder samarbejder om at drive praksisfællesskabet. I forhold til at imødekomme en ligeværdighed og accept af forskelligheder, lægger de inddragede frivilligsteder overordnet set vægt på at tilpasse sig efter de forskellige behov, som hver enkel frivillig har.

Hos *Forening A* påpeger lederen eksempelvis, at de psykisk sårbare frivillige bidrager på det niveau de kan, da ethvert bidrag, små som store, har værdi for foreningen. Derudover er de opmærksomme på, at nogle af de psykisk sårbare frivillige har behov for at være på vagt uden for mange mennesker omkring sig på grund af social angst. Det betyder, at det nogle gange blot er mentoren og den psykisk sårbare frivillige, der er på frivilligvagt i en bestemt tidsperiode (Jf. Bilag:63). I foreningen er man således klar over, at der er visse forholdsregler for de psykisk sårbares deltagelse i foreningen. I forlængelse af dette fortæller lederen i *Værested A* ligeledes, at de sørger for at rumme de mange forskellige udfordringer og behov ved at være opmærksom på, hvad den enkelte har brug for, og måske nogle gange sætte tempoet ned for at få en psykisk sårbar med i opgaver (Jf. Bilag:13). Dette kan perspektiveres til Marino-Francis og Worrall-Davies' teoretiske udlæg om, at den sociale inklusion handler om at bekymre sig for de involverede aktører og tilpasse sig efter deres behov (Jf. 5.1 Inklusion).

I *Værested A* gør de i det hele taget meget ud af at skabe ligeværdige relationer mellem medarbejdere og psykisk sårbare medlemmer ved blandt andet at fordele husets opgaver ligeligt mellem ansatte og medlemmer. I den forbindelse fortæller lederen Bettina; *“Vi siger også, at alle opgaver er lige vigtige. Det er lige så vigtigt at toilettet er rengjort og blomsterne vandet, som det er at holde styr på, at økonomien er i orden eller at skrive til politikerne eller hvad vi ellers også gør. Alle opgaver er lige vigtige for at huset kan fungere.”* (Jf. Bilag:6). Det psykisk sårbare medlem Dagmar bakker hertil Bettina op om, at der eksisterer en ligeværdighed, idet hun fortæller; *“Vi er en del af det hele. Der foregår ikke noget bag lukkede døre her. Alt foregår med åbne døre. Man kan gå ind at spørge til økonomien og så få et ærligt svar.”* (Jf. Bilag:6). I værestedet har de således fokus på at bryde skellet mellem psykisk sårbar medlem og ansat ved at give alle en aktiv rolle i husets opgaver ud fra de ressourcer og handlemuligheder hver enkel besidder. Det pointeres dog, at der er visse opgaver som personalet udelukkende har ansvar for, samtidig med at personalet har det overordnede styrende ansvar i forhold til at fordele opgaver mellem deltagerne. Det vidner hermed om, at det kan være vanskeligt at undgå visse grænser mellem roller i forhold til relationen mellem ansatte og psykisk sårbare medlemmer.

Gennemgående hersker der ingen tvivl om, at frivilligstederne bestræber sig på at skabe en ligeværdighed i fællesskabet ved at have fokus på, at alle bidrag og indsatser tæller. Samtidigt fremgår det dog også af fortællingerne, at man ikke kan undgå adskilte grænser mellem roller. Grænserne kan hermed siges at udfordre ligeværdigheden, idet man indirekte skaber et hierarki mellem de deltagende aktører. Særligt hos *Værested B* og *Dyreinternat A* har man oplevet, at de psykisk sårbare frivillige har overskredet grænsen for, hvad deres ansvarsområde er. De har påtaget sig nogle opgaver, som er forbeholdt personalet, hvilket har været til irritation for medarbejderne. I nedenstående citering fortæller lederen af *Værested A*, at de har haft svært ved at håndtere de adskilte roller mellem ansat og bruger-frivillig:

“... På et tidspunkt har vi haft en borger som kom til at påtage sig lige lidt for meget ansvar. Han begyndte at tænke, at det var ham, der også bestemte ting og var måske lidt sidestillet med personalet. Vi har faktisk også haft en anden én tidligere, som tænkte, at hun også godt måtte komme ind på kontoret og lægge nogle ting, fordi hun opfattede sig selv som nærmest en kollega... Vi prøver så vidt muligt ikke at have trukket den der grænse mellem personale og brugere særligt skarpt op, men den skal alligevel være der. Så det er en balancegang... Indimellem når vi har husmøde, og der kommer nogle forslag på banen, kan det simpelthen ikke lade sig gøre. Nogle gange er jeg den skovl, der siger, at jeg sagtens kan høre det og at jeg sagtens kan se, hvor hyggeligt det kunne være, men det kan ikke komme til at ske. Sådan er det. Det er én af de udfordringer der kommer, fordi det er synd, når der

én der får meget på sine skuldre, og at vi så må skubbe det lidt tilbage igen...Selvom man har en periode, hvor man kan holde til lidt mere, tager man en kæmpe kasket på, og så går der to dage, også kan man ikke holde til det længere. Så kan de ikke finde ud af at sige nej igen. For alles skyld skal vi have en grænse, og sige, at her indenfor er der indflydelse og medbestemmelse."

(Jf. Bilag:19).

De har således udfordringer med at optegne grænser mellem ansvarsområder og finde det rette niveau af indflydelse, som de psykisk sårbare skal gives. Man kan forestille sig, at værestedet trækker disse grænser for i højere grad at undgå, at de psykisk sårbare brugerfrivillige oplever nederlag ved at påtage sig opgaver, som de ikke kan magte i længden. I henhold til Honneth's teori kan man herunder tale om, at personalet forsøger at undgå, at de psykisk sårbare vil opleve krænkelser i den solidariske sfære. Det vil sige, at man vil undgå, at de brugerfrivilliges evner og præstationer udsættes for kritik, da det er degraderende for deres selvværd. En optegnelse af disse grænser kan derimod også medvirke til at de brugerfrivillige i højere grad fastholdes i brugerrollen, og at de dermed mindsker oplevelsen af empowerment.

I og med, at *Værested B* er et kommunalt tilbud med ansatte medarbejdere, findes der desuden en stor mængde kontorarbejde for personalet, hvilket den brugerfrivillige Kenneth omtaler. Han påpeger, at medarbejderne i perioder sidder meget inde på deres kontor frem for at deltage i fællesskabet, hvilket han finder ærgerligt (Jf. Bilag:27). Det tyder således på, at værestedet, der arbejder med brugerfrivillighed, har besværligheder ved at imødekomme ligeværdigheden mellem medarbejder og brugerfrivillig, fordi der findes nogle skarpe skel mellem arbejdsopgaver. Samtidigt er der tale om et socialpsykiatrisk tilbud til psykisk sårbare, hvor man på trods af at have fokus på at inddrage dem som brugerfrivillige i praksisfællesskabet, stadig er bruger og ikke frivillig i den ordinære forstand, hvor man bidrager til et almennyttigt formål. De ansatte arbejder herunder for brugerne, hvilket gør det svært at undslippe brugerrollen. I *Værested A* pointerer lederen eksempelvis også, at det er de ansattes ansvarsområde at tage samtaler med de sårbare medlemmer, som har brug for at tale om deres psykiske problemer, da de sårbare ikke skal belastes af hinandens psykiske problemer. Det vidner ligeledes om, at der eksisterer en grænse mellem de ansattes hjælperolle og de sårbare medlemmers brugerrolle, og dermed en fastholdelse af de sårbares modtagerrolle.

I *Dyreinternat A* påpeger lederen ligeledes, at de har måtte gribe ind, når en psykisk sårbar frivillig har overskredet grænsen for sit ansvarsområde. De psykisk sårbare frivillige har i den forbindelse nogle gange påtaget sig opgaven med kundekontakt, som er forbeholdt de ansatte. Det er ikke fordi, at de har

i sinde at gøre forskel mellem ansatte og frivillige, men blot udvise, at de ikke har ansvar for samme ting. Her påpeger han, at de gør meget ud af at introducere de frivillige til arbejdsopgaver i starten, og ellers melde klart ud, når de påtager sig forkerte opgaver (Jf. Bilag:74, 76). I forlængelse af dette, er det værd at inddrage van Bochove et al.'s teoretiske begreb *demarcation work*, som handler om, at man i samarbejdet mellem professionelle og frivillige forsøger at opretholde nogle grænser mellem roller. Her er det primært de professionelle, der beskytter eget ansvarsområde, fordi de anser de frivillige som mere upålidelige og ukyndige (van Bochove et al. 2016). Både *Værested B* og *Dyreinternat A* udtrykker i den forbindelse at have fokus på at optegne klare grænser mellem opgaver. I og med, at der er tale om psykisk sårbare frivillige og ikke ressourcestærke frivillige, som van Bochove et al. tager udgangspunkt i, kan man hermed forestille sig, at der eksisterer et endnu større fokus på at optegne grænserne på grund af de sårbares lavere kapacitetsniveau. I de almene frivilligsteder, ses det på baggrund af empirien, at det er vanskeligt at undgå hierarkier mellem ansatte og frivillige, fordi der er klare opdelinger mellem arbejdsopgaver. De ansatte har generelt set et større ansvarsområde end de frivillige, hvilket skaber et hierarki. Hos stederne med brugerfrivillighed er det derimod nærmere fastholdelsen af brugerrollen, som kan være svær at undslippe, fordi de udover at deltage aktivt i opgaver, stadig modtager støtte på stedet.

Samlet set fremgår det, at frivilligstederne nærmer sig en ligeværdig inklusion ved at have øje for de psykisk sårbare frivilliges forskellige udfordringer og behov, og herunder forsøge at tilpasse dem i forhold til de rette frivilligopgaver, fysiske rammer og tempo. Som udgangspunkt ønsker foreningerne og værestederne at skabe et ligeværdigt miljø mellem ansatte og frivillige, men der lægges samtidig vægt på, at der på nogle områder er adskilte grænser mellem rollerne i forhold til relationen mellem ansat og frivillig. De almene frivilligsteder har udfordringer med at undslippe et hierarki mellem ansatte og psykisk sårbare frivillige, mens det hos de brugerfrivillige steder er en udfordring at undslippe en fastholdelse af de psykisk sårbares modtagerrolle.

6.2.2.2 Ustabil deltagelse

Empirien peger gennemgående på, at ustabil deltagelse hos de psykisk sårbare er en uundgåelig faktor i deres frivillige engagement. Til trods for at de sårbare som udgangspunkt er engagerede og føler en forpligtelse overfor deres frivillige arbejde, tegner der sig et billede af, at deres psykiske sårbarhed medfører svingende deltagelse. Den psykisk sårbare frivillige Merete fortæller eksempelvis; "*Jeg svinger meget psykisk fra den ene time til den anden, og fra den ene dag til den anden... Men jeg har altid i baghovedet, at jeg allerhelst vil overholde mine aftaler.*" (Jf. Bilag:93). Den psykisk sårbare brugerfrivillige Morten forklarer ligeledes, at han har svingende og ustabile perioder, hvilket ses i følgende citat:

“Nogle gange har jeg også brug for at være alene og koble af og være ligeglad med alt andet. Folk må gerne kontakte mig, men så bestemmer jeg selv om jeg gider at svare dem. Og så nogle gange har jeg bare brug for at være social, for at få den bekræftelse at du har nogle venner.”

(Jf. Bilag:55).

Lederne af frivilligstederne har ligeledes erfaringer med ustabil deltagelse hos deres psykisk sårbare frivillige. Da jeg eksempelvis spurgte lederen Karen af *Dyreinternat B* om, hvordan hun vil beskrive de psykisk sårbare motivation og engagement, svarede hun følgende:

K: Det er meget forskelligt. Men det kan også svinge fra dag til dag. En frivillig kan komme og være fuldt motiveret én dag, og dagen efter kan vi næsten ikke forstå, at det er den samme person.

Så det er virkelig forskelligt.

I: Okay, så de har måske mange svingninger?

K: Ja og mange personlighedsspalter i forhold til hvor de er i deres liv. Hvad er der lige sket som har gjort det. Vi har i hvert fald én, som nogle dage ikke gider hverken at sige godmorgen eller farvel, og andre dage sidder hun og snakker med os hele tiden. Så det er svært nogle gange.

(Jf. Bilag:97).

Det fremgår således, at de sårbare frivillige svinger i deres grad af motivation og humør på dyreinternatet. I *Forening A* er de meget bevidste om, at de har at gøre med en målgruppe af sårbare unge, hvor mødepligt og dårlige perioder er en udfordring. Lederen Benjamin forklarer, at de ser det som et vilkår, men også som en udfordring, de vil forsøge at forbedre ved at skabe nogle tilpassede rammer omkring de unges deltagelse. De prøver eksempelvis at fremme mødedeltagelsen ved at sende sedler med hjem hver gang, hvor der står næste mødetidspunkt. Derudover ringer de ofte lige inden mødetidspunktet og bekræfter aftalen. De er også opmærksomme på at aftale tidspunkter på dagen, som stemmer overens med den enkelte unges rutine. Nogle af dem har for eksempel behov for at sove længe (Jf. Bilag:66,67). Foreningen er på den måde ret fleksibel i forhold til den enkelte psykisk sårbare udfordringer og kapacitet. Hertil kan der perspektiveres til teori afsnittet om inklusion, hvor fokus er på, at individet sammen med fællesskabet skal udvikle sig for at finde frem til det fælles bedste og lykkedes med inklusionen. Det vil sige, at det er nødvendigt at justere og tilpasse efter forskellige behov for at kunne rumme forskelligheder. I teorien handler inklusionen ikke udelukkende om, at frivilligstedet skal tilpasse sig efter den enkelte sårbare. Det er en tovejs-relation, hvor den sårbare også selv skal kunne tilpasse sig (Jf. 5.1 Inklusion). På baggrund af empirien ses det dog gennemgående, at det i højere grad er frivilligstederne, der tilpasser sig efter de psykisk sårbare frivilliges behov og kapacitet. Det

vidner dermed om, at det er tids- og ressourcekrævende at inkludere de sårbare frivillige. I *Dyreinternat A* påpeger lederen desuden også, at de tager nogle særlige hensyn til de sårbare med svære psykiske lidelser:

“Jeg har nogle med meget svære psykiske lidelser, som har meget lang snor. Jeg havde en som var slem til selvskade, og hun kunne godt være væk 3-5 måneder, fordi hun havde skåret slemt i sig selv. Men det vidste jeg, og hun er ikke blevet smidt ud endnu, for jeg ved at hun gerne vil være her, men hun kan bare ikke, når hun er fyldt med sår over det hele. Så hun har lang snor, og hun får at vide at kattene savner hende og at vi savner hende, når hun ikke er her, fordi det er sådan noget jeg håber, at der være med til at hjælpe hende igennem det. At der rent faktisk er nogle, der regner med hende.”

(Jf. Bilag:73-74).

Gennemgående ses der et behov for at give de psykisk sårbare en lang snor med henblik på at fastholde dem i det frivillige arbejde. Deres ustabile deltagelse ses her som en udfordring, der er ressourcekrævende for frivilligstederne. Fælles for frivilligstederne er dog deres medmenneskelige tankegang om, at alle har brug for et sted at blive værdsat i et fællesskab. Der eksisterer på den måde en form for samfundsansvar i forhold til at have inkluderende miljøer med plads til forskelligheder. Et ansvar som specialets inddragede frivilligsteder tager på sig (Jf. 5.1 Inklusion).

6.2.3 Positive outcomes ved inklusionen

De følgende afsnit vil præsentere de positive outcomes, der på tværs af frivilligformerne, gør sig gældende for de psykisk sårbare inklusion i frivilligt arbejde. Afsnittene indikerer, at de psykisk sårbare kan hente nogle personlige gevinster gennem deres frivillige engagement.

6.2.3.1 Positiv identitetsfølelse

Gennemgående peger empirien på, at de psykisk sårbare inklusion i frivilligstedernes praksisfællesskab medvirker til en større positiv identitetsfølelse og selvbillede. Det vil sige, at deres frivillige arbejde er en væsentlig del af deres personlige identitet og selvfortælling. Det frivillige arbejde er på den måde medvirkende til at konstruere deres unikke identitet, hvilket desuden er helt essentielt i forhold til Honneth's anerkendelsesteori (Jf. 5.3 Anerkendelse). Til at indkapsle denne positive identitetsfølelse, som de psykisk sårbare kan vinde gennem det frivillige arbejde, inddrages først og fremmest en

beskrivelse fra formanden af *Værested D*. Da jeg spurgte til hendes erfaring med, hvorvidt de psykisk sårbare involvering i bestyrelsesarbejdet gavner dem på den personlige front, svarede hun følgende:

“Det tror jeg helt bestemt, at det gør. Nu har jeg sagt det før, men sådan én som Morten, der bare finder så meget stolthed i at være hernede. Man kan bare mærke at han finder så meget stolthed i det og går så meget op i det, og han vil gerne gøre det godt. Han finder en personlig tilfredshed i at have det ansvar. Det der med at man bliver pålagt et ansvarsområde som man skal stå for, det gør bare et eller andet ved ens selvtillid. Jeg tror også, at det var derfor, at Matilde kom ind i bestyrelsen til at starte med, fordi hun har noget, som hun kan sige er hendes arbejde, og at det er det hun står for.”

(Jf. Bilag:49).

I tråd med dette fortæller det sårbare bestyrelsesmedlem Morten selv at; *“Jeg føler det lidt som sådan et hjertebarn, selvom jeg godt ved at det ikke er mig, der har startet det. Klubben betyder så meget for mig, og jeg vil bare gerne være en del af det bag facaden.”* (Jf. Bilag:52). Værestedet fylder således meget for ham, og han er stolt af at være med til at drive og opretholde fællesskabet. Tew et al. taler i forlængelse af dette om, at en fremmende recovery blandt andet er afhængig af at opbygge en positiv social identitet, hvor det handler om at skabe en positiv rolle i et fællesskab for at undgå den stigma, der kan være knyttet til at være psykisk syg (Jf. 5.4 Recovery). I *Værested D* tyder det på, at de psykisk sårbare frivillige oplever at have denne positive rolle i fællesskabet, som giver dem en stolthed og dermed en større positiv identitetsfølelse.

I henhold til ovenstående har lederen fra *Dyreinternat A* erfaret følgende, da jeg spurgte til, om han havde en idé om, hvad der får de psykisk sårbare frivillige til at forblive frivillige i foreningen:

“Det er et godt spørgsmål. Men jeg tror at det er fordi de får tingene skemalagt, og så identificerer de sig med at være her. Hende Hanne der kommer torsdag og fredag – Det er hendes job at være her. Hendes arbejde er dyreinternatet. Det kan godt være at hun er frivillig, pensionist og bor i et bofællesskab, men hun arbejder hos dyreinternatet i hendes verden. Så det er jo det her med, at man som person har noget at identificere sig med. Det vil sige, at når hun møder nogle, siger hun helt sikkert, at hun arbejder hos dyreinternatet. Det gør hun ikke, for hun er frivillig på dyreinternatet. Men det er det hun identificerer sig med. For hende er det vigtigt at bruge det på den måde.”

(Jf. Bilag:79).

Det vidner således om, at det frivillige arbejde kan være stærkt forbundet til den sårbare frivilliges identitet, samt at det frivillige arbejde er en væsentlig del af den frivilliges selvfortælling. I henhold til Tew et al.'s teori kan denne positive sociale rolle i et arbejdsmæssigt fællesskab være med til i højere grad at forhindre stigma og diskrimination, idet det frivillige arbejde forbindes med et meningsfuldt og værdiskabende sted. Ifølge Tew et al. er dette et centralt aspekt i at fremme den enkeltes recovery (Jf. 5.4 Recovery).

I teoriafsnittet om empowerment, blev det via Lee Staples definition på begrebet empowerment præ-senteret, at man kan forbedre udsatte borgeres ressourcer, kompetencer og selvbillede ved at give dem større magt over eget liv. Det vil sige, ved at gøre dem til aktive aktører i eget liv frem for at vedholde dem i klientrollen (Jf. 5.2 Empowerment). I følgende citat fremgår det netop, at den psykisk sårbare peer-mentor Katrine oplever en følelse af forbedret selvbillede gennem sin frivilligrolle:

"...Det lærte mig rigtig meget om mig selv i forhold til at være i en mentorrolle end bare være hende, der modtager. Det var jo en ny rolle, og hvordan er jeg lige i det. Jamen det har bare givet mig rigtig meget, også det her med at jeg kan tænke selv inde i mit hoved, hvordan det går, og så høre hvad min peer synes, og hvad hun får ud af det. Jeg kan se, at jeg har givet rigtig meget godt videre."

(Jf. Bilag:104).

Katrine oplever dermed, at hendes overgang fra modtagerrolle til aktiv bidragende mentorrolle, har givet hende et mere positivt forhold til egne evner og kapacitet, hvilket videre afføder et mere positivt selvbillede og identitetsfølelse. Hun kan se, at hendes evner får en meningsfuld betydning, hvilket indikerer en form for empowerment.

Samlet set kan man i henhold til Honneth's teori om anerkendelse i den solidariske sfære tale om, at de frivillige fællesskaber, under de rigtige betingelser, kan være solidariske sfærer, hvori de frivillige kan udfolde deres unikke evner og bidrage til et større fællesskab. Dette kan desuden siges at danne baggrunden for at skabe den positive identitetsfølelse (Jf. 5.3 Anerkendelse). Lederen fra det kommunale tilbud, der ofte hjælper psykisk sårbare med at blive frivillige, har generelt set positive erfaringer med at inkludere de sårbare i frivillige fællesskaber. Det fremgår i følgende citat, da jeg spørger til, hvad det særligt positive er ved at inkludere sårbare i frivilligt arbejde:

"Jamen det er stoltheden, når de kommer tilbage og fortæller, at de bidrager på lige fod med alle andre. Men også opleve hvordan de vokser med det og føler sig mere kompetente i eget liv. Det er

jo fuldstændig fantastisk. Jeg kom lige til at tænke på én, der kom forbi en dag og sagde "nu er jeg blevet chef inde på kontoret". Men det er jo det hele værd. Den der med at opleve, at de kan mere end de troede, og at der faktisk er nogle, der forventer noget af dem."

(Jf. Bilag:129).

Her fremgår det således, at de sårbare finder en stolthed i at bidrage i et solidarisk fællesskab, samt en styrket tro på egne evne og dermed et stærkere selvbillede. I forlængelse af dette fortæller den psykisk sårbare frivillige Julie at; *"Man laver noget frem for bare at sidde hjemme at glo. Man føler også, at det man laver, bliver værdsat. De siger for eksempel, at det ser godt ud eller at det går super godt med dig, eller at du er skide dygtig (...) De anerkender hvad man laver og hvordan man gør det. Det bibeholder motivationen til det."* (Jf. Bilag:85). Hun oplever dermed, at hendes bidrag og ressourcer, bliver værdsat. Dette kan desuden indikere, at hun oplever anerkendelse i en solidarisk og arbejdsmæssig sfære.

I dette afsnit fremgår det samlet set, at både dele fra teorien om anerkendelse, empowerment og recovery er vigtige markører i at skabe en positiv identitetsfølelse for de psykisk sårbare frivillige. Ved at inddrage teori fra disse begreber udledes det på baggrund af afsnittets gennemgang, at de sårbares inklusion i frivilligstederne rummer muligheden for at fremkalde en mere positiv identitetsfølelse og et bedre selvbillede.

6.2.3.2 Større styring og ansvar over eget liv

På tværs af de tre forskellige frivilligformer fremgår det tydeligt, at de psykisk sårbare frivillige oplever en forbedring af deres ressourcer og kompetencer. Det er særligt sociale færdigheder som ses styrket, men også en større styring og forbedret overskud i forbindelse med hverdagslivets praktiske opgaver. Den psykisk sårbare frivillige Julie forklarer:

"Jeg tror at jeg er blevet bedre til at kunne snakke med andre mennesker. Men også det her med eksempelvis at kunne overskue at handle ind. Det med at jeg her har fået at vide, at jeg skal gøre det og det, kan jeg tage videre med mig herhjemme. Til tider var en opvask noget jeg tidligere slet ikke kunne overskue. Den kunne stå i 2-3 dage uden at jeg ville røre den. Det er rigtigt ulækkert. Det har bidraget på den måde at jeg har taget det med hjem, at jeg skal gøre rent. Jeg skal jo gøre rent herude for at de har det godt. Så man tager den tilbage og kigger på sig selv, og siger hvis jeg gør rent derhjemme, får jeg det også godt med mig selv. Så kommer de der endorfiner."

(Jf. Bilag:85).

I citatet fremgår det, at Julie oplever større styring over varetagelsen af praktiske opgaver i hverdagen. Det ansvar og den forventning om udførelse af opgaver, som findes i det frivillige arbejde, tager Julie med sig hjem, og hun oplever en stor tilfredshed ved at tage ansvar for, hvad hverdagen byder. Dette kan perspektiveres til begrebet empowerment, som netop handler om at opnå større styring over eget liv ved at opbygge kapacitet. Det frivillige arbejde fremstår her at være et handlingsrettet fællesskab, hvor individet kan styrke sig og tage ansvar for eget liv (Jf. 5.2 Empowerment). I forlængelse heraf forklarer Julie senere i interviewet følgende om, hvad det frivillige arbejde har givet hende; *“Det har i hvert fald givet mig mere mod på, at jeg egentlig godt kan selv, og at jeg ikke behøver at hænge mig så meget op af andre. Jeg kan egentlig godt visse ting selv (...) Du begynder at tro mere på dig selv, og så begynder du også at kunne mere.”* (Jf. Bilag:86). Den brugerfrivillige Morten udtrykker i tråd med dette at; *“Jo altså jeg synes, at jeg er blevet mere glad og mere ansvarsfuld. Jeg kan holde styr på flere ting end jeg kunne før.”* (Jf. Bilag:56). Det tyder således på, at deltagelsen i det frivillige arbejde modvirker følelsen af at være en passiv klient, der er afhængig af andre, men i stedet muliggør at give de sårbare frivillige et aktivt ansvar og styring over eget liv. Ifølge Tew et al. er empowerment også forbundet til recovery, idet en genvindelse af styring over eget liv i værdifulde fællesskaber er et af aspekterne i at fremme recovery-processen (Jf. 5.4 Recovery). Dermed er de ovenstående oplevelser om større styring og ansvar i eget liv ligeledes et udtryk for, at de i højere grad forbedrer deres recovery. Til at tydeliggøre hvorledes en opnåelse af empowerment i det frivillige arbejde, kan forbedre den sårbare recovery, er det væsentlig at inddrage følgende oplevelse fra den psykisk sårbare peer-mentor Jacob:

“Jeg bliver bedre til at kontrollere min egen angst og håndtere min angst gennem det. Jeg føler at jeg bliver bedre til bare at være mig, fordi jeg får lov til at arbejde med mennesker og forklare sig selv på en anden måde end ved eksempelvis en psykolog. Personligt får jeg en bedre måde til at fortælle min historie på. Jeg får sat ord på følelser og tanker i hovedet, som kan være svært. Men fordi vi har så rig mulighed for at gøre det, er det en ting jeg har tillært mig og er blevet ret god til. Det gør det lettere at snakke med de mennesker som har det svært. Også i forhold til mine venner uden for... der kan jeg sige, at det er det her jeg gør og det er sådan her jeg føler. Det er meget lettere. I det hele taget det her med at fortælle historien på en måde, hvor jeg heller ikke kommer til at fremstå som et offer. Så jeg ikke kommer til at udstille mig selv. Men jeg har fået rigtig meget ud af at gå her, og vende det til noget positivt.”
(Jf. Bilag:115).

Jacob er således blevet bedre til at styre sin angst og sætte sig selv i et mere positivt billede, hvilket indikerer, at han er kommet videre i sin recovery. Samtidigt er det også et udtryk for empowerment,

idet han udviser at have større styring og magt over sin psykiske sårbarhed ved at indgå i et fællesskab, hvor hans kompetencer sættes i spil og udvikles.

Samlet set tegner der sig et billede af at det frivillige arbejde, under visse vilkår, er en arena, hvor de psykisk sårbare kan vinde en højere grad af empowerment og fremme deres recovery. Gennemgående ses det, at de sårbare frivillige opbygger deres kapacitet og får større mod på at indtage andre fællesskaber. Dette udmærker sig ved at flere af informanterne oplever at have en øget tro på, at de eksempelvis kan påbegynde en uddannelse, vende tilbage til arbejdsmarkedet og indgå i nye fællesskaber. Den sårbare frivillige peer-mentor Katrine fortæller i den forbindelse at; *"...jeg er sikker på at mit peer-arbejde her også har været med til få mig dertil, hvor jeg begynder at tro mere på mig selv. Jeg er blevet klar over at jeg rent faktisk kan bidrage med noget til samfundet og komme ud på den anden side. Nu ved jeg, at jeg faktisk har noget at give."* (Jf. Bilag:108). Katrine forklarede, at hun skal påbegynde fag på HF, da hun gerne vil uddanne sig som psykoterapeut, og hendes frivillige arbejde har medvirket til at give hende troen på, at hun kan lykkedes med det. Dagmar fra *Værested A* har som nævnt også opbygget en selvtillid og tro på sig selv i det frivillige arbejdsfællesskab, der gør hende i stand til at starte i flexjob (Jf. Bilag:15). Derudover har den frivillige peer-mentor Jacob fået mod på at holde foredrag om peer-arbejdet og håber på at kunne arbejde med det professionelt en dag (Jf. Bilag:116) For andre er det mindre fremskridt i form af større overskud og styring i de hverdagslige praktiske opgaver. I den forbindelse nævnes Bjørn og Kenneth fra *Værested B*, som ikke har intentioner om at vende tilbage til arbejdsmarkedet, men som alligevel har oplevet større styring i eget liv og et bedre selvbillede ved at deltage aktivt i frivilligstedets fællesskab. Den brugerfrivillige Kenneth forklarer eksempelvis; *"Jeg har lært praktiske opgaver og sådan noget. Det med at holde et hjem rent. Da jeg drak, fik jeg ikke gjort de ting. Men nu er der styr på det. Jeg har også fået styr på min økonomi. Jeg har et kæmpe overskud i penge og sådan noget."* (Jf. Bilag:29), hvilket den brugerfrivillige Bjørn nikker genkendende til. Bjørn oplever også, at han er blevet mere åben overfor andre mennesker ved at deltage i værestedet (Jf. Bilag: 29). Overordnet set er der således forskellige grader i hvor meget de sårbare udvikler sig gennem deres frivillige arbejde. De psykisk sårbares aktive deltagelse inden for frivilligformerne kan både bidrage til at være skridt på vejen til en ny uddannelse eller indtrædelse på arbejdsmarkedet, mens det på et lavere niveau også kan bidrage til at give de sårbare en mere struktureret hverdag og en tilknytning til et værdifuldt fællesskab.

6.2.4 Opsamling

I dette analysekapitel har vi bevæget os rundt i nødvendige betingelser for inklusionen af psykisk sårbare, samt de udfordringer og positive outcomes, som findes på tværs af alle tre frivilligformer. Der er således blevet præsenteret gennemgående træk for de psykisk sårbare frivilliges inklusion i frivilligt arbejde. I forhold til de nødvendige betingelser for vellykket inklusion opsummeres det først og fremmest, at struktur og forudsigelighed er en nødvendighed for de sårbare frivilliges deltagelse i frivilligstedet. Dette lykkedes frivilligstederne i høj grad med at etablere, og det frivillige arbejde frembringer dermed en rutine og struktur, som de psykisk sårbare frivillige har gavn af. De strukturerede rammer anses her som et led i at skabe en mere vellykket inklusion for målgruppen. Derudover konkluderes det, at frivilligstederne skaber en tryghed og støtte omkring de psykisk sårbare frivilliges deltagelse, både gennem den stabilitet som lederne giver, men også gennem ledernes relationsarbejde med de sårbare frivillige, hvor de opbygger en forståelse for den enkeltes behov og kapacitet. En tryk og støttende ramme omkring de sårbare frivilligrolle antages her at være en nødvendig betingelse for at skabe bedre inklusion. Endvidere udledes det, at frivilligstederne er opmærksomme på at skabe en tilpas grad af forventninger og forpligtelser for de sårbare frivillige, hvor man forsøger at finde et niveau, hvor de sårbare føler sig nødvendige og bidragende i fællesskabet uden at give dem for store opgaver, der kan medvirke til en følelse af nederlag. En vellykket inklusion af psykisk sårbare som frivillige er hermed også betinget af, at frivilligstederne nøje tilpasser graden af forventninger og mængden af opgaver efter den enkeltes handlemuligheder.

Yderligere fremgår det, at der findes nogle udfordringer med at optegne grænser og adskillelser mellem roller i forhold til de sårbare frivillige og ansatte. Nogle af opgaverne er forbeholdt de ansatte, og det ses, at de sårbare frivillige indimellem kommer til at overtræde grænsen for deres ansvarsområde, hvilket kan være svært for de ansatte at håndtere. Dertil opstår der inden for den almene frivillighed et hierarki mellem ansatte og frivillige, som kan stå i vejen for ligeværdigheden, mens det inden for brugerfrivilligheden kan være en udfordring at give helt slip på de psykisk sårbare brugers rolle. Endvidere er ustabil deltagelse et gennemgående træk hos de psykisk sårbare, som er en ressourcekrævende faktor for frivilligstederne at håndtere. Deres psykiske sårbarhed bevirker, at de i højere grad har brug for lang snor i forhold til mødetidspunkter og svingende motivation.

Slutteligt fremhæves det, at de psykisk sårbare inklusion i frivilligstederne både indeholder muligheden for at frembringe en positiv identitetsfølelse samt en større styring og ansvar i eget liv. Den positive identitetsfølelse opstår særligt i takt med den anerkendelse som kommer ved at bidrage med sine unikke evner og ressourcer i et solidarisk fællesskab. Det at træde ud af modtagerrollen og ind i bidra-

gerrollen kan give et mere positivt selvbillede. De psykisk sårbare frivilligrolle har videre vist sig frembringe empowerment og recovery, hvilket ses ved, at de oplever at få større styring og ansvar i eget liv gennem deres frivilligrolle. De sårbare frivillige opdager deres kompetencer og kapacitet i deres aktive deltagelse. Som det blev præsenteret i litteratur-reviewet, konkluderede VIVE i rapporten "Inklusion og Deltagelse af Sårbare Borgere i Samskabende Arenaer" ligeledes, at de sårbare deltagelse i den almene frivillige forening 'Sager der Samler', medførte en oplevelse af større ansvar for sig selv, samt en større tro på egne evner (Espersen et al. 2018).

7. Diskussion

Frivillighedens inklusionspotentiale for psykisk sårbare

På baggrund af specialets empiriske materiale, vil jeg i dette afsnit diskutere, under hvilke betingelser inklusionen af psykisk sårbare i frivilligt arbejde fungerer. Det vil sige, under hvilke betingelser den frivillige arena rummer inklusionspotentiale for mennesker med psykisk sårbarhed.

Fra politisk side er der som nævnt opstået et øget fokus på at inkludere udsatte borgere i frivillige fællesskaber med henblik på at styrke deres aktive medborgerskab. I den forbindelse kan man dog stille sig tvivlende overfor, hvorvidt civilsamfundets fællesskaber, som helhed, er åbne over for at inkludere målgruppen, samt hvorvidt de har ressourcerne og rammerne til at skabe en vellykket inklusion. Med udgangspunkt i specialets analytiske fund fremgår det nemlig, at de inddragede frivilligsteder etablerer nogle særlige betingelser og rammer for de psykisk sårbare frivillige. Der tages i høj grad hensyn til deres psykiske situation, og frivilligrollerne tilpasses til de sårbares behov og handlemuligheder. Når man ser på civilsamfundet som helhed er det højest sandsynligt langt fra alle frivillige foreninger, der er villige til at tilpasse sig efter en psykisk sårbar målgruppe. Lederen af det kommunale tilbud, der arbejder med at inkludere sårbare borgere i samfundets fællesskaber, forklarer i forlængelse heraf følgende:

“Jamen én af udfordringerne er jo netop noget med kultur. Nogle steder har man sin egen lille gruppe og det er svært at lukke op for at der skal komme andre ind i det. (...) Der er eksempelvis nogle som har en kultur om, at de er en gammel garvet frivilligruppe, hvor der ikke skal komme nogle at blande sig i den måde de gør tingene på. Der skal vi måske ikke lige sørge for, at der kommer nogle ind herfra. Så det er den der fingerspidsfølelse for, hvor det gode match er henne (...) “Forening X” er eksempelvis forbilledligt, at de lige tager den ekstra tid i, at man kan have en periode, hvor man tager hende under vingerne og finder ud af, hvad hun kan og hvem hun er. Det er jo fantastisk. I “forening Y” har de også skabt et rum eller en stilling, hvor de kompetencer som den enkelte har, kan komme i spil. Det er ikke alle foreninger der kan eller vil det, eller se værdien i.”

(Jf. Bilag:129-130,132).

Denne erfaring med frivilligområdet, stemmer overens med to af de barrierer, der blev præsenteret i litteratur-reviewet, som handler om, at mange foreninger har en holdning om, at inklusion af mennesker med handicap er forbundet med en vanskelig og ressourcekrævende opgave. Derudover at mange

foreninger ønsker en sammensætning af homogene frivillige med omtrent samme baggrund og interesser, hvilket vanskeliggør en invitation af mangfoldighed (Jf. 3. Litteratur-review).

I dette speciale har jeg bevidst indsamlet empiri fra de frivilligsteder, hvor der findes et direkte fokus på at inkludere og gøre psykisk sårbare til aktive frivillige deltagere. Det betyder, at analysen kun dækker de frivilligsteder, der som udgangspunkt har en interesse i at inkludere målgruppen. I den forbindelse udtrykker flere af lederne fra frivilligstederne en solidarisk forståelse og medmenneskelighed i forhold til at skabe et sted, hvor alle mennesker til trods for psykiske problemer, kan bidrage og være en aktiv del af et fællesskab. Lederen af *Forening A* fortæller eksempelvis følgende:

“...for os er det forståelsen af at alle kan bidrage med noget, og at forstå at butikken her er noget alle kan bidrage med på et eller andet plan. Det er en positiv indgangsvinkel, men jeg kan også godt se, at der er nogle udfordringer ved at skulle arbejde med den målgruppe, men man får også rigtig meget ud af det.”

(Jf. Bilag:68).

I citatet fremgår det, at foreningen ser en værdi i at skabe et inkluderende frivilligfællesskab med plads til forskellige kapaciteter og evner, også til trods for, at det kræver nogle ekstra ressourcer. Hos de to dyreinternater påpeger lederne ligeledes, at det er ressourcekrævende for dem at inkludere målgruppen, men samtidig pointerer de ligesom hos *Forening A*, at de psykisk sårbare giver meget tilbage. De sårbare frivillige påtager sig ofte opgaver som de ansatte ikke har tid til, samtidig med at de ofte laver opgaver som andre måske ville finde kedeligt. Det gælder eksempelvis rengøring. Derudover findes der også eksempler på, at de sårbare frivillige i højere grad fordyber sig i opgaverne, hvilket er et bidrag til frivilligstederne. Yderligere påpeger lederne det positive ved at se de sårbares personlige udvikling gennem deres frivillige arbejde, hvortil lederen af *Dyreinternat A* Rasmus eksempelvis fortæller; *“Jamen jeg synes bare det er fedt at se, når folk udvikler sig, og forhåbentlig kommer herfra bedre end da de kom ind af døren.”* (Jf. Bilag:78). Samlet set hersker der ingen tvivl om, at det koster nogle ressourcer og en tilpasning at inkludere målgruppen. Samtidig fremgår det dog, at de sårbare også er en værdifuld ressource for stederne. Hvis man lægger tid og ressourcer i inklusionen, kan man dermed hente nyttige bidrag.

Specialets inddragede frivilligsteder formår overordnet set at skabe nogle særlige betingelser og rammer for inklusionen af de psykisk sårbare. Som det ses i analysen rummer de tre frivilligformer, herunder *brugerfrivillighed*, *almen frivillighed* og *peer-to-peer frivillighed*, dog nogle forskellige muligheder og begrænsninger i forhold til fremkomsten af fællesskabsfølelse, bidragsfølelse og kapacitets-

niveau for de psykisk sårbare frivillige. Fælles for frivilligformerne er dog, at de forsøger at tilpasse sig efter de psykisk sårbares evner og handlemuligheder. Eksempelvis ved at skabe struktur og forudsigelighed for de sårbare frivillige, samt tryghed gennem relationsarbejde og forståelse for den enkelte. Samlet set har frivilligstederne skabt inkluderende miljøer, der har bidraget til at generere positiv identitetsfølelse samt større styring og ansvar i eget liv for de psykisk sårbare frivillige.

Fra politisk hold har man som nævnt et billede af, at den frivillige sektor per definition indebærer et inklusionspotentiale, men dette speciale viser, at det ikke kan antages så let og umiddelbart. Det er derimod under visse betingelser og i bestemte kontekster, at man kan hente de positive muligheder. Det er således væsentligt at have øje for at finde det rette match mellem psykisk sårbar og frivilligsted. Som det blev vist i analysen stiller de tre frivilligformer nemlig forskellige krav til kapacitetsniveau. Det er dertil væsentligt at afgøre om den sårbare befinder sig i en særlig psykisk svag situation, hvor vedkommende mest af alt har brug for et støttende og nært fællesskab med mindre frivilligopgaver i form af brugerfrivillighed, eller om den sårbare i højere grad har kapaciteten og overskuddet til at indgå et fællesskab, hvor der er fokus på at bidrage til et nyttigt formål gennem sine evner i form af almen frivillighed. Måske er den psykisk sårbare nået så langt i recovery-processen, at vedkommende er klar til at dele ud af sine erfaringer og hjælpe en anden sårbar videre i form af frivilligt peer-arbejde. I henhold til det rette match er det essentielt at finde det frivillige arbejde, som passer til den enkeltes kapacitet og evner, således at man undgår, at de sårbare frivillige mislykkes eller oplever nederlag i fællesskabet. Som det blev beskrevet i problemfeltets afsnit om "Kravet til aktivt medborgerskab" fremhæver Lub og Uytterlinde (2012), at der i den hollandske praksis med *workfare volunteering* ikke tages højde for sårbare gruppers forskellige kapaciteter og ydeevner. Der er således flere sårbare, der fejler i deres frivilligrolle, fordi det frivillige arbejde ikke er tilpasset efter enkeltes formåen. Derfor kan det være problematisk at have en politisk målsætning, der ikke har blik for individuelt tilpassede matches mellem sårbar frivillige og frivilligsteder.

Samlet set sluttet det, at en vellykket inklusion af psykisk sårbare i frivilligt arbejde kræver, at frivilligstedet er villig til at lægge nogle ressourcer og relationsarbejde i at tilpasse de rette rammer for den enkelte sårbare. Når disse tilpassede rammer er skabt, ses det, at opstår der nogle værdiskabende muligheder for både frivilligstedet og den enkelte psykisk sårbare frivillige.

8. Konklusion

Dette speciale har taget et blik ind i, hvad der kendetegner inklusionen af psykisk sårbare i frivilligt arbejde inden for de tre forskellige frivilligformers kontekster. Med andre ord, er der blevet åbnet for, hvad man kan kalde inklusionens *black box*. I denne sorte boks har specialet undersøgt inklusionens muligheder, udfordringer, positive outcomes og nødvendige betingelser for en vellykket inklusion ved at tage udgangspunkt i frivilligformernes særlige rammer og karakteristika. Dette er undersøgt gennem ledernes erfaringer med inklusionen, samt de psykisk sårbare frivilliges oplevelser med at være inkluderet. Som tidligere beskrevet mangler, der ifølge frivilligforsker John Wilson, netop forskning om oplevelsen af det frivillige arbejde inden for bestemte sociale kontekster, hvilket denne undersøgelse hermed efterkommer (Wilson 2012).

På baggrund af specialets analytiske fund konkluderes det først og fremmest, at de tre frivilligformer adskiller sig fra hinanden inden for visse dimensioner. I den forbindelse udledes det, at brugerfrivilligheden i høj grad rummer muligheden for at give de psykisk sårbare frivillige en stærk fællesskabsfølelse, som desuden har karakter af anerkendelse i en privatsfære indeholdende familiære bånd. Den almene frivillighed formår derimod i højere grad at skabe en stærk bidragsfølelse og meningsfuldhed hos de sårbare frivillige, hvilket kan betragtes at generere anerkendelse i en solidarisk sfære indeholdende mere kollegiale relationer. Peer-to-peer frivilligheden fremgår både at hente stærk fællesskabsfølelse og bidragsfølelse.

Yderligere fremgik det af empirien, at frivilligformerne stiller forskellige krav til de psykisk sårbares kapacitetsniveau. Her udgør brugerfrivilligheden en arena, hvor særligt svage psykisk sårbare kan deltage aktivt i praksisfællesskabet under egne præmisser og formåen. Der er plads til, at man kan trække sig tilbage i brugerrollen og deltage på et mere begrænset niveau. I den almene frivillighed, er de psykisk sårbare frivillige en mere nødvendig ressource, og der forefinder hermed højere forventninger til deres ydeevne og deltagelse. Der er dog stadig fokus på at tilpasse frivilligrollen efter den enkeltes kapacitet. Peer-to-peer frivilligheden stiller derimod nogle særligt høje krav til den frivilliges formåen, idet rollen indebærer en høj grad af autonomi, initiativtagning og psykisk stabilitet.

Endvidere eksisterer der nogle gennemgående træk på tværs af frivilligformerne. De inddragede frivilligsteder er, som nævnt, samplet efter *best cases*, og de giver dermed et indblik i, hvilke forudsætninger og nødvendige betingelser, der skal være tilstede for at indfri en mere vellykket inklusion. I den forbindelse fremgår det på tværs af frivilligformerne, at struktur og forudsigelighed omkring de sårbare frivilligrolle, er en nødvendig faktor. Derudover fremgår det, at tryghed og stabile ledere er en

nødvendig kapacitet i inklusionen. Det at skabe en tilpas grad af forventninger og forpligtelser anskues ligeledes at være en nødvendig betingelse i inklusionen, hvilket overordnet set handler om at have forståelse for, hvad den enkelte sårbare kan magte. Yderligere konkluderes det, at frivilligstederne har stødt på nogle udfordringer i forhold til grænser mellem roller i relationen mellem ansatte og sårbare frivillige. I forlængelse heraf er det særligt svært for brugerfrivilligheden at sætte de brugerfrivillige helt fri fra modtagerrollen, mens det hos den almene frivillighed er svært at undgå et hierarki mellem ansatte og sårbare frivillige. Derudover anses de psykisk sårbares ustabile deltagelse som et udfordrende og ressourcekrævende led i inklusionen. På tværs af frivilligformerne er der dog fundet nogle positive outcomes, som er betinget af de rammer, som frivilligstederne skaber omkring inklusionen. De psykisk sårbare frivillige oplever overordnet set at have fået en mere positiv identitetsfølelse, samt større styring og ansvar i eget liv. Dette kan indikere, at frivilligformernes inklusionsmiljøer, på hver sin måde, formår at etablere en grad af anerkendelse, recovery og empowerment hos de psykisk sårbare frivillige.

Dette speciale har bidraget til en nuanceret indsigt i bestemte kontekster, hvori inklusionen af psykisk sårbare som frivillige, udspiller sig. Civilsamfundets frivillige sektor er dog en stor og mangfoldig størrelse, hvilket betyder, at der er behov for flere kontekstnære undersøgelser om frivillighedens inklusionspotentialer af psykisk sårbare. Eksempelvis kunne det være interessant at dykke ned i idrætsforeningers samt fritids- og kulturforeningers inklusion af psykisk sårbare frivillige, hvilket er frivilligområder, der har den største udbredelse inden for det civile samfund i Danmark (Ibsen 2014:153).

9. Litteraturliste

Aagaard, Niels et al. (2014): *Inklusion – et socialpolitisk indspark*. 1.udgave. Frydenlund Forlag.

Aagaard, Niels (2014): "Perspektiver for inklusionsarbejde" i Niels Aagaard et al. (red.): *Inklusion – et socialpolitisk indspark*. 1.udgave. Frydenlund Forlag. s. 283-308.

Ahlmark, Nanna et al. (2016): "Peer til peer i arbejdet med udsatte mennesker. En sammenfatning af udvalgt litteratur. København: Statens Institut for Folkesundhed.

Andersen, Maja Lundemark (2017): "Empowerment i velfærdsarbejde fordrer professionel læring". FPPU, No.2, 2017: 38-52

Andersen, Maja Lundemark & **Vinther-Jensen**, Kirsten (2002): "*Empowerment: Professionel læring i praksis*". Århus: Afdelingen for Sundhedsfremme, Udvikling og Forskning.

Antoft, Rasmus & **Salomonsen**, Heidi Houlberg (2012): "Det kvalitative casestudium" i Antoft, Rasmus et al. (red.): *Håndværk og horisonter*. 1. udgave, 2. oplag. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Attride-Stirling, Jennifer. (2001): "Thematic networks: an analytic tool for qualitative research". *Qualitative Research*. Vol. 1, no. 3, 2001:385-405.

Baes-Jørgensen, Jens: "Alt for få psykisk syge er i arbejde". KL – Kommunernes Landsforening. URL: <https://www.kl.dk/nyhed/2015/januar/alt-for-faa-psykisk-syge-er-i-arbejde/>
Besøgt d. 24/1-2019

Baines, S., & **Hardill**, I. (2008): "'At least I can do something': The work of volunteering in a community beset by worklessness". *Social Policy and Society*, 7, 307-317.

Balandin, S. et al. (2006): "We couldn't function without volunteers': volunteering with a disability, the perspective of not-for-profit agencies". *International Journal of Rehabilitation Research*, 29(2), 131-36.

Barlow, J. et al. (2005): "Volunteer, lay tutors' experiences of the Chronic Disease Self-Management Course: being valued and adding value". *Health Education Research*, 20(2), 128-36.

Benjaminsen, Lars et al. (2017): "Fællesskabsmålingen – En Undersøgelse af Livsvilkår og Social Inklusion i Danmark". København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Boje, Thomas P. (2013): "Civilsamfund, medborgerskab og social kapital" i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bracke, P. et al. (2008): "Self-Esteem, Self-Efficacy, and the Balance of Peer Support Among Persons With Chronic Mental Health Problems". *Journal of Applied Social Psychology*, 38(2), pp.436-459.

Juul, Søren (2012): "Fænomenologi" og "Hermeneutik" i Juul, Søren & Pedersen, Kirsten Bransholm (red.): *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori - en indføring*. København: Hans Reitzels Forlag

Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (2010): *Kvalitative metoder – en grundbog*. 1. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.

Bryman, Alan (2012): *Social Research Methods*. 4. udgave. New York: Oxford University Press

Børne- og Socialministeriet (2017): "Strategi for et stærkere civilsamfund". Oktober 2017. Regeringen.

Cobigo, Virginie et al. (2012): "Shifting our conceptualization of social inclusion". *Stigma Research and Action*. 2(2).

Cohen, A. (2009): "Welfare clients' volunteering as a means of empowerment". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38, 522-534.

De Waele, Els & Hustinx, Lesley (2018): "Governing Through Volunteering: The Discursive Field of Government-Initiated Volunteering in the Form of Workfare Volunteering". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. pp. 1-31

Erlangsen, Annette et al (2017): "Causespecific lifeyears lost in people with mental disorders: a nationwide, registerbased cohort study". *Lancet Psychiatry* 2017; 4(12):937945.

Espersen, Helle Hygum et al. (2018): "Inklusion og Deltagelse af Sårbare Borgere i Samskabende Arealer". VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Farrell, C. & Bryant, W. (2009): "Voluntary work for adults with mental health problems: a route to inclusion? A review of the literature". *British Journal of Occupational Therapy*, Vol. 72 No. 4, pp. 163-73.

Frovin, Suzette & Johansen, Cathrin (red.) (2016): "Motivér den Frie Vilje – En Antologi om Fastholdelse og Rekruttering af Frivillige". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Fridberg, Torben og Henriksen, Lars Skov (2014): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004- 2012". København: SFI – Det nationale Forskningscenter for Velfærd.

Gilje, Niels & Grimen, Harald (2002): *Samfundsvidenskabernes forudsætninger*. 1. udgave, 6. oplag. København: Hans Reitzels Forlag

Hansen, Janne Hedegaard (2014): "Individ og Fællesskab – om inklusion og eksklusion" i Carsten Schou og Carsten Pedersen (red.): *Samfundet i pædagogisk arbejde. Et sociologisk perspektiv*. 3. udgave. Akademisk Forlag.

- Harboe**, Thomas (2006): *Indføring i samfundsvidenskabelig metode*. 1.udgave. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur
- Honneth**, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse – En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Honneth**, Axel (2006): *Kamp om anerkendelse. Sociale konflikters moralske grammatik*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hustinx**, Lesley et al. (2010): "Navigating Theories of Volunteering – A Hybrid Map for a Complex Phenomenon". *Journal for the Theory of Social Behavior*. 40:4.
- Høilund**, Peter & **Juul**, Søren (2015): *Anerkendelse og Dømmekraft i Socialt Arbejde*. 2.udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ibsen**, Bjarne (2014): "Foreninger i Danmark – i samspil med det offentlige" i Michael Böss (red.): *Folkestyrets Rugekasser*. Aarhus Universitetsforlag.
- Ibsen**, Bjarne & **Espersen**, Helle Hygum (2016): "Kommunernes Samarbejde med Civile Aktører. KO-RA - Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning.
- Institute for Volunteering Research** (2006): "Volunteering for All? – Exploring the Link between Volunteering and Social Exclusion". *Institute for Volunteering Research*.
- Jacobsen**, Michael Hviid (2012): "Adaptiv teori – den tredje vej til viden" i Antoft et al. (red.): *Håndværk og Horisonter*. 1.udgave. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Jacobsen**, Michael Hviid & **Tonboe**, Jens Christian (2004): *Arbejdssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen**, Pernille et al. (2004): *Recovery på dansk – At overvinde psykosociale handicap*. 1.udgave. Aarhus: System Academic.
- Juliussen**, Finn Blickfeldt et al. (2013): "Mennesker med psykiske vanskeligheder". Odense: Socialstyrelsen.
- Jørgensen**, Carsten René (2008): "Identitet – psykologiske og kulturanalytiske perspektiver". København: Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen**, Rikke Egaa & **Sievers**, Silla Marie Mørch (2015): "Mellem arbejde og off-day – tvetydighedens muligheder i sociale virksomheder". *Tidsskrift for Arbejdsliv*, årg. 17, nr. 3, s. 48-62.
- Kroghstuf**, Hanne (1999): *Det handicappede samfund – om brugerinddragelse og medborgerskab*. Aarhus: Forlaget Systime.

Kvale, Steinar & **Brinkmann**, Svend (2015): *Interview – en introduktion til et håndværk*. 3.udgave. København: Hans Reitzels Forlag.

Larsen, Jørgen Elm (2009): "Kap. 2: Forståelser af begrebet social udsathed" i *Udsat for Forståelse – En Antologi om Socialt Udsatte*. Rådet for Social Udsatte.

Lub, V., & **Uyterlinde**, M. (2012): "Evaluating state-promoted civic engagement and participation of vulnerable groups: The paradoxical policies of the Social Support Act in the Netherlands". *Journal of Social Policy*, 41 373-390.

Marino-Francis, F. & **Worrall-Davies**, A. (2010): "Development and validation of a social inclusion questionnaire to evaluate the impact of attending a modernised mental health day service". *Mental Health Review*. 15, 37-48.

Mead, S. et al. (2001): "Peer support: A theoretical perspective". *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 25(2), 134-141.

Miller, K. et al. (2003): "Barriers to the Inclusion of Volunteers with Developmental Disabilities". *The Journal of Volunteer Administration*, 21(1), 25-30.

Musick, M. A., & **Wilson**, J. (2008): *Volunteers: A social profile*. Bloomington. IN: Indiana University Press.

Nørregaard, Dorte (2017): "Slip Frivilligheden Løs! Muligheder og Udfordringer i Samarbejdet med Frivillige" i *Partnerskaber og Samarbejder mellem det Offentlige og Civilsamfundet*. Socialstyrelsen.

Peer-Netværket Danmark: "Bag om peer-netværket". URL: <http://www.peernet.dk/bag-om-peer-netvaerket/>

Besøgt d. 28/1-2019

Petersen, Kirsten (2007): "Brugerinddragelse" i Liselotte Jensen et al. (red.): *Rehabilitering – Teori og praksis*. København: Fadl's Forlag.

Putnam, Robert D. (2000): *Bowling Alone – The Collapse and Revival of American Community*. New York: Touchstone.

Quvang, Christian (2012): "Inklusion – en introduktion til en måde at tænke på". *Specialpædagogik*. 5/6.

Ralph, Ruth (2000): "Review of recovery literature – A synthesis of a sample of recovery literature". *National Technical Assistance Center for State Mental Health Planning, National Association of State Mental Health Program Directors*.

Rambøll (2017): "Frivillighedsundersøgelsen 2017". For Børne- og Socialministeriet.

Ratzlaff, S. et al. (2006) 'The Kansas consumer as provider program: measuring the effects of a supported education initiative', *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 29(3), 174-182.

Rebeiro K.L. & Allen J. (1998): "Volunteerism as occupation". *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 65(5), 279-85.

Repper, Julie et al. (2013): "Peer Support Workers: Theory and Practice". ImROC. June 2013.

Retsinformationen. URL: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=184891>
Besøgt d. 20/4-2019

Rådet for Socialt Udsatte (2009): "Kap. 1: Rådets indledende bemærkninger" i *Udsat for Forståelse – En Antologi om Socialt Udsatte*. Rådet for Socialt Udsatte.

Salzer, M. & Shear, S. (2002): "Identifying consumer-provider benefits in evaluations of consumer-delivered services". *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 25(3), 281-288.

Sandø, Martin (2009): "Handicap og Foreningsliv 2009 – Muligheder og Barrierer for Inklusion af Mennesker med Handicap i Foreningslivet". Odense: Servicestyrelsen.

Sandø, Martin & Gruber, Thomas (2003): "Handicap og frivillighed – En analyse af handicappedes deltagelse i foreninger og frivillige organisationer". Formidlingscenter Øst.

Socialstyrelsen: "Inklusion". URL: <http://www.socialebegreber.dk/projekter/afsluttede-projekter/inklusion>
Besøgt d. 20/3-2019

Staples, Lee (1993): *Consumer Empowerment in the Massachusetts Mental Health System: A Comparison of attitudes, perceptions and opinions within and between consumer and provider groups*. Boston: Boston University Graduate School

SUMH (2015): "Det første skridt – Det sidste skub. En undersøgelse af frivillighed blandt unge med handicap". Taastrup: Sammenslutningen af Unge med Handicap.

Sundhedsstyrelsen (2009): "National strategi for psykiatri". København: Sundhedsstyrelsen.

Sundhedsstyrelsen (2011): "Den Nationale Sundhedsprofil 2010 – Hvordan har du det?. København: Sundhedsstyrelsen.

Tew, Jerry et al. (2011): "Social Factors and Recovery from Mental Health Difficulties: A Review of the Evidence". *British Journal of Social Work*. June 15, (2011) 1-18.

Thoits, P. A., & Hewitt, L. N. (2001): "Volunteer work and well-being". *Journal of Health and Social Behavior*. 115-131.

Thomas, Kenneth W. & **Velthouse**, Betty A. (1990): "Cognitive Elements of Empowerment: An Interpretive Model of Intrinsic Task Motivation". *The Academy of Management Review*. Vol. 15, No. 4 (October 1990). pp. 666-681.

Topor, A. et al. (2011): "Not just an individual journey: Social aspects of recovery". *International Journal of Social Psychiatry*, 57 (1), 90-99.

Tænketanken Nye Alliancer (2016): "Strategi for Nye Alliancer".

van Bochove, M. et al. (2016): "Reconstructing the professional domain: Boundary work of professionals and volunteers in the context of social service reform". *Current Sociology*. Vol. 66(3). pp. 392-411.

Willig, Rasmus (2003): "Indledning" i Honneth, Axel: *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.

Wilson, John (2012): "Volunteerism Research: A Review Essay". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 41(2), 176-212.

10. Bilag

Bilag 1: Beskrivelser af de inddragede frivilligsteder

Brugerfrivillighed

Værested A

Dette værested er en selvejende institution, der har skabt et arbejdsrelateret klubhus for mennesker med psykisk sårbarhed. Som psykisk sårbar medlem er man i samarbejde med ansatte og andre medlemmer med til at drive huset, hvilket både består af praktiske opgaver i forhold til madlavning, kontorarbejde, havearbejde, rengøring og vedligeholdelse af huset. Der er således tale om brugerfrivillighed, idet brugerne af huset inkluderes i frivillige praksisopgaver. Brugerne vælger selv, hvilke af husets opgaver de ønsker at indgå i. Formålet med huset er, at de psykisk sårbare gennem deltagelse i et praksisfællesskab, kan komme videre i livet og udvikle kompetencer på både det personlige, sociale og faglige plan.

Værested B

Værestedet er et gratis og uvisiteret socialpsykiatrisk tilbud for voksne borgere med psykisk sårbarhed og sindslidelser. Det er et kommunalt tilbud, men der kræves ingen henvisning fra kommunen for at komme på stedet. Formålet med værestedet er at bryde isolation, opbygge sociale netværk, skabe struktur i hverdagen samt at blive hørt og anerkendt. Der findes en høj grad af brugerindflydelse, hvilket blandt andet ses ved, at brugerne frivilligt kan være en del af brugerrådet. Derudover inkluderes brugerne i husets arbejdsfunktioner og daglige praksisopgaver, hvilket danner grundlag for brugerfrivilligheden. De frivillige arbejdsopgaver relaterer sig her både til madlavning, oprydning, rengøring og planlægning af aktiviteter.

Værested C

Værestedet er en selvejende institution, som tilbyder et værested og frirum for psykisk sårbare og socialt udsatte, der ønsker være en del af et fællesskab. I klubben laver de blandt andet mad, spiller spil og tager på udflugt, alt sammen for at skabe plads til gode snakke og hyggeligt samvær. Derudover er der flere af brugerne, som inkluderes i klubbens praktiske opgaver, men også bestyrelsesarbejde, hvilket bibringer en brugerfrivillighed. De psykisk sårbare brugere deltager eksempelvis frivilligt i madlavning, rengøring, referatskrivning og planlægning af aktiviteter.

Værested D

Dette er en klub for psykisk sårbare unge i alderen 18-35 år. Det er en frivillig forening, der udelukkende er drevet af frivillige og brugerfrivillige. I klubben mødes de unge med en forståelse for hinanden og en ligeværdighed, hvor der er plads til gode samtaler og hyggeligt samvær. I klubben udfolder brugerfrivilligheden sig ved, at flere af de unge brugere er en del af bestyrelsen. Her har de eksempelvis en bestyrelsespost som lokaleansvarlig, aktivitetsansvarlig og PR-ansvarlig. På den måde har de en frivilligrolle, hvor de engagerer sig i foreningens virke og opretholdelse.

Almen frivillighed

Forening A

Dette er en frivillig forening, der arbejder med at reparere stjålne og henlagte cykler, som de sælger videre i butikken. Den økonomiske fortjeneste af cykelsalgene går til en varmestue for hjemløse og misbrugere. I foreningen har de etableret et mentorprojekt, hvor nogle af deres frivillige bliver mentorer for psykisk sårbare unge frivillige. I samarbejde reparerer de cykler. De psykisk sårbare unge er blevet henvist til det frivillige arbejde med at reparere cykler af fagpersoner fra jobcentret eller kommunen. Foreningen mener, at det er vigtigt at skabe et rum, hvor psykisk sårbare unge kan træde ud af klientrollen og i stedet være aktivt bidragende i et frivilligt fællesskab.

Forening B

Denne frivillige forening arbejder med at rådgive børn og unge, når de støder på små og store problemer. Det kan eksempelvis være rådgivning og støtte i forhold til oplevet angst, lavt selvværd eller forældres skilsmisse. Foreningen vil ikke udtale sig direkte om, hvorvidt de har psykisk sårbare frivillige, men fremhæver i stedet, at deres frivillige alle har nogle levede erfaringer med sårbarhed eller bump på vejen, som de kan trække på, når de rådgiver de børn og unge, der henvender sig.

Dyreinternat A

Denne frivillige forening har til formål at hjælpe vilde og herreløse katte i Danmark. De arbejder med at socialisere kattene, så de bliver tamme og kan komme ud i private hjem og familier. I foreningen er der både ansatte og frivillige. Ud af de 20-25 frivillige, som engagerer sig i dyreinternatet, har cirka halvdelen af dem en eller anden form for psykisk sårbarhed. De frivillige hjælper med rengøring og socialisering af kattene.

Dyreinternat B

Denne forening er en del af en landsdækkende frivillig organisation, der tager imod herreløse og svigtede dyr. Dyrene bliver passet og plejet på internatet, og kommer efterfølgende ud i nye hjem. På det pågældende internatet er der 15 ansatte, og derudover har de løbende tilknyttet 60-75 frivillige. Det skønnes, at omkring en fjerdedel af de frivillige har en eller anden form for psykisk sårbarhed. De frivillige har både opgaver i forbindelse med rengøring samt socialisering og pleje af dyrene.

Peer-to-peer frivillighed

Peer-to-peer projekt A

Dette er et frivilligbaseret peer-to-peer projekt, der drives af en frivilligkoordinator i samarbejde med psykisk sårbare frivillige. De psykisk sårbare er frivillige peer-mentorer i forbindelse med projektets aktiviteter, som blandt indebærer brætspil eller gåture. Derudover kan de som frivillige få et peer-match, som er et personligt match mellem den frivillige peer-mentor og en peer, hvor de mødes regelmæssigt i en længere tidsperiode. Formålet er, at de psykisk sårbare frivillige skal dele ud af deres levede erfaringer over for en peer, så de sammen kan komme videre i recovery-processen. I specialet har jeg desuden interviewet to frivillige peer-mentorer, som har peer-match. Yderligere mødes alle de frivillige mentorer til ugentlige netværkscaféer, hvor de kan sparre med hinanden.

Peer-to-peer projekt B

I dette peer-to-peer projekt, er der faciliteret et tilbud, hvor tidligere prostituerede kan få en frivillig mentorrolle. Formålet er, at de skal støtte og rådgive en person, som også kæmper med skadesvirkninger fra prostitution. Derudover er der etableret et fællesskab, hvor både mentorer og peers kan deltage. Det er en gruppe, som er præget af en sårbarhed. Men mentoren kan gennem støtte og vejledning til ligesindede sammen komme videre i recovery-processen.

Bilag 2: Oversigt over informanter

Lederne		
Sted	Navn	Alder
Værested A	Bettina	55 år
Værested B	Lene	44 år
Værested C	John	58 år
Værested D	Mille	28 år
Forening A	Benjamin	27 år
Dyreinternat A	Rasmus	35 år
Dyreinternat B	Karen	36 år
Forening B	Britt	50 år
Peer-to-peer projekt A	Christina	45 år
Peer-to-peer projekt B	Janni	40 år
Kommunalt tilbud (arbejder med at inkludere sårbare i samfundets fællesskaber)	Kirsten	57 år

De psykisk sårbare frivillige		
Sted	Navn og alder	Personbeskrivelse
Værested A	Dagmar, 60 år	Inden Dagmar blev ramt af en psykisk sygdom, har hun arbejdet 17 år i en vuggestue og 10 år på et fjerkræsslagteri. En udskrivningsmentor introducerede hende for <i>Værested A</i> i forbindelse med en udskrivning fra psykiatrisk afdeling. Inden hun startede i værestedet havde hun ingen kontakt til andre mennesker udover læger og mentor, og var meget usikker ved at indgå i sociale relationer. Ved at være i værestedet i hverdagen har Dagmar opbygget, selvtillid, kapacitet og mod, der nu har gjort, at hun har fået tildelt flexjob. Hun vil fortsætte med at komme i værestedet selvom, at hun får et job, fordi hun ser det som hendes anden familie.
Værested B	Bjørn, 56 år	Bjørn startede med at komme i <i>Værested B</i> i 2008, og har sidenhen været der på næsten daglig basis. Han hørte om værestedet i forbindelse med en indlæggelse på psykiatrisk afdeling i 2008. Han gav ikke udtryk for tidligere at

		være tilknyttet arbejdsmarkedet. I sin fritid holder han af at læse og tegne, og hjælper desuden sin omgangskreds med praktiske gøremål. Han er frivillig medlem af værestedets brugerråd, hvor man har indflydelse på tilrettelæggelsen af tilbuddene i kommunens væresteder ved at udveksle idéer og informationer på tværs af de socialpsykiatriske tilbud. Derudover er han inkluderet i værestedets daglige og praktiske opgaver. Yderligere har Bjørn opbygget nogle venskaber med andre brugere fra værestedet, som han også ser privat.
Værested B	Kenneth, 42 år	Kenneth har været i <i>Værested B</i> i 7 år. Han hørte om tilbuddet gennem sin bostøtte. Han kommer på værestedet hver dag, undtagen om søndagen. Ligesom Bjørn er han også med i brugerrådet, hvor han har medindflydelse på beslutninger. Derudover er han også inkluderet i værestedets daglige og praktiske opgaver. Han giver ikke udtryk for tidligere at være tilknyttet arbejdsmarkedet. Han har tidligere haft et alkoholmisbrug, men efter at være startet i værestedet, er han kommet ud af misbruget. Yderligere ses han også med de andre brugere privat, da de har opbygget venskaber. Han har tre børn, som alle bor hos plejefamilier på Fyn.
Værested C	Benny, 54 år	Benny startede med at være frivillig i <i>Værested C</i> i forbindelse med sin samfundstjeneste, hvor klubben var én af de muligheder, han kunne vælge. Efter endt samfundstjeneste og en tilkendt førtidspension, fortsatte han med at være frivillig i klubben, men ser også sig selv som bruger af tilbuddet. Han er god til håndværk og praktiske ting, fordi han tidligere har arbejdet som alt-mulig-mand. I klubben hjælper han med IT, elektricitet, madlavning og rengøring. Han har social angst, og har derfor svært ved at indgå i klubbens sociale fællesskab. Indtil 2008 havde han et stort alkoholmisbrug, men har ikke rørt det sidenhen.
Værested D	Morten, 25 år	Morten startede som bruger i <i>Værested D</i> , hvorefter han senere er blevet frivillig bestyrelsesmedlem med ansvar for noget af driften i forhold til vedligeholdelse af klubben og indkøb af nye ting. Derudover har han medbestemmelse i bestyrelsens beslutninger for klubben. Han kommer også nogle gange selv som bruger i åbningstiderne, da han har opbygget venskaber med nogle af de andre unge. Han har et flexjob på 30 timer om ugen som bagageportør i Aalborg lufthavn. Som helt lille blev han adopteret til Danmark fra Rumænien. Han har fået diagnosen ADHD og kæmper samtidig med angst. Han ser

		klubben som sin anden familie, og føler ansvar for at være med til at holde foreningen kørende.
Dyreinternat A	Julie, 21 år	Julie har været frivillig i <i>Dyreinternat A</i> i et år. Hun startede i foreningen efter, at hun blev færdig som student fra HF, hvor hun gik på en autismlinje på Katedralskolen. Hun spurgte om hun kunne blive frivillig i foreningen af eget initiativ, da hun har en stor kærlighed for dyr. I løbet af sin barndom har hun skiftet skole adskillige gange, fordi de ikke kunne håndtere hendes autisme, angst og depressioner. På nuværende tidspunkt er hun arbejdsløs, og er i et forløb hos jobcentret, hvor de prøver at finde et arbejde til hende. Hun kommer hos dyreinternatet næsten hver dag, hvor hun blandt andet hjælper med rengøring, pleje og socialisering af katte. Gennem sit frivillige arbejde har hun fået mere mod, og føler sig derfor klar til at søge ind på historieuddannelsen på Aalborg Universitet. Hvis det ikke lykkedes, har hun også en drøm om at arbejde med dyr professionelt.
Dyreinternat A	Merete, 48 år	Merete startede som frivillig i <i>Dyreinternat A</i> for omkring 10 år siden. Hun blev henvist til foreningen af en sygeplejerske fra psykiatrisk afdeling i forbindelse med en udskrivelse, da hun elsker katte. Nogle gange sker det, at hun i perioder indlægges igen. Inden hun gik ned psykisk, har hun arbejdet flere år som bartender og smørebrødsjomfru, men er nu på førtidspension. Hun har diagnosen borderline, og kæmper dertil også med depressioner og misbrug. Derudover bor hun i et døgndækket botilbud. I forhold til hendes frivilligrolle kalder hun sig selv for "nusse-onkel", hvilket vil sige, at hun tager sig af at snakke og nusse med kattene, men også socialisere dem, så de bliver klar til nye hjem. Hun er frivillig i foreningen en gang om ugen i 2-3 timer, men møder også nogle gange op flere gange om ugen. Hun har i sinde at fortsætte med at være frivillig i dyreinternatet mange år endnu for at holde sig beskæftiget, da hun har indset, at hun ikke kommer tilbage på arbejdsmarkedet igen.
Peer-to-peer projekt A	Katrine, 26 år	Katrine startede som frivillig peer-mentor i <i>Peer-to-peer projekt A</i> efter, at hun hørte om projektet gennem en ven. Hun har været i et længere forløb med sin peer, hvor hun har delt ud af sine livserfaringer, og de har oplevet mange ting sammen. Derudover er hun tilknyttet et fællesskab af andre peer-mentorer, hvor hun har opbygget venskaber, som hun også mødes med i det private. Hun er uddannet butiksmedhjælper og har arbejdet flere år i tøjbutik, men har været uden for arbejdsmarkedet i 5 år nu. Hun er

		netop lige startet på enkeltfag på HF, hvor hun gav udtryk for, at hendes frivillige arbejde har givet hende modet og selvtilliden til at påbegynde det.
Peer-to-peer projekt A	Jakob, 30 år	Jakob var med lige fra starten af, da <i>Peer-to-peer projekt A</i> startede. Han har tidligere selv haft en peer-mentor, som hjalp ham videre, da han var psykisk nedtrykt og angst, og kunne derfor se en værdi i selv at blive frivillig peer-mentor. Han har en universitetsuddannelse i idræt og biologi, og underviser i disse fag på HTX. Derudover holder han foredrag om angst og peer-arbejde. Jakob mødes med sin peer en gang om ugen, hvor de blandt andet går ture, laver nogle aktiviteter eller bare snakker og deler ud af livserfaringer. Han har et ønske om, på et tidspunkt, at kunne leve professionelt af peer-to-peer arbejdet, da han ser et stort potentiale i det. Generelt har han fået større livsglæde og håb i livet ved at være en del af peer-to-peer projektet.

Bilag 3: Interviewguide til ledere (skabelon)

Præsentation

- Tak for at jeg måtte komme herhen og interviewe dig om jeres erfaringer med at inkludere psykisk sårbare i foreningens frivillige arbejde.
- Interviewet vil komme til at tage omkring 45 minutter.
- Samtalen vil blive optaget, hvis du synes det er i orden. Samtalen vil kun blive hørt af mig.
- Grunden til at jeg vil interviewe dig, er at jeg gerne vil blive klogere på, hvilke erfaringer og oplevelser I har med at inkludere psykisk sårbare i det frivillige arbejde i foreningen.
- Du skal bare fortælle om det der falder dig ind, og hvis du har nogle spørgsmål undervejs, siger du bare til.

Indledende spørgsmål

Hvad er dit navn og alder?

Kan du kort fortælle mig om foreningen?

- Hvad er foreningens formål?

Hvad er din rolle i foreningen? (arbejdsopgaver)

Emne	Forskerspørgsmål	Interviewspørgsmål
Rekruttering	Hvilken type frivilligruppe ønsker foreningen? Er foreningens frivilligruppe præget af diversitet? Hvorfor inkluderer foreningen psykisk sårbare til frivilligruppen?	Hvor mange frivillige har I i foreningen? Kan du beskrive hvilke typer frivillige I har? - Hvad er deres baggrund i forhold til uddannelse og arbejde? - Hvilke kompetencer kommer de frivillige med? - Har I mange forskellige typer af frivillige? Hvordan rekrutterer I frivillige? Hvilke kompetencer og personlige kvaliteter lægger I vægt på, når I skal rekruttere frivillige? Hvor mange af jeres frivillige er psykisk sårbare? Hvorfor har I valgt at inddrage psykisk sårbare i foreningens frivillige arbejde?

Inklusion	Hvordan inkluderer foreningen de psykisk sårbare i foreningens frivillige arbejde? Har foreningen ressourcerne og kapaciteten til at inkludere de psykisk sårbare i foreningens frivillige arbejde?	Hvilke opgaver udfører de psykisk sårbare frivillige? Hvordan tilrettelægger I opgaverne for de psykisk sårbare? Er der nogle opgaver som de psykisk sårbare er særligt gode til at løse? - Hvis ja, hvilke? Har de psykisk sårbare frivillige brug for hjælp til at udføre opgaver? - Hvis ja, hvordan hjælper I dem? Er der nogle ting I er særligt opmærksomme på, når I sætter de psykisk sårbare i gang med frivilligopgaver? - Er der nogle hensyn, der skal tages? Hvad kræver det af jer som forening at inkludere de psykisk sårbare i jeres frivillige arbejde? Har du en oplevelse af, at I har nok tid og ressourcer til at inkludere de psykisk sårbare i det frivillige arbejde?
De psykisk sårbares udvikling og motivation	Hvad er foreningens oplevelse af de psykisk sårbares faglige, personlige og sociale udvikling gennem deres tilknytning til foreningens frivillige arbejde?	Hvilke faglige og personlige kompetencer kommer de psykisk sårbare generelt med, når de starter som frivillige hos jer? Oplever du, at de psykisk sårbare har nogle personlige begrænsninger i forbindelse med deres involvering i det frivillige arbejde? Hjælper I de psykisk sårbare frivillige med at opdage deres evner og kompetencer? - Hvordan gør I det? Hvordan vil du beskrive de psy-

		kisk sårbares motivation og engagement i forhold til deres frivillige arbejde i foreningen? Oplever du, at de psykisk sårbares involvering i jeres frivillige arbejde gavner deres personlige udvikling? - Hvis ja, på hvilke måder oplever du det? Oplever du, at de psykisk sårbares involvering i det frivillige arbejde, er med til at øge deres faglige niveau? - Hvis ja, på hvilke måder oplever du det? Oplever du, at de psykisk sårbares involvering i det frivillige arbejde er med til at udvikle deres sociale færdigheder og relationer til andre mennesker? - Hvis, på hvilke måder oplever du det?
Det frivillige fællesskab	Hvad er foreningens oplevelse af de psykisk sårbares sociale relationer til de andre frivillige, samt deres tilknytning det frivillige fællesskab?	Hvordan vil du beskrive fællesskabet i foreningen? Hvad er din oplevelse af de psykisk sårbares relation til de andre frivillige i foreningen? Oplever du, at de psykisk sårbare er en naturlig del af foreningens frivillige fællesskab? - Hvis ja: Har I som forening gjort noget specielt for at inkludere dem i fællesskabet? - Hvis nej: Hvorfor er de ikke en naturlig del af fællesskabet?
Afslutning		Her til slut vil jeg spørge, om du kan komme i tanke om nogle særlige udfordringer I er stødt på, når I inkluderer psykisk sårbare i jeres frivillige arbejde?

		Hvad oplever du, at der er særligt positivt ved at inkludere de psykisk sårbare i foreningens frivillige arbejde? Er der noget du ønsker at uddybe eller tilføje her til sidst?
--	--	---

Bilag 4: Interviewguide til psykisk sårbare frivillige (skabelon)

Præsentation

- Tak fordi jeg må interviewe dig
- Mit navn er Maiken. På mit studie på Aalborg Universitet er jeg i gang med at lave en undersøgelse om hvordan foreninger og væresteder inddrager mennesker med psykisk sårbarhed som aktive deltagere i stedets arbejde og opgaver.
- I den forbindelse er jeg rigtig glad for at jeg må interviewe dig om, hvordan det er at være inddraget som frivillig her, og hvad du får ud af at være frivillig i foreningen.
- Samtalen vil blive optaget, hvis du synes det er i orden. Samtalen vil kun blive hørt af mig.
- Interviewet vil tage omkring 30 minutter.
- Jeg vil stille en række spørgsmål, og du skal bare svare, hvad der lige falder dig ind. Hvis du har spørgsmål undervejs, siger du bare til.

Emne	Forskerspørgsmål	Interviewspørgsmål
Indledende spørgsmål	Hvilken personlig og faglig baggrund har den psykisk sårbare frivillige?	Hvad er dit navn og alder? Hvornår begyndte du at komme i foreningen? Hvad laver du til daglig? - Hvilke fritidsinteresser har du? - Hvad får du dagene til at gå med? Hvad har du tidligere lavet i dit liv? - Har du taget en uddannelse? - Hvilke jobs har du tidligere haft?
Om at være frivillig	Hvad motiverer den psykisk sårbare til at tage aktiv del i foreningens frivillige arbejde? Hvad kan den psykisk sårbare frivillige bidrage med? Hvilke udfordringer kan den psykisk sårbare møde i forhold til udføre frivilligopgaver?	Hvor havde du hørt om dette sted? Hvorfor begyndte at komme her? Kan du fortælle mig om, hvad du laver i foreningen? - Hvad får du tiden til at gå med her? - Hvad hjælper du til med her? (arbejdsopgaver) Hvorfor begyndte du at hjælpe

		til med arbejdsopgaver i foreningen? Hvad føler du, at du særligt bidrager med i foreningen? Oplever du nogle gange, at det kan være svært at hjælpe med arbejdsopgaver i foreningen? - Er du stødt på nogle udfordringer i forbindelse med de opgaver du er involveret i? Er de ansatte eller andre frivillige gode til at inddrage dig i foreningens arbejdsopgaver? Føler du dig accepteret og forstået i foreningen?
Fællesskab	Bærer foreningen præg af et åbent og inkluderende fællesskab?	Hvordan har de andre i foreningen taget imod dig, da du startede her? Har du fået flere venner og bekendte efter du er startet her? - Hvis ja: Hvad betyder det for dig? Hvordan vil du beskrive fællesskabet i foreningen? Hvad er det særligt positive ved at komme her og være med at hjælpe med foreningens arbejdsopgaver?
Personlig udvikling	På hvilken måde er inklusionen i det frivillige til gavn for den psykisk sårbare personlige, faglige og sociale udvikling? Gør inklusionen i det frivillige arbejde de psykisk sårbare bedre i stand til at involvere sig i andre dele af samfundslivet?	Er der noget du er blevet bedre til ved at være aktiv hjælper i foreningen? Synes du, at du hjælper de andre i foreningen? Hvad betyder det for dig at hjælpe andre? Har du udviklet dig som person

		ved at være en del af foreningens fællesskab og hjælpe til med arbejdsopgaver? Bliver du gladere eller i bedre humør af at hjælpe til med foreningens arbejdsopgaver? Har det at være en del af foreningens fællesskab og bidrage med din hjælp, givet dig større mod på livet? - Er der flere ting du har lyst til at gøre eller lyst til at involvere dig i? Hvad ønsker du i din fremtid? - Hvilke ting kunne du godt tænke dig at opnå?
Afslutning		Her til slut vil jeg høre om der er noget du ønsker at uddybe, eller noget du gerne vil snakke om, som vi ikke er kommet ind på?